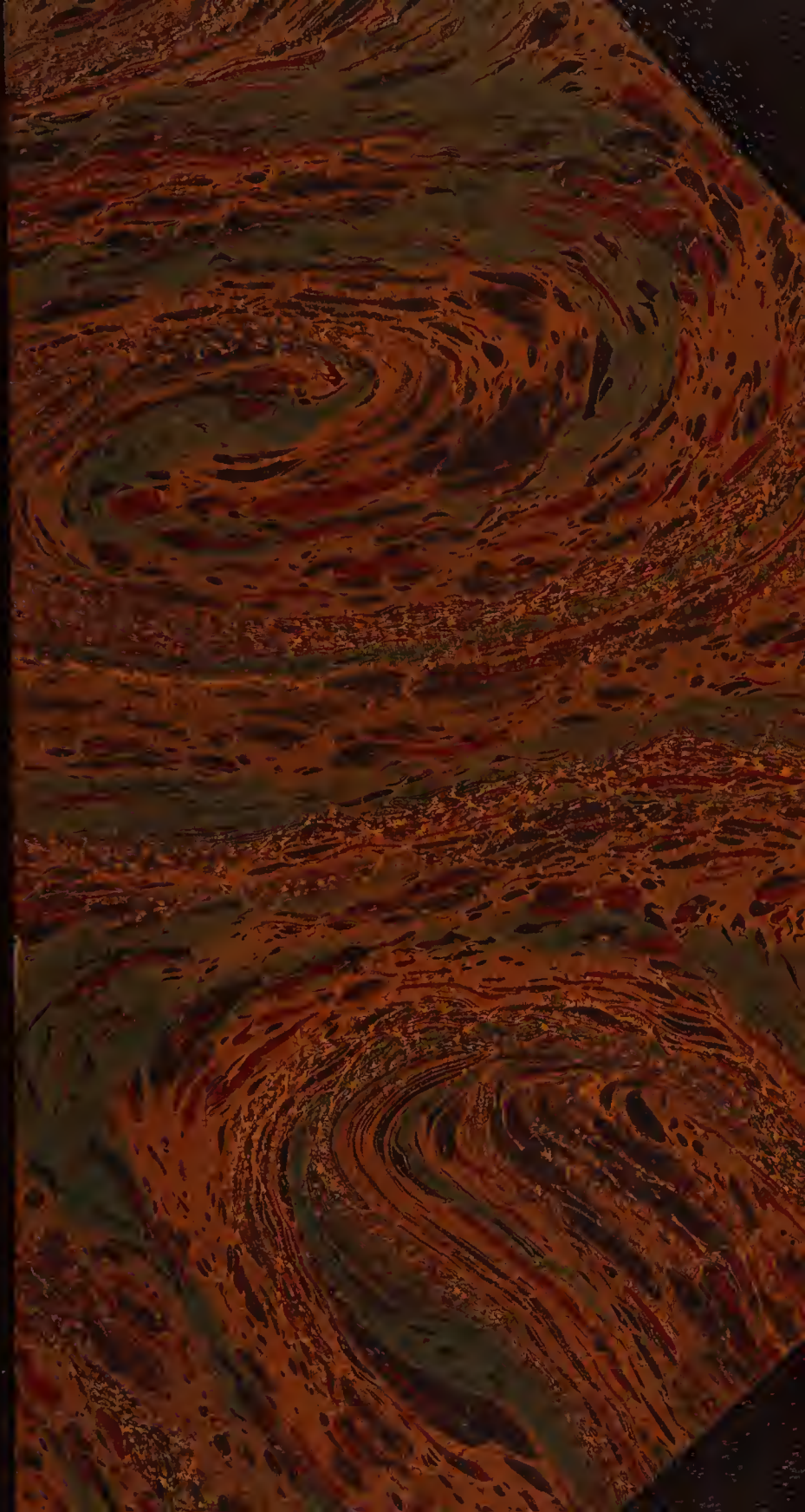

Kryška

Foto ČTK

VLADISLAV VANČURA (1891-1942), nesmlouvavý spisovatel - bojovník nejen pohnul českou prózou, nýbrž i českým svědomím. Vančurův poslední vzkaz před popravou: „Zůstal jsem statečný až do konce."

Vladislav Vančura

POSLEDNÍ SOUD

Román

Odeon · 1929 · Praha

Eduardu Kohoutovi

I

KAPITOLA

LOĎ NA ŘECE

Vše, co lze dáti, milostná růže, slova, chléb, všechna poblouzení lásky, všechny příčiny válek na hromadě města.

Je čtvrtá hodina zrána a čtyřnásobné křídlo můry se zavřelo jako kniha. Spí. Mlékař hartusí nad svými džbány, je den. Ulicemi projde jitřní hlídka, sklepení ticha se otevře a na čapku Mostecké věže padá rosa.

Ranní stráž, hlídka, jíž náleží huňaté tlamy, hlídka hřmotící botou a klením, se zastavila v hlubokém znepokojení slyšíc svá jména.

Kdo mě zná?

Myslil jsem na líbeznou hračku nejmenšího dítěte. Myslil jsem, že spáč je hotov se svou setbou, že vzchází kopíčko, ječmen a bolehlav.

Nikdo nevolal a nezbývá než býti strážníkem.

Jdou dále bok po boku trouce se vrásčitými plášti a podobni spřežení býků. Jdou mimo pijáka, který vrávorá po lesích opilosti mumlaje jméno příliš krásné, aby je mohl vysloviti jazykem všedního dne. Snad srazí jeho nohy tak špatně skloubené, pohoršeni odleskem vytržení a žalu. Snad jim spílá. Snad se servou, neboť ramena nemají rozpětí křídel, neboť se nepoznají, neboť jest křivda a smutek, o němž nikdo neví.

Nastalo ráno, do oken opět viditelných sype se záření, prach jitra padá a sněží, krajkoví záclon se chvěje a tanečnice oděná perlami zkřížila ruce nad stolem, u něhož se nejídá.

Housenky pohnuly tělem z prsténců, je den, ó bědné nevěstince!

Vyražte prach snů ze svých mozkovic! vzhůru, ouřadové!

Vzhůru, žebráku! tvoje kathedrála je schystána a největší zvony znějí jako dva troníčky v kapsáři.

Dveře »Hejtmanu«, starobylého domu, kde se spí, zavřely se bez hluku za časným chodcem. Kráčí, jde, čas uplývá podél pohyblivého chodníku globu a táž krajina netečného nebe stojí nad žebrákem.

Hle, zahradník příběhu. Sešlý král, člověk bez košile. Josef Ramus.

Ó, léta sněmování, léta dostavníků a titěrné vojny, při níž krev sotva poznamenala bělostná vojska! Barvy starého hladu jsou tytam a zbývá trocha tísně, podobné stesku a smíru; Josef je velmi stár.

Svým řemeslem býval tesař, jeden z těch, kdo chodili světem se širočinou. Měl brašnu, hůl a nástroj tak jemný, že bylo nutno vraceti se z předalekého Mostu a strašné Vídně, aby kterýsi pražský kovář mu nasadil nové ostří. Chodil rozeznávaje zemské hranice podle způsobu svěcení neděle, uctíván chudobou všude stejnou a maten cizím jazykem, zatím co doma přibývalo mateřštiny jako měsíce.

Jeho původ byl temný. Zvyky vesnice uprostřed města, jež se proměňovalo, řád pobřežního okrsku jménem František, dosti spravedlivý a rázný, aby cepoval chasníka, propůjčily mu něco veselosti a odvahy. Mohl mluviti o širokém příbuzenstvu a přátelství, jež se strachuje, pokud se nevrátí, a když přišel, vyslechne s uštěpačným tichem, že je chud, že se oženil a že se vrací sám.

Kdo je to? otázal se jeden z mužů, když Ramus míjel stráž.

Toto strašidlo, odpověděl druhý, je stoletý žebrák, který zachoval věrnost praobyvatelům Františka, toť chlap, jenž zná svá práva a je nezranitelný obuškem. Myslím, že přechovává zloděje, nebyl však usvědčen. Je po čertech chytrý a kdybys jej předvedl na strážnici, mnoho bys nepořídil.

Tato horlivost byla provázena horlivějším máchnutím. Eh, názory, či určitěji vášně, jež se zdají přílišné v kraji libého rozumu, který praví ano a ne a převrací se s boku na bok jako býk!

Bylo ráno, nuže, minuli žebráka, kráčejícího po způsobu všech, kteří se při odpočinku vztyčují jako plamen. Po chvíli bylo jej viděti, jak se naklání nad řeku a dotýká se jí stínem. Cesty žebráků jsou příliš dlouhé; bila devátá, když stanul u svého mostu, na místě, jež mu vyhradilo dlouhé užívání. Stál v svém koutě, dotýkaje se svorníku temnot, a počínal díkučinění, jako by jeho klobouk nebyl prázdný. Ach, zaměstnání, jež vedle soudobých mravů zdá se neuvěřitelným!

Jakési šelestění světla dotýkalo se jeho paměti budujíc městské tvary, vodní hladinu, kozičky mostu, hradní štít a čepel věží, jež se tyčí nad ním. Domýšlel se divé a strakaté barvy, tuhé a chřestící modři jako zbroj. Slyšel rány a souhlasný ropot řeči hmataje jedinou hranu, jež byla šedá, jako je právě šedý kámen.

Hej, starý, co je s vaším kloboukem? je plný jako cícha, co chcete víc?

Tato věta platila za vtip a stala se úslovím, jež počíná rozmluvu. K Josefovi přisedl chlapík a maje ruce v bocích a nohy spuštěny podél stupně, jenž byl snad posledním schodem hrozného nebe, vzal žebrákův klobouk do špetky.

Jakže, řekl jsem cícha? nesmysl! podobá se daleko více hvězdici, člunu a psovi, jenž spí.

Byl bych velmi rád, odpověděl Ramus, kdybys táhl po svém.

Stádo vozidel, hlomozné a bekavé stádo s výbuchy motorů a klení, šlo mimo pomník jako dvé časů a bylo slyšeti město čisté řeči a sprosté služby. Město, jež milujete, město staré a nové, město špatných voličů, město s úlomkem skály, která je tak krásná, že je nutno opakovati letopočet, abyste uvěřili svým hodinkám.

Je desátá, devatenáctého dubna roku 28. Skála je otevřena cestou příliš ohavnou, klášter je zasut děravým opakováním, a hlas, jenž zní, není zvon.

Haho! Haho! Uhněte se! Jezděte vlevo!

U všech všudy, děl Ramus, jaký je to hluk? myslím, že Emauzy se svalí a tato socha vezme do zaječích.

Ano, přisvědčil druhý, svalí se, protože neplatíte daní. Avšak pokud jsem porozuměl, chtěl jste mě poslati k ďasu.

Dík sedmi zimám a sedmi letům zvětšil se můj nezájem o zdejší krajinu. Jest mi odpočítati v kladném směru několik přebytečných dioptrií, abych ji viděl rozsáhlejší aspoň o dvě míle. Tu jest, tu máte svoji kotlinu, tak málo vhodnou k zakládání měst. Uhaduji směr staroměstského rynku. Ručička věžních hodin sune se vzhůru. Ostrovy málo čilé, tré kachňátek mezi dvěma mosty, plují vstříc nedbalému proudu, osazenému lodicemi vášnivých zálib, které nesdílíte. To vše, co vidím, to vše, co uhaduji, shrnuto v důvod, jenž vás drtí, mě nezavazuje. Půjdu.

Řka to muž, kterého nic nepřimělo, aby mluvil ve smyslu pádných sdělení, jichž vyžaduje duch fakult, slušného divadla a výchovy soudních svědků, vyhrabal peřestý doutník a kouřil. Měl všechny vznešené a tklivé vady vzdělance, který propadl při státních zkouškách, slouže vtipu z líhně klobouku nesrozumitelného a doslova výstředního.

Byl znalcem dalekého dvora hvězd, se smyslem pro náhodu, když počítal svoje vydání.

Snad se mu nikdo nevyrovná v náruživém výboji, když (čelo s devíti vráskami, protnuté hrdou rýhou shora ke hřebeni nosu) v plískanici papíru, bez uranoskopu, bez souřadnic, prost všech pochyb a nemýle se o kvintík, pokřikoval v červenci na Labuť, Lyru a Delfina. Byly na svém místě.

V hojnosti, jež tvoří povahu národa, jest něco nepravidelnosti a libovůle, nevhodné pro krásný příklad. A tak pro zřejmou mladost a nezakuklené novotářství bylo zkaženo pět docentur. Senát předstíral nedoslýchavost a jezdec, obrátiv štítek čepice k zadku koně, jeda nejrychleji prohrál, neboť krok dostihu je ustálen a posloupnost stanovena. Z milosti rozvahy, jež nepotírá starých závazků a mluví vybraně, kdekdo, aby se škola neukvapila, má syna a pomocníky o stupeň hloupější, než je sám. To je pravidlo a nesklonné výjimky nejsou v oblibě právě tak jako výjimky ve skloňování v bědném lyceu.

Filosof usvědčený ze způsobu jídla a pití příliš udatného byl tedy pomíjen, jakkoliv si opatřil hodnost doktorskou, uraziv četné sloupce a plochy kněh se snadností věru židovskou. Byv tázán, co dělá, doktor Emil Weil opsal veliké gesto a červnový den, i s kathedrálou a vhodně oděnou cizinkou ve splývavých šatech, potemněl.

Půjdu snad do Ameriky, odpověděl.

Tak! co mám provésti, abych oddálil ten den, nemoha ti poskytnouti půjčky, které bys zneužil? pravil Ramus.

Obědy a účast mě opouštějí. Husa a kur, na jejichž divokosti netrvám, se vzdalují, letíce na západ. Pozbývám řeky a města, jež jsem se naučil znáti bez výsledku, a aniž jsem měl užitku z cesty, chystám ji. Vaše činorodé zaměstnání poutá vás k tomuto místu, tím lépe, rázem jedenácté seznámím vás se svým přítelem. Je to Rusín jménem Pilipaninec, muž těžké váhy, lovec, jenž odložil kulovnici a kyj teprve v předsíni dopravní kanceláře.

To jest jedna z pošetilostí, které nedokončíš, pravil Ramus. Ostatně myslím, že toho člověka znám. Je to týž hromotluk, který už několik dní bydlí s tebou, muž málem němý, drvoštěp či sedlák z Verchoviny, jenž zšílel tvým tlachem.

Tu přichází! vykřikl Weil a ukázal na člověka otálejícího v jízdní dráze, jako by nesouhlasil se zamotanou jednoduchostí provozu. Snažil se býti dopodrobna neviditelným v jakémsi mimikri, pro něž se rozhodl, když odložil barvy lesa a přijal městskou šeď a zmírnil ruměnec venkovské národnosti, jenž ho prozrazoval. Ale i tak byl patrný na dvě míle a jeho úsilí vycházelo naprázdno. Zaražené obličeje v kloboucích ustupovaly jako voda, do níž vniká lodní kýl, a jeho shledání s Weilem se stávalo věcí veřejnou. Dáma odklepávající svoji procházku zaostalým podpatkem, žasla nad neomaleností prostého zvyku choditi přímo a proti návodu, který přízní obce je vštěpován občanstvu, ať již kvapí k rozžhavené plotně a kypícímu hrnci či, majíc své činy ve vážnosti, se šourá v hodnosti radovské (již roku osmnáctého, když všecko zešupačelo, byly uřezány vousy).

Pilipaninec přinášel úsměv, který nebylo možno ani setřásti ani ukončiti a jenž byl živen skupinami svalů odedávna nezúčastněných na výrazu. Smál se potrhuje ramenem, které nosívá střelnou zbraň, jako hospodyně, jež v důvodném veselí roztřese nad zástěrou kličku tkalounu.

Dosti úvah, děkuji za dobrou radu, řekl opět Weil, zde je můj přítel, přál bych si, abyste jej viděl co nejlépe.

Nikdo nebyl v nebezpečí, že by se nedorozuměl mluvě češtinou, jež propůjčuje vodopád časování bez námitek a dovoluje, aby kmeny jejího lesa obrostly chybami a zvuky právoznalců, již přikvapili bez slovníku u vážné snaze mluviti slovensky a rusínsky. Na této jemnosti (jež není krupobitím, abyste se pohoršovali) málo sejde. Proti zvonům latiny, francouzskému fagotu a pilníkům jazyka německého, jež zaplavují vesmír, jsou tyto hlasy tiché a komolé; a přece se berním správám nepodařilo zmrhati a zamlčeti vše, co je v této řeči čisté a krásné.

Ramus, Weil a Pilipaninec pokračovali v hovorech, které lze sledovati ve volném překladu a s chybami méně nepřijatelnými.

Co chcete, pravil Weil, starý Ramus se naučil trpělivosti sleduje směnu primátorů a slyše kazatele sekt, kteří ji vesměs doporučují. To ovšem neznamená, že není zuřiv, právě tak jako já, který jsem vynalezl bezpočet zakázaných, či lépe, nedovolených prostředků, jak sehnati peníze, a přece jsem zůstal chud.

Rusín stál a přisvědčoval. Po chvíli, maje v úmyslu smeknouti, neboť mimo přešel vousatý kněz, rozehnal se hroznou silou. Jeho zdraví bylo nepochybné. Tento archanděl síly, aby spravedlnost přišla k svému, byl nadán pisklavým hlasem a rozpačitou nemilostí odstávajícího límce. Jeho městský ústroj nebyl k ničemu a přece byl polichocen, že vězí v tomto zatroleném kabátě, a přece měl dosti zvůle upravovati si nákrčník! Pilipaninec po dvě či tři léta usiloval o věhlasné jméno, osnuje činy a kuchařství krve jako voják či lodník, jimž jest se vraceti na dovolenou s paluby monitoru a plavidla, které mimo rakovnický chmel a smilné myšky nemá ve svých prostorách ani příhody, ani hříšku. Ozbrojoval se na kdejaký zápas s počestností smýšleje ze všech sil neřestně a hrubě, aby se zdál rozumný. Až se vrátíme, řekl, budu vás častovati po devět dnů, tolik či déle trvají v Karpatech pitky. Ó, zábavy s topůrkem a s krvavou čepicí!

Ramus nemohl souhlasiti, způsob doktorovy řeči zlehčoval hadry a vážnost pamětníka let čtyřicátých, právě tak jako silná tvrzení a bujarost Rusínova. A tu zvedaje růženec a propouštěje jeho kuličky jako jehňata svěřeného stáda (jemuž uvykl důvěřovati za cinkotu haléřů v čepici), opakoval věci dávno známé, řka, že je sám a sám a město osazené žebráky že vzdychá jako organický měch tklivěji a mohutněji, než zní pravidlo.

Na štěstí doktor Weil byl dosti prozíravý, aby mohl skončiti tuto rozmluvu příliš osobní. Zastínil si ucho nad touto strží a krátce se rozloučil.

Odcházíme, chtěl bych odvésti Pilipanince k Dejmovi. Snad se shledá se svým topůrkem a se vším, co by mělo zajíti zároveň.

Ramus zůstal. Pronesená slova odrážela se v hladině slepoty, jako by šlo o verš a o Homéra. Ale plachetnice chabého zvuku byla předstižena mohutným stěžněm, křižníkem čekání, který si přisvojuje všechny barvy a nezná se k popelu a kouřům.

Zatím Weil a Pilipaninec sestoupili k řece a šli směsicí chodců nejistého pohlaví a nejistých nohou. Bylo jich bezpočet. Diváci podpírali si hlavu milenčiným loktem a shlíželi na řeku, jako patříte za večera do ohně a na tvář zpěváka.

Kdyby městské okresy byly označeny jménem zvířat, vládl by na nábřeží pes. Pes, který se vynořuje z vody maje tvář obrácenu k horlivému slunci, ocas zaťat v kruh a proslulé dřívko, či hůl, napříč v hubě. Pes, jehož škodlivost a neužitečnost byla zjištěna ve věci střevních parasitů, pes na okamžik volný a vděkuplný, jenž ve skvrnách ticha se ohlašuje štěkotem a nezná mezí v hopkování, když stihl zem. Bylo jich dosti tohoto pátku a žádný z nich nemlčel a řvali za účelem božským a kratochvílným, uvádějíce na mysl stádo a loupež, díla vesměs unikající.

Weil nedopouštěl se neopatrnosti, aby vyložil Rusínovi vše, co nepostřehl. Živil svým mlčením a svým tlachem zbujnou a chatrnou představivost Pilipanincovu tvrdě po chviličkách ticha, že prozřetelnost poskytla žebrákovi třikrátstotisíc korun a zbavila jej tak práva nenáviděti vlastního řemesla.

Hle, pravil po způsobu dcer, jež zmátly posluchače svou hudbou, hle, nyní tak, jak jej znáte a jak jsem jej vylíčil, stojí žádaje na všech, kdo jdou mimo, po dvou

librách masa; nebude klnouti, jestliže mu je odeprou, a žasna nad mimořádným dárcem troníčku, bude jej velebiti nikoliv pro almužnu, které je mu pramálo potřebí, ale pro milosrdenství, jež možno označiti za výkupné.

Nevím, co myslíte, odpověděl Pilipaninec, Ramus je stár a nevidí dále než na konec své hole. Jsem jist, že nemá krejcaru, jinak by nestál na křižovatce uprostřed vozidel v hodinách jídla a spánku.

To vše, řekl opět Weil, je zdejší ctnost, jíž není třeba, abyste rozuměl.

Bylo mu zřejmě příjemné udivovati Rusína, který mu vnukal bázeň svým bicepsem a svaly zádovými (zemědělci u věčném sklonu a vztyčování přelévajíce okeán země a vážíce vědro až z pekel, zmohutněli tak příliš!). Weil byl strašpytel, ale rozmarný a tu v různici duchů, v proudu a vichrech zvukových vln nalezl jakýsi dvouzpěv souhlasu a popírání, něžnosti, peněz a chudoby. Semlel páté přes deváté. Umění mluviti na plano stálo jej desetiletí úporného cviku a ztrátu přátel, kteří živě souhlasí, dostane-li se odplaty vinníkům, a kteří nesměšují hrachu s popelem, ale hledí ke zdárnému konci pobytu v hodnostních třídách, z nichž prvá pozře vždy druhou. Vyznačovala jej posedlost dotýkati se současně všech hrotů, žaloval na Turecko a zároveň je tak miloval, že s pohnutím a se steskem zdravil legačního radu, jenž po desíti letech se vrátil z Konstantinopole (aniž se vědělo, že toto rozhodnutí je nesnesitelné). Byl hotov na rozhraní dvou ulic svésti půtku s politikem, který se vyznal v bláznovství a přece ustrnul, kolik výstřednosti a zmatku tají Weilova pohyblivá hlava na páteři poněkud kyfotické. Byl nevybíravý v této zmatené důslednosti, plýtvaje chválou a odsudkem, souhlase, odmítaje a zněje jako housle Einsteinovy v prostoru a čase, který se proměnil, dříve než mlat byl upěchován a změřeny kmitočty.

Přátelství s Pilipanincem, narychlo uzavřené, mělo povahu těchto podivných zálib, plných sváru.

Šli zanechávajíce těkavou stopu v prachu vesnice, která se rozkládá pod stěnou nábřeží, a dotýkali se vzdálených věcí prstem paměti.

Můj dvůr, mé Karpaty! řekl Pilipaninec zvedaje hlavu jako kohout, jenž zaklíná houštinu mezi studnou a úly, mé stráně, můj chrám!

Příliv a odliv stád přechází s vrchu na vrch a opět se vrací. Nitky bystřin na medvědím stavu hor, jež tkají veliké vodní dílo Tisy! Mám na rameni jízvu po chrupu rysa, který zuří, a v mém stehně se zlámal nůž zděšené noci šestého června.

Byla souzena? otázal se doktor Weil a postrašil se, když slyšel, že nikoliv. Běda, řekl, tím hůře pro vás! Střezte se hluku a trýzně, jež jde s vámi z úvodí do úvodí. Toť lampa, která zůstala rozsvícena uprostřed dne a žhne, ač jí nevidíte. Tyto skály, dodal, dotýkaje se nábřeží, se pohnuly s místa, ale zachovávají povahu hor, po nichž kráčí strašidlo a houká ze všech sil na státního zástupce, který se již probouzí a opět vrtošivě vnímá, neboť staré zvyky z doby císařství přecházejí v útvary republik.

Weil se vztyčil dovolávaje se velikosti, jež ho minula. Bylo k poledni a čas mysliti na oběd. Řeka se zastavovala. Lodice doplouvaly. Poslední airedeale se oklepával tvoře duhu těžko viditelnou.

Zde jsou, řekl konečně Weil zpozorovav nachýlenou pramici, zde jsou naši přátelé.

Jal se křičeti z plných plic, ale nedostalo se mu odpovědi, dokud poslední naběrák nebyl vytažen na loď a dokud nebyl prázdný. Potom kdosi zamával dávaje na srozuměnou, že vidí doktora, který má času nazbyt. Beze spěchu odpoutali lodičku přivázanou k prámu, nasedli a zvolna veslujíce blížili se ku břehu.

To jest Pilipaninec, řekl Weil poklepávaje na rameno

Rusína, jako na kmen pravěkého dubu, to jest Pilipaninec!

Potřásli mu rukou otálejíce s úsudkem i s otázkou.

Jeden z plavců se jmenoval Nikodém, byl nejstarší z rodiny převozníků či hlídačů splavu (neboť u vnitrozemí tak hlubokém nebylo na vybranou majáku ani podobného úřadu). Bylo mu čtyřicet let a měl patent horního i dolního toku, aniž ho kdy užil. Pískařská pramice, plavidlo velmi jemné (jehož borty zvetšely užíváním), s věčným mokřištěm mezi klečemi, byla jeho. Na rozdíl od ostatních lodí neměla jména a lišila se čelem bez znamení. Nikodémův majetek nebyl výsadou ani dědictvím, nicméně bylo nutno odváděti desátek výdělku na vybavení a správku, které se ostatně lodi nikdy nedostalo. Měla výjimečné postavení na řece a posádku mezi nahodilostmi věrnou neústupnému řádu.

Konečně bylo nutno žádati Weila za vysvětlení, proč vyhledal Nikodémovu lodici a čeho si přeje.

Nic méně, odpověděl horlivě, než abyste přijali tohoto Rusína. Co má jiného dělati?

Ach, řekl pískař, jsme tři a bojím se, že na naší lodi není místa pro čtvrtého.

Vím to, děl opět Weil, nejste však prvý, k němuž se v této věci obracíme. Byli jsme odmítnuti ve všech úřadovnách práce; máme čekati týden či dlouhý měsíc na jakýsi slib, jenž konec konců je planý? Co chcete, nezbývá než se nad vodou směstnati! Jeho řemen je utažen nejúžeji, dovolte mu, aby opět jedl.

Pilipaninec stál zakoušeje prudký a palčivý vzruch, jenž v temném ruměnci zní prškou krve. Karpaty, ve kterých hladověl, nížily se v hromady písku a ubohá smítka, uvíznuvši v deštění naběráku, zbyla z lesů.

Nuže, Zajíci a Dejme? Nuže, co myslíte o věci? otázal se vrátný lodi. Ale v rozpačitých tvářích bez souhlasu a bez odmítnutí se odráželo jediné slunce.

Prvý z této skupiny zmatku, nenaleznuv lepšího konce, ujal se provazu a stočiv jej ve vrubovaný kužel jal se mluviti o odlehlých věcech. Ale zavčas se rozpomenul, že se kdysi ucházel o službu dozorce v přístavu karlínském, aniž ji (díky přelidnění) dostal.

Eh, stáli jsme řadou majíce v hlavě čekání jako víno, kluci s hubenýma nohama, vousatí chlapi, kdekdo byl na vodě od Litoměřic až po Živohoušť.

Řka to vzal fošnu a otočiv ji napříč, pustil ji na zem.

Pilipaninec uznamenav, že je dovoleno působiti hluk, vydechl.

Pojďme, řekl Nikodém, loď je uvázána a není, proč bychom pospíchali se skládkou.

Společenství pískařské pramice trvalo od veliké války. Dřevo, jakžtakž srovnané k sobě a utmelené smolnými provázky, neslo svoji posádku již desáté období. Byla to ubohá truhlička, ale vládl na ní duch, který zasluhuje stěžně. Jan Dejm byl trubačem a měl v budce pod kotrčí zavěšen svůj nástroj. Hrával mysle na určité příběhy a zveličuje dech, pokud mu stačila paměť. Ostatním bylo uvažovati, co by byl vykonal, kdyby zvukové vlny, které rodil, cválaly bystřeji; pohříchu tvar zvuku závisí na času či na rychlosti a jeho cit byl stálý. Naproti tomu Nikodém miloval vzruch. Zajíc byl ženat a často rozhněván. Loď věčně upoutaná připomínala mu býka zaslíbeného nezdaru. Počínal svoji práci otloukaje násadu naběráku střevícem a zaraziv cedník do dna a naplniv jej pískem zůstal viseti v povětří na této páce, sahaje vodou a zemí až k růžové hraničce, která praská ve středu vyhaslých hvězd. Tu oddal se neuvěřitelným rychlostem a předstihnuv světlo a čas, vyhledával obrazy na světelných vlnách, které se vznesly před šestnácti lety z kněžiště kathedrály, kde se konala svatba. Za těchto vzpomínek stárl příliš rychle, zatím co Dejmova mladost se obnovovala s vracejícím se jarem. Ostatně Dejm byl nejmladší.

Tito mužové, kteří snad před chvílí byli by bez úvahy odmítli jakoukoliv pomoc, teď ji připouštěli a co více, Nikodém obrátil se k Dejmovi a nutě jej k rychlejšímu kroku, jal se mu vysvětlovati plán, který znamenal vítězství a Pilipanincovu večeři.

Proč by s námi nezůstal? řekl Dejm zasypán cudným stínem a pruhován světly, neboť vešli pod železniční most. Proč by nezůstal, je silnější než ty a Zajíc. Toto zařízení není ostatně trvalé. Cožpak Weil neopakoval několikrát, že Pilipaninec odjede brzy do Ameriky?

Zajíc rovněž přisvědčil a věc byla hotova.

Konečně zasedli v hospodě ke stolu, zatím co řeka se vztekem se vrhala na mostní pilíře a plynula mizejíc tajuplně a bez pospěchu.

Pilipaninec jedl zakoušeje trochu hořkosti, neboť tento počátek věru nebyl ani hrdinský ani krásný a jakkoliv se nepodobal zcela chudinské péči, byl přece útrpný.

II

KAPITOLA

PILIPANINCŮV PŘÍCHOD

Pilipaninec přijel do Prahy v jakémsi spěchu nevinnosti; jeho truhlička ležela uprostřed nádražní síně jako jednoslabičné slovo, jež nikdo neslyší. Ti, kdo měli lodní lístky i lístky na železnici, pas a povolení vstoupiti na kanadskou půdu, byli očekáváni dopravním zřízencem, avšak lichý Pilipaninec nezaplatil nic mimo přeplavbu z Brém a bylo jeho věcí, jak se dostane k moři. Vystěhovalci již odešli v maličkém zástupu, nad nímž se vznášel duch horské Rusi, a těsná hodina se vyprazdňovala po způsobu hořkého léku. Pilipaninec přeložil svůj raneček s místa na místo očekávaje více překážek, než skýtá jízdní řád. Vteřiny probíhaly hlučně jeho tepnou a ticho, koruna kadeřavé hory, bylo ztraceno. Čekal bez trpělivosti a bez pohnutek k lepšímu činu ohýbal v prstech hřebík. V tu chvíli, ve zřejmém úsilí po náhodě, přistoupil k němu doktor Weil. Byla prokletá zima, za okny kvetlo napodobování jara a růže na metlách. Den a ulice obracely se k osmé, aniž hvězdář měl námitky. Hledal rozmarné důvody k veselosti, jež se ho zmocňovala, a spatřiv velikého Rusína, zamířil k němu. Čekáte a nikdo nepřichází, řekl, přeháněje svůj zájem. Pilipaninec pokrčil rameny.

Jsem u cíle.

Jakže, je zřejmé, že přicházíte z východu republiky, a chtěl bych vsaditi sto proti jedné, že jste na cestě do Argentiny.

Tu Pilipaninec počal nekonečné vysvětlování užívaje pro lepší srozumitelnost ruky téměř divoké.

Konečně se dali na cestu. Sníh na náměstí a větrné prameny z ulic připomínaly nitě a korále navlekačů. V tomto proudění a v této metelici, kde hvězdy hledají

svého chodce, bylo něco příbuznosti s východem a Pilipaninec mluvil volně.

Milý pane, řekl nakonec doktor Weil, jsem jist, že jste se dobře rozhodl. Nechť v Poloninách vládne divoký kanec a mír. Nevzpomínejte na kulovnici, neštěstí bylo blízké a jenom náhodou zůstal osudný náboj v brašně. Nuže, nemyslete již na nic, co se hýbe, a zvedněte opět svou bednu. Pojďme, nevěděl jsem, že přijedete, ale mohu říci, že jsem vás očekával.

Zdvořilý hvězdář byl by si nejraději naložil Rusínovo zavazadlo na záda, ale rozpomenuv se, že příliš sešel a že se nemůže vydati posměchu pro jedinou ránu, zůstával jenom ve střehu, aby zachytil břemeno, až spadne. Pilipaninec je nesl na hlavě. Kráčeli parkem, přízraky lesa se opožďovaly, a od paty hodin na vysoké žerdi staly se neviditelnými zároveň se závojem rusalčiným a šátkem na očích ruské panny.

Prošli městem až k jihu, neboť Weil bydlil v nejzazší části Podolí. Zde, řekl vcházeje do domu, jehož černé a zhyžděné dveře připomínaly klášter zatracení. Weil prohledal kapsy a naleznuv konečně klíč, otevřel. Zachovávali ticho déle, než bylo potřebí, a Weil byl po prvé na rozpacích. Nuže, řekl konečně a vzhlédl k ohromným údům, jež v této zkoušce se sklonily neumenšivše se, světnice je dosti veliká, abychom v ní mohli spáti jednu či dvě noci, než se shledáte s ostatními, kdo přijeli z Karpat.

Cestuji sám, odpověděl Rusín a ujav se vaku, vysypal jeho obsah. Byly v něm zavěráky, bambitka a hlaveň ručnice, jež kdysi vrhala železnou střepinu nevypočitatelným směrem. Ranec kynul nazvedaje cípek šátku, jako těsto zvedá příklop díže, a mlčení se prodlužovalo. Soví letky a plamen o dvou křídlech, lesní houkání a zvuky na předměstí, zbraň, na níž ulpěla tělíska usvědčující z krveprolití, a zbytky jídel. Účast, které přibývá v závislosti na hrůzách, a přátelství příliš potrhlé, uvá-

dějící výkřiky v mluvu knih. Weil neměl, co by nabídl, a tak jedli ze zásob Pilipanincových a nad jeho rancem. Samozřejmě večeřeli sýr a z tohoto zbytku pastviny parthenogenesí a středověkým vtipem vzrůstalo stádo.

Plachý zbojník pospíchá za svou kozičkou a uprostřed noci, stále se ohlížeje, prolamuje v podrostech chodbu příliš vysokou, aby zítra uvěřili, že jí prošel medvěd. Konečně stihnuv potok naklání se, aby si umyl ruce, a jeho zděšená tvář znovu se leká třesoucího se obrazu.

Zatím co se umenšoval chléb, vzrůstala představa lesních strachů a zdálo se, že město vějířem svých kouřů je vdmychuje v modř mysli tak příliš podkarpatské. Weil se zděsil hostě, jenž přišed z hvozdu a vichrů nemohl než strašiti vařečkami, které kuchařily hlady a hrůzy pod nebem tak bouřlivým. Stýskalo se mu strachem a tento stav trval dva dny.

Pilipaninec téměř nevycházel a jeho věci ležely schystány, jako by čekal na vyzvání, které nesnese odkladu. Bylo zřejmé, že spěchá s osudem. Jeho zevnějšek se však proměňoval; odložil huňaté a hrubé spodky, změnil střevíce a málem nezbylo v jeho oděvu nic, co by připomínalo Ljutu, město oslněné hladem a nemocemi. Odtud Pilipaninec chodil Prahou okoušeje prudkou žádost dotknouti se davu, jenž dýše jako chlév, a vzíti do ruky věci oddělené jen prškou skla. Město se mu zdálo zámkem, jímž vějí větrové trub a píšťal, jímž se line světlo a stéká s pahorků elektráren k zrcadlovým jezírkům a ke skříním, kde se v ohni divadla počíná němohra před zástupem málo vytrvalým. Otálel postrádaje hole, o niž by se opřel, a nikdy nespočítav světel, dal se na další cestu. Vzhlížel k chrámům střežícím čas a ke světci, který z dávnověku musea země české, strádaje podrobnostmi, vyjíždí na koni s podzviženou nohou. Prošed křížem a krážem město Pilipaninec se vra-

cel na nábřeží venkovanům navždy srozumitelné a patře na světelný snopek mezi břehem a zimní lodí, na konci dne blahoslaveného Isidora, Ambrože a čtrnáctého Nisana byl sklíčen láskou k městu, jehož bradlo držel.

Po čase Weil označil Pilipanincovi místo, kde byl zřízen tábor kanadských poutníků. Roku 28 bylo vystěhovalectví do značné míry již ztíženo a ti, kdo se vypravili z Užoku a ze Ljuty v polovině března, neopustili dosud Prahy. Bylo nutno naplniti čas zevrubným čekáním před konsulátem a tak pro ouřadování, jehož není konec, byly vybudovány baráky, jimž se dostalo jména »Mezipalubí« snad proto, aby se naznačilo, že klínek prostoru a dočasnost mezi dvojím obdobím a dvojím světem nemá leč práva promlčená a nezapočatá. Když se Pilipaninec sešel se svými přáteli, namluvil jim toho o Weilovi a o svém štěstí, že mu záviděli; avšak vždy je dosti těch, kdo nevěří, a tak nezbývalo než objeviti se v barácích s doktorem. Než vyšli, měl Pilipaninec Weila dlouho k této návštěvě. Je to příliš daleko, odpovídal, ale stanuv na Poli invalidů před drátěnou ohradou, hvězdář nezůstal lhostejný a trochu se vysmívaje s úžasem chodil skupinu od skupiny.

Vítali jej s jakousi nadějí a bez úsměvu, avšak jen Iliadora, nejkrásnější dívka ze Ljuty, otevřela jim dveře a pravila, aby vešli. Starý Mejgeš zabýval se právě jakousi vzpomínkou a vzhlédnuv k příchozím ztratil souvislost. Tu vztekle a s klením zasunul lavici a obrátiv se zády k hosti, odcházel do druhého kouta. Pilipaninec, jindy stejně zuřivý, vně hvozdu a starého zvyku šel za ním co nejsmiřlivěji, avšak stařec se jen zpola obrátil a vyhrkl pohrůžkou, připomínaje noc pravděpodobně děsnou.

Pah, odpověděl Pilipaninec, doslova potěšený tímto svědectvím, zde není místo, abys obracel pytel onoho čekání.

Je zde! vykřikl Michail Mejgeš, je zde, uvnitř mé hlavy, ve středu paměti pozorné jako sova, ve větru slov, která neztajím.

Na přísném stole mezi dvěma hrnéčky, z nichž jeden byl označen ranou jako pečetí, ležel dopis přibitý na desku. Vedle bodné rány byl zhmožděn i hrotem pera, jež jej nezmohlo. Michail ukázal tímto směrem, bylo zřejmé, že v dopise je důkaz pro jeho tvrzení, a Pilipaninec přistoupiv k oknu četl. Zatím Weil, stísněn více, než připouštěl, dal se do hovoru s dívkou, jež otáčela hřídelem jakéhosi stroje. Byla sličná a odpovídala bez rozpaků, vyznávajíc se jako na křižovatce a v chrámu své země. Ale nepřestávala se zaměstnávati, naklánějíc se aspoň nad kolébku, ohniště vždy horké v obydlích chudáků.

Ach, řekl Pilipaninec, moje papíry nejsou prý v pořádku a není naděje, že se věc vyřídí před letem, neboť je nutno psáti do New Yorku.

Mejgeš, muž zlé hubenosti s chomáčky srsti nad očima a zježeným vousem v koutcích úst, doposud pobouřen trval s rozpačitou rozhodností na svých výčitkách. Tento hněv, tak prudce doznávaný, byl snad lékem, jejž si zjednával jako vdova, která si vynucuje malý žal, aby neplakala příliš.

Dveře zůstaly dokořán a kdekdo vešel. Světnice plná stínů postupovala k Weilovi, zvolna se vyjasňujíc. Plachá neštěstí a neurvalé naděje, podobné stromům bez větví, příhody sotva postižitelné a daleký stesk nabýval hlasu a vypravování se křižovala jako bezcestí. Všichni měli pole špatně obdělaná a dobytek, který zacházel ranami napajedel, všichni měli zuřivost lesa a jízvu. Avšak kam se poděla Iliadora?

Zatím Pilipaninec přečetl dopis nebo lépe naučil se mu nazpamět a složiv jej v úzký pruh měl se k odchodu. Cítil se pánem uprostřed této vesnice, neboť příhoda s listem a blízkost doktorova mu dodávala váž-

nosti. Pojďme, řekl Weilovi, jenž byl hotov uposlechnouti.

Vraceli se pěšky. Veliký Rusín spěchal natahuje koňařské nohy. Co chcete ještě věděti, řekl, znám všechny chlapy z Verchoviny. Ten, s nímž jste nejdéle mluvil, byl dvakráte ženat a dvakrát trestán pro krádež dřeva. Ach, označoval mě za zloděje, ach, kdybych jím byl, kdyby byly tak jednoduché příčiny, pro něž mě úřad zdržuje v hlavním městě!

Jděte, odpověděl Weil, jsem jist, že jste dal Mejgešovi ovci, aby vás očerňoval. Avšak kdo je to Iliadora?

Odtud Pilipaninec a Weil navštívili mnohokrát vystěhovalecký tábor, Pilipaninec věřil, že je ho dobyto, neboť na libeňské pláni, zatím co on se odlišoval, vyznávali téhož boha a týmž způsobem jako ve Ljutě.

Minul nějaký čas, hrnec hlasů zprvu málo srozumitelných se zjasňoval a Weil zvěděl, že karpatoruský národ, opatřený vášněmi a zbědovanými úředníky z císařství (kteří spěchali vysloužiti si uznání na místě, jež jako služba vrátného je odměnou déle sloužícím poddůstojníkům, a kteří jenom maličko změnili způsob svého oblehání z dob, kdy stáli v horách pod prapory drzého vojska), že tento národ má především dceru jménem Iliadoru, jež se nevdala, dívku, která je stále smutná a jejíž nevlastní otec Michail Mejgeš pije. Na štěstí Weil, který platil za darmošlapa, a jímž konec konců byl, měl dosti ducha, aby poslouchal i ostatní. Jeho kulhání bylo odlišné od kroku úředního, měl dar smíchu a pozornosti, aniž předstíral nesmrtelný zájem za poplachu vyběrčích archů a básní armádní kapely. Byl chlapík bez směnné čestnosti, a jenom protože byl příliš ošklivý, nenazývali jej křestním jménem. Pilipaninec necítil věru rozpaky, užívaje jeho bedny a lehkých konstrukcí, jež ve své potrhlosti představovaly lože a skříň. Zrobil si řeckovýchodní kout v tomto příbytku, dalekou výpůjčkou směšuje ve filosofské chyši

zvyk, kraj a národnost. Kladl mu pistoli jako záložku do knihy a Weil jakkoliv nesouhlasil, přikládal tomuto počínání dobrý význam.

Ale byli brzy na dně svého měšce a tu s dvanáctiprocentní ztrátou prodali Pilipanincův lodní lístek. A opět příliš brzy bylo nutné, aby Weil se dal na obchůzku za hodinami matematiky a silozpytu, jež kdysi ztratil a jichž se neprozřetelně zřekl. Bylo mu navštíviti věhlasnou školu, zrobenou z čisté latiny a deskriptivní geometrie, jež po staletí tká košile a jako Penelope koncem období vypáře svoje dílo, aby počátkem roku buď po »veni sancte spiritus« nebo po vzývání ducha prostě občanského, počala znovu. V končinách pivovarské čtvrti v ústavu beze jména (neboť hostinec, podoben samci, který nebyl nikdy trestán, je příliš proslulý, aby snesl poblíž jakékoliv místní určení) žil Weilův přítel, jenž strádaje mezi výrostky učil je algebře a příbuzným naukám. Snad byl Weilovi zavázán ze studijních dob nebo z důvodu ještě nepochopitelnějšího, profesor Šupich nikdy neodmítl exotického žadatele a s jednoduchým svraštěním obočí jmenoval hlupáčka, který nic neumí.

Pojďte sem, Jene, pravil zvedaje roztržitý obličej ke koruně platanu, jenž se nepodobal stromu poznání, a slyše slavíky na ústavním dvoře ve chvíli respiria, kterým pohrdal. Byl hudebníkem, jejž ztěží zachránilo nevhodné manželství před plenairy zvukomalby, a dosud myslil na svoje Jara nebo Hrady a zámky, oddán potrhlému holubářství a srovnávaje se s počtářstvím, jen pokud je číslo podstatou rytmu a úřad penízem. Byl shovívavý a již proto moudřejší ostatních.

Zde jest, řekl klada ruce na rameno chlapci, který se zarděl až po klobouk. Chtěl bych vám naznačiti, Jene, že nevěřím ve vaši píli; bojím se, že neobstojíte při zkouškách.

Weil neměl rád rozpačité děti, nicméně přijal nabídku, o které bude rozhodováno nad otcovským sto-

lem s pomlkami kolem kytice, zatím co zajímavá moucha rejdí po okenním skle. Tato lítost (zmocňuje se vás ještě po letech) neustane, dokud poslední drobet koláče bez cukru nebude sněden. Ty nejsi Archimedes, ty nejsi Cicero a dětem špatného prospěchu je navždy zakázáno žádati o jablko a býti nápadný.

Nuže, doktore, tvoje hvězdářství? otázal se Šupich již na odchodu.

Nic nového mimo zatmění, jež jsem nepozoroval a jež jste přehlušili vyzváněním žesťových nástrojů.

V tomto období, doložil profesor, je již rozhodnuto o stálosti zálib, nemýlím-li se, je nám dvaačtyřicet let, nuže, ať se zelená lesní roh! Přeji ti objevení komety, která se neočekává.

Těmito hodinami bylo získáno něco peněz, avšak Pilipaninec odpíral jísti.

Co myslíte, pravil Weilovi, jsem syt a neokusím z vašeho talíře ani sousta.

Ve Ljutě jídáme na dluh, ale nikoliv u vdov a v chalupách na spadnutí. U nás se příliš nepracuje, avšak obilí a les roste, zatím co výše pražských věží je pevně stanovena a vy se nedočkáte úrody. Vím pozdě, že jste chud, neboť jsem vás vyjedl, ale jděte opět k svému profesorovi, ať mě najme na denní mzdu; jsem silnější než zdejší dělníci.

Domníváte se, že Šupich může zaměstnati vás stejně snadno jako mě? odpověděl doktor Weil, myslíte, že má stáda nebo hory? Avšak Pilipaninec trval na svém a tak přátelé počali cestu od Piláta ke Kaifášovi, po ohradách a lomech, straníce průmyslu ústrojných hmot před prací s mrtvými těly. Chodili po vápenicích a po epických stavbách nábřeží, bylo je viděti před branami továren, v dílnách a ve skladištích, chodili Prahou, Smíchovem a po Vysočanech, rýsujíce žalostnou hvězdu na povrchu města. Weil se stal stínem Pilipaninovým a byl příliš krátký, když se schylovalo k večeru. Ko-

nečně vzbudili zájem strážníků, a veliký Rusín zveličoval tuto pozornost v barácích vystěhovalců a dovolávaje se zlé vůle Mejgešovy chtěl přesvědčiti i Weila, že je důvodná.

Pamatujete se, co řekl prvého dne, když jste přišel do baráku?

Ne, odpověděl Weil, vzpomínám si na Iliadoru, jak seděla na městské židli domnívajíc se, že je před kouřícím krbem bez komínu a že přede.

Iliadora, děl Pilipaninec, je bláhová panna. Dívky v Podkarpatsku stárnou jediné porody, jichž zůstala ušetřena, nevím, kolik je jí let. Avšak Mejgeš je stár a ví více, než říká. Weil se smál, zlehčuje lesní pych a zavěrák bez nýtku.

V tu dobu žebrák Ramus slyšel o Pilipancovi, který se potlouká Prahou.

Je vysoký jako dub, je to rváč a piják, kanec a kníže v pořadí neštěstí. Básnivá obec Františku osázela svoje vypravování lupičským jménem, prahnouc po dokonalé spravedlnosti, podle níž se dostává království nejmladšímu a dlouho posmívanému bratru.

Žebrák byl skoro slepý a naslouchal všem hlasům. Sekera odskakovala od křemene temnot a zrychlený dech vypravování se prodloužil ve výstražný hvizd. Ramus myslil se strachem na karpatského olbříma, při jehož jméně ženské na znamení vilnosti se křižovaly ruským křížem; a přece se mu zdálo, že vidí jen chudáka, jak kráčí z průvanu dlouhé chodby, zatím co dílenský správce se ovívá kapesníkem.

Vskutku Pilipaninec s Weilem poslední večer se vraceli bez práce. Rusín přeháněje opět svoji bídu nespal již v Podolí, rozloučili se a Pilipaninec odcházel větší a vyhrůžnější, než byl.

Nazítří bylo však šestého května a sličné ráno. Lidé vstávali se siných loží s nadějí, jež každého dne vychází z koupele poněkud oživena. Pravěká nuda vzala na sebe

bezpočet podob a bylo nesnadné je rozeznati v kvapu a vlnění dne. Weilův student stržil si špatnou známku a v lehkém světle se vznesla příslovečná moucha. Oděvnické dílny opakovaly míru svých řemesel, tisíc lidí dokončilo péči o svůj chrup, čelisti klaply, radové v ministerstvech vložili korálový nos do zpěněného kapesníku, připomínajíce pláč i za slunného dne. Slyšte, udeřila desátá, Ramus se sešel s Weilem a Pilipaninec, překročiv dvakrát řeku (neboť si vybíral ozářený břeh), právě dorazil ke kathedrále nad Podskalím.

Když odešli, Ramus zůstal sklíčen pod nízkou stavbou slepoty, nemoha se dobrati podoby vychloubače, který získal šeredné jméno a jenž se přičiní, aby si ho zasloužil. Vysoký a tenký hlas svědčil o prudkém nosu a čistých zálibách se sklonem k popudlivosti, avšak členění řeči a volné oddychování rušilo tuto představu, mluvíc o mohutném hrudníku, klidu a vytrvalosti. Nevypočitatelné prostory noci, tma starší než bůh zalidnila se mnohonásobným obrazem vraha, jenž si uchovává věčnou krásu prosťáčka. Les, zdraví, mohutný den, klenotnice krajin, město a Karpaty, to vše bude ztraceno pro slovíčko přičmoudlého zločinu, jehož základní barva přece je plavá. Hle, letky temnice, hle, havran. Padá či vzlétá?

Avšak táhlo již k poledni a město odložilo kabát po kabátě. Uhelné vozy odjely a nad ulicí vládl průvodce cizinců velikou dlaní, jež vězela v bílé rukavici. Nikodémova loď již opakovala přátelská znamení a zvolna připlouvá. Nyní započala se rozmluva, v níž byl Pilipaninec přijat do tovaryšstva pískařů.

Stud, dědictví ctnosti, vstoupl Pilipanincovi do tváře, ozářiv ji ruměncem, proti němuž se nelze ohradit, neboť každá odvaha má chviličku váhání, každý smích špetku smutku, každý zločin stopu ušlechtilosti a oslnění stín.

Tato hodina vytvářela bytost téměř již nepodobnou

horskému sedlákovi a připomněla čas dávno jiný. Viděl okno v své chalupě, rozeznával se smutkem, že se nepodobá větracímu zařízení a že se neotvírá. Weil ukazoval prstem k tomuto vikýři a když cizinci pokyvovali hlavami, jejich ohryzek stoupal a klesal za soustem nevděku. Nerozuměli zřejmě ničemu ze zařízení ráje, jehož andělé berou za vděk naběráky a několika korunami mzdy. Ach, prosté doznání příčin, jež předcházejí následkům, a jež nás udivují teprve dodatečně. Ach, krásné Karpaty! Pro čtvero čtveračivých krás kalendářního roku, příliš nahromaděných, pro jazyk bez básníka, pro krásu tajemných panen, jež neviděly zrcadla mimo střep měsíce, pro smutky dědičné příjice, světélkující nad tajemstvím rodin, pro purpur rvaček, pro sněžné hvězdice, které se řadí ve tvary nábožných maleb, pro hrůzné sochařství opilosti, jež dává zmrzati muži a ženě při návratu z krčmy, pro dobrodějný lid, který uctívá sedm dní hosta a pláče při loučení, pro věrnost jazyku bez písemnictví, pro věrnost manželství, když chlapi pracují v newyorském přístavu, pro věrnost zjevenému bohu nepochopitelné Karpaty! Dostává se mi práce bez oslovení a bez vyptávání místa na lodičce, dostává se mi výdělku bez přátelství a nikdo mě nezavolá přezdívkou, již bych miloval. Karpaty příliš krásné, abych byl setrval, krásy bez odtoku, ó, pleso, háje, v němž cesta necesta kráčí kadeřavé stádo, kraji zaznívající píšťalky, tvůj hlad je bez úcty. Stíny tvých buků jsou příliš krátké v poledni hrůzy a hlasy nevzlétly nad koruny doubrav. Nevím, proč jsem odešel. Nemohu proslaviti tvé jméno a zamiloval jsem se beznadějně.

III

KAPITOLA

ODETA

Čtyři plavci sestoupili k nábřeží a odpoutavše loď směřovali k prámu. Stál asi ve třetině řeky nachýlen haldami písku, přes něž spočívaly naběráky. Když přistali, svlekl si Nikodém kabát a přidržuje řetěz lodice, jenž se chvěl, řekl: Všimli jste si zamračené stráže, která přechází po náplavce? To je starý Ječmínek. Ve své čtvrti rozdává dětem cukrovinky, ale je-li ve službě, škaredí se co nejhůř. Slyšel jsem, že kdysi pomohl mládencům ve věci *solené kýty*, a že byl málem němý, když jej vyslýchali.

Poznávám jej velice dobře, pravil Pilipaninec, je to týž strážník, který mě sledoval po dva dny.

Bydlí u svaté Anny, děl Zajíc nevšímaje si Rusínových starostí, a je dobrý soused z důvodu, pro nějž bych vrátil peníze, které bych zvedl před policejním komisařstvím.

Podej mi sochor, řekl čtvrtý muž, obraceje se k Pilipanincovi, podej mi sochor a spusťme loď o maličko dolů po proudu. Když se tak stalo, zvedl ruku a pramice opět stála. Dobrá, doložil Dejm, zdá se mi býti spravedlivé, že strážníci jsou škaredí a zasmušilí, cožpak nemá kovář krhavé oči a černé ruce?

Ticho, mlčte, pravil vrátný, přinášeje bolestnou harmoniku, to je pro tebe, dodal vzhlédnuv k Pilipanincovi a spustil.

Táhlo na šestou hodinu a bylo slunné ráno. Dělníci pohrouzili dírkované naběráky až k říčnímu dnu, dílo pokračovalo. Mimo pískařský prám jezdily parníky, plti složené z borového dříví, lodi vlečné a lodi nákladní. jež se potápějí až k horní fošně bortu. Dva či tři nenahraditelné vtipy, které během věků staly se pozdra-

vem na této řece, se vyměňovaly s plavidla na plavidlo.

Kdy pojedete nahoru, strýče?

Pltníci, majíce ruku na štítcích čepic, poněkud medvědářských, neodpovídali.

Pilipaninec potápěl a soukal svoji násadu co nejhorlivěji, ale po sté vytáhl prázdnou kapsu. Bojím se, pravil Nikodém, že nevyděláš ani na chléb; ale proto ani on ani ostatní si hrubě Rusína nevšímali. Pracovalo se mlčky.

Dnes, děl opět Dejm, ukazuje za mizejícím vorem, na sklonku těchto řemesel, můžeme mnohého litovati. Kde jsou vypravování vížící se ke kameni Linu z Dolního Buku a ke kameni hastrmanskému?

Tyto hlouposti, odpověděl Zajíc, jsou řádně odbyty. Zdá se mi drzé mluviti o závadných kamenech s takovou zaujatostí. To vše překáží plavbě.

Ano, přisvědčil vrátný, vzpíraje koš, jehož násada se prohýbala, do pěti let bude řečiště vysmejčeno a nenaleznete na starých místech hrubozrného písku.

Toho mi bude líto, poznamenal Zajíc, ale Dejm trval na tom, že úpadem se hnalo vždy mnoho vody, jež přináší zrnka křemene. V těchto místech se obnovují písečná ložiska po povodních, jež vždy se budou opakovati.

Víte co, řekl Nikodém, zahraji *Babinohu*. Bylo deset hodin. Zajíc a Dejm zarazili po dvou lopatách do písečných hromad a rozvěsili na ně kabáty tak, aby tvořily kryt nad prázdným koutem. Toto odpočivadlo je lepší než dům, řekli Pilipanincovi, je to důkladný stan, kde můžeš ležeti maje ruce za hlavou. Dříve než Pilipaninec něco odpověděl, dal se Nikodém do zpěvu.

Je devět ctností
a každá z nich je jiná,
neboť děvčata
jsou různě přičinlivá.

V poledne chodívali plavci do hospody. Přiházelo se často, že ani Nikodém si nepřál piva, nicméně chodili na staré místo vždy, když jejich pramice nebyla příliš vzdálena. Říční oblast od Šítkova jezu vzhůru až k ostrovu Pile byla polem tohoto magnetu. Kameníci, vyvažeči, lodníci, pískaři, vozkové, hotovitel dírkovaného plechu a naběraček, několik pobudů a dva či tři studenti scházeli se tu den po dni. Stůl býval pokryt bělostným ubrusem a talíře plny lesku.

Co budete jísti? otázal se hostinský a Nikodém mu odpověděl: Nic, pranic z toho, co jste pekli. Dejte mi polévku, chléb a sklenici piva.

Šenkýř procházel mezi stoly hledaje smítku nebo poprašek popela, jenž snad slétl na hladinu stolu, podobalo se, že to vše počítá na prstech. Lidé o něm soudili, že je odřihost dosti uhlazený. Vskutku, nastřádal několik tisíc a koupil si domek, nemaje jiných příjmů než výdělky ze své živnosti. Nicméně uchoval si schopnost býti považován za poctivce, který přináší jateční čtvrť zdaleka na vlastních bedrech.

Pane, děl Nikodém, vidím, že nás nutíte dojídati chléb, tato skýva je však tvrdší, než bývá u vás obyčejem.

Tvrdý chléb? odtušil hostinský, přinesu vám bochník, jejž sám skrojíte, ale věřte, není mou vinou, že chléb tvrdne.

Dejm vypravoval o trhovkyni, kterouž se rozhodl léčiti podle pravidel jakési knížky, avšak Nikodém jej odbyl, že je dlužno mluviti jen o slušných věcech. Nemyslíš o jiném, řekl, leč o nemoci, a otřásáš vším, až se sype barva. Kdejaká naduřelá žíla, zvetšený kloub a rána pod kloboukem, to vše najdeš se snadností celníka.

Dejm byl opravdu nakloněn smýšleti co nejchmurněji, soudě o lidech podle způsobu chybování, podle pajdavé chůze, vyraženého zubu, bouřlivých klobouků a souhvězdí skvrn na lesklém rukávci. Jeho čas a příhody na řece věru byly bez rusalky a bez slovíčka, jež

dělá z mála mnoho. Ale přece před dvěma týdny vraceje se pro zapomenutý džbán, jejž zůstavili neopatrně na ohništi své lodice, potkal dívku. Seděla ve středu nájemné loďky obracejíc se jako Janus. S hrany zdvižených vesel odkapávala voda a rozšiřujícím se okem proud hleděl k sukni a kolenům plavkyně. Mrzoutský rozum, který byl Dejmovi vštípen, měl jej k pospěchu; vládl velmi dobře sochorem a mohl s pramicí snadno uniknouti, avšak dívka se smála. Bylo zřejmé, že se nazývá jménem velmi tichým a že je švadlenou prádla. Dejm v latinském větru se stal snášelivějším, ale dříve než byl přinucen pozdraviti, Odeta se omluvila, že jej zdržuje stěžujíc si do své neobratnosti. Zlý škarohlíd doposud neodpověděl, ale lodice se přitahovaly přecházejíce špicemi mimo sebe jako jazýček vah. Konečně nadzvedl klobouk, a tu, když bylo vhodno se usmáti, Odeta spustila hlasitý smích.

Mluvila zevrubně a s volností, která je znakem povýšeného ducha. Dejm byl rozradován a sklíčen boje se, že slova, s nimiž nakládá s dovedností zvolna získanou, jsou stará a zdokonalená dlouhým užíváním, takže příhoda s vrtošivou lodí (jako by se brala ulicemi na plavidle) je snad desátá toho druhu.

Víte co, pravila Odeta, když byla jista, že s lodí nic nesvede a že je nutno ji vrátiti k můstku, nejsem dost obratná, abych zůstala, ani dost skromná, abych se zřekla tohoto cestování, smím tedy vstoupiti na vaši loď?

Odtud se počalo svízelné přátelství, jež Dejm nepřipouštěl a po němž prahl jako selka, která se vrací ve svátečních šatech a bez deštníku z pouti, kde selští národové zhurta si přáli deště na svých nebesích (zemský ar odpovídá hektaru nebeských prostor) a právě když prosebnice je v polovině cesty, kde není stavení ani stromu, spustí se hrozný liják, jenž ji zaplaví v provazišti kapek.

Dejmovi přátelé, kteří znali jeho těžkosti, zvětšovali je žerty a mluvili o tom, co chtěl zamlčeti.

Vyvázneš nedělí a příštími svátky? otázal se Nikodém.

Ach, bylo jisté, že truchlivý milenec pocestuje po osadách nad středním tokem řeky, po hájích pokrytých listy podbělu a okvětím novin, zatím co restauranty jako mechanické kukačky se budou ozývati bubnem a křídlovkou. Na těchto výletech Odeta nikdy nemlčela a její výmluvnost se podobala rybám, které uvízly v nádrži a nikdy víc se nedostanou k plavbě s břehu na břeh a k činorodé akci proti proudu. Dejm s vycházkami živě nesouhlasil, ale nedovedl uhájiti minulost, v níž bylo ticho, v níž vždycky stihl vlak a v níž se obešel bez kytice slezu a pryskyřníku. Tato láska se skládala z pouhých svízelů.

Naše příklady jsou špatně voleny, řekl Pilipaninec jen tak namátkou, ale Dejm se ihned obrátil, řka, že není třeba, aby i on měl účastenství na jeho nesnázi.

Kdyby se nalezla dívka, kterou by neodstrašovala moje tvář a o niž bych stál, děl Nikodém, dovedl bych ji vzdáliti od řeky a vás výhody se s ní seznámiti.

Pilipaninec přišed střemhlav do těchto rozhovorů, nemohl než zůstati němý. Rozuměl jen málo a vyhrazuje vlastní chytrosti předstírati, co není, viděl taškáře vésti skutečnou a zjevnou válku. Rozhodl se opláceti jim stejnou měrou a byl hotov kdekoho zbíti, aby dal vyskákanému hovoru jiný směr a aby doznal ceny, které zasluhoval a která nebyla zjevná, pokud se mluvilo tímto způsobem. Více než neshodou s plavci byl Rusín trápen závazkem a povinností, již cítil k Weilovi, který chodí po Praze s kloboukem na stranu a domnívá se, že usadil soudruha co nejlépe. Nebylo tedy vyhnutí, Pilipaninec zůstal němý, sloužil.

Nazítří byl svátek východanu stejně nesrozumitelný jako pracovní den. Pilipaninec věřil v božské obřady a tento svátek byl zlehčen a přece zasvěcen jako sobota

v Karpatech, kdy Žid, střeže se hříchu, jenom neochotně prodává okénkem láhev.

Pilipaninec setkal se o deváté s Dejmem, jenž přišel k lodi v nových šatech.

Kde jsi spal, řekl, a Rusín považuje tuto otázku za přátelství konečně vyjevené, jal se odpovídati a mluvil o nájemném domě v Podolí jako o své chalupě, na jejíž střechu padá stín lesa. Dříve než byl hotov, přišla Odeta.

Kdo je to? pravila svým neostýchavým způsobem, kdo je to, Dejme?

To je Pilipaninec, váš nový veslař, odpověděl. Nechcete si vyjeti?

Ne.

Nuže dávám přednost tomu, abyste nasedla, pokračoval Dejm usmívaje se. Zde je vaše místo, *pane*, děl obrácen k Rusínovi, který při zvuku tohoto slova a před touto dívkou ztrácel vládu nad svými údy. Nicméně se mu podařilo naloditi bez úrazu.

Křižovali řekou a řečí. Pilipaninec si smočil rukáv, Odeta sukni, upadli do důvěrných rozprav, smáli se a snad i šeptali. Pilipaninec mluvil opět rozhodným způsobem, zcela jsa neschopen získati Dejma.

Bylo jedenáct hodin. Odeta se doposud smála, a to, co za nic nestojí mezi skálou a rovinnou loukou, jakýsi odkaz impresionismu, který byl vtlačen do tohoto kadlubu, zlomená šeď, sťaté ultramariny, zvučící a rozechvělý horizont, naplňovalo je podivem.

Rusínská zdvořilost nepřipouští okolků, když jde o děvče, a Pilipaninec rozjařený jako ve ljutské krčmě u louče právě zapálené řekl: Jste příliš hezká a příliš veselá, abyste směla zůstati dívkou.

Ach, odpověděla Odeta, činíte mi nabídku? Vidíte, Dejme, to jest právě zvyk cizinců; mluví zbůhdarma, aby si dodali zdání přívětivosti, neboť je jim snadné rušiti závazky a vyhnouti se slibům.

Jsem zproštěn svého úkolu, zahučel Dejm, jehož dobrý rozmar se beze zbytku rozplynul.

Tato vyjížďka se skončila v poledne a mužové se vraceli stejnou cestou. Dejm po dvě hodiny musel snášeti, aby jeho mlčení bylo znetvořováno smíchem, a teď maje v úmyslu rozptýliti výhody propůjčené chvíli na řece, otázal se Pilipanince, co chce dělati.

Jsem rád, že jsi mě vzal na loď, a půjdu třeba s tebou.

Eh, příliš pospíchám, odpověděl Dejm a přidal do kroku.

Na druhý den počala se opět práce. Pilipaninec se snažil zvednouti ze dna všechny písky, ale jeho hromada byla maličká. Nad vlnou prádla se vracel Odetin obraz, hodinky kdákaly jako slepice, které nenesou, a sochor ve válci dlaně připomínal píst porušené stříkačky, jež nevykoná díla. Bila dvanáctá.

Co je s tebou? řekl Nikodém, myslím, že užíváš příliš veliké síly, nevzpírej se tak do svého řadu.

Zajíc vyňal z uzlíku placku a rozlomiv ji dal půl Pilipanincovi, řka, že je překvapen tím, co vykonal.

Když jsem pracoval prvý den na řece, nezvedl jsem poctivého naběráku, druhý můj den byl prázdnější prvého a třetí, zatím co se moje zádové svaly bolestí zdvojnásobovaly, byl bez výsledku. To věru není divné, neboť i posel potřebuje času, aby se naučil chodit v svém řemesle.

Dejm se nezúčastnil rozmluvy, jeho hromada byla největší a tu snad z důvodu pozdní spravedlnosti či z dobráctví velmi skrytého vzal lopatu a jal se písek přehazovati na hromadu Pilipanincovu.

V těchto místech, řekl, je nezbytně třeba stejnoměrného ponoru, ostatně, Nikodéme, je čas, abys dal spravit svou pramici, jinak ji budeme tahat hákem a rumpály.

Hleďme, děl vrátný, málo se staraje o věci živnosti, toť spolek! Odeta, ty a Pilipaninec jste se včera zřejmě dohodli.

Odeta, pravil Dejm obrácen k Rusínovi, zapomněla již na tvoje jméno.

To nic nevadí, odpověděl Pilipaninec již bez trpělivosti, budu je opakovati a naučím ji obtížnějším slovům.

Dříve než minulo deset dnů, Pilipaninec si osvojil umění plavby a zručnost pískaře. Jeho hromada daleko již nebyla nejmenší. Znal vodu a vyhmatal ponořeným sochorem sypký dotek písečného dna stejně bezpečně jako ostatní plavci. Zatím Weil, jenž byl poněkud učitelem, mu vštípil několik pravidel svého mudrosloví a tak Pilipaninec mimo vzrůst a tvář příliš sličnou se podobal ostatním lidem. Nicméně jeho zmatenosti ubývalo jen zvolna. Doposud viděl Podolí, skálu, řeku s lodicí a Odetin obraz, jejž prolíná ljutský prales a houština utvořená ze stromů nejzuřivějších. Doposud viděl střídavě liščí stopu a Dejmovy střevíce, u nichž se zračí nedělní péče a schopnost čekati půl dne na smluveném místě. Doposud Odeta bývala zachraňována před kancem, medvědem a divokou kočkou, zatím co bezradný nápadník mizel ve směru ledabyle mu naznačeném. Pilipanincovým mlčením se sunulo pásmo pokory, jímž září ostrá světla svévole. Weil zhusta poznával blízkost jakýchsi divých horeček a třeštění temnic. Toť skládka porušeného času, říkával, toť větrná skříň, avšak nejsem dost stár, abych znetvořoval lidové pohádky, nemohu sjednat pořádek v rozmarech Odetiny přízně. Dosti, bude náležeti jediné vám, ale zůstaňte prostodušný a mírný v představách. Co chcete, dvě neděle už nevyšla s Dejmem ani s kýmkoliv jiným mimo Lízu, stejně bezúhonnou ve věcech lásky.

Weil nebyl hlupák, aby věřil, že je možno činiti z lidí to, čím bychom si je přáli mít, avšak bouřlivá snivost Pilipanincova jej zastrašovala a chtěl ji zmoci. Jednoho dne, myslil si Weil, shodí Dejma do řeky a drže mu hlavu pod vodou bude počítati do sta, jako se počítalo v hlubinách středověku. Když Weil opět přišel do ves-

nice vystěhovalců, vyptával se Mejgeše na Pilipanincovy staré příhody a netajil se se svým strachem ani před Iliadorou.

Váš chlapík, odpověděl Mejgeš, nedělal nikdy nic jiného než my všichni. Naše pole jsou označena plotem a rodí zemáky, len i ovsy, ale pohříchu vše, co vzroste, nebývá sklízeno. Ano, Pilipaninec se naučil čísti a psáti, chodil s kohoutem a jedinou slepicí na vzdálený trh, pil a kdykoliv se tančilo před hospodou, uléhal oděn a poslední. Bývalo jej viděti druhého dne, jak polehává blízko cesty s barevným nožem a bez klobouku.

Nikoliv! pravila Iliadora, přiblíživši se k Mejgešovi, sloužil ve vojště a jeho pole jsou lepší vašich. Jeho nůž byl snad na píď vzdálen hrdla, ale nedopadl! Rval se na hromadách zuřivosti, ale není soudu, který by jej vyděsil a na němž by mlčel.

Jakže, pravil Mejgeš, ty mluvíš o noži? Chtěla bys mě snad pohnati k odpovědnosti za Pilipanincovu pověst? Nezhotovil si hroznou pušku, jež ho proslavila? Nebyl pytlákem? nestřílel kusem železa a podkováky? Nezakopal svoji zbraň? Což se vrátili všichni, s nimiž vyšel na svá čekání?

Těch bláznů! vykřikla Iliadora, zcela již nepodobná dívce, již ozařuje oheň oběda. Těch bláznů! Nikdy jsem nevěřila pomlouvačům, kteří jej osočovali. Eh, jazyky stejně šílené jako oheň vašich zbraní. Proč jste nezůstali v svých oborách s náruživostmi, jež jsem měla sílu snášeti, jen pokud trvaly jejich lesní příčiny.

Weil pozdravil a klada svoji zarostlou a hubenou ruku na dívčinu paži děl usmívaje se: Nemám námitek a Mejgeš, jakkoliv nesouhlasí, nechtěl vás rozhněvat. Tato přátelská rozmluva a váš pobouřený zájem nepraví, než že se Pilipaninec vyzná v své věci. Co na tom, měl-li proti zákazu pušku, nejsem ten, kdo brání jelenů, a myslím, že ani Mejgeš netvrdí, že jeho hřích je větší.

Chci to říci! vykřikl Mejgeš a jeho hněv vzlétl prud-

kým pohybem. Chci opakovati obvinění Ljuty, lesa, noci a hodiny, kdy stál na třicet kroků od mládence, který se nevrátil!

Iliadora zděšena tímto obviněním přistoupila na délku paže k starci, jenž doposud křičel, a tu, aniž pronesla slovo, v bledosti hněvu a s vášní náhle procitlou, osopila se na starce, jenž se nebránil.

Mlč, hlupáku, mlč o své přízračné vraždě, mlč o hrobu, jejž jsi učinil neznatelným. Shrben a připomínaje psa ses vracel na známé místo, když svítil měsíc, a na druhý den byly tvoje ruce černé hlinou čerstvého hrobu. Ó, ubývající břímě! Kolikrát jsi vlekl hrůzyplné kosti z dubiny, houštím, tmou, pod bleskem bouře, jež hřměla pro tebe.

Weilův vtip utkvíval na povrchu věcí jako prach. Roztržitý doktor byl špatný divák a právě nevhod, když sledovali pohřební vůz, mluvíval se žebráky. Drátek nadhlavníku propichoval jej jako hvězdářskou loutku a patero vláken myšlenek poutalo jej k strmému číslu povznesených hvězd a titěrného bláznovství absolutna, jehož není. Střehl se ubohých prací, které nespasily meče archandělů, střehl se truchlivých pravd a neznatelného dechu příhod věčně stejných. Zastavil svého ducha jako fotografický přístroj k nekonečnosti a z lidí zbyly stíny. Stav se svědkem jednání tak bouřlivého, Weil se zděsil pozdě a příliš.

Co chcete, pravil, co chcete se svými řečmi, zbavte se hříchu, jejž si vyčítáte tak půvabně. Zaveďte urychlené jednání. Probůh! byl vskutku někdo zabit?

Eh, pravil Mejgeš povstav a usmívaje se, cožpak nerozeznáte žert a pravdu. Iliadora je moje dcera a Pilipaninec málem vyrostl v naší chalupě, nuže to, co jste slyšel, nebyl než žvást mezi příbuznými, kteří si nevjedou do vlasů.

IV

KAPITOLA

VÝSTŘEL

Proč váhám? o jaké zásadě rozumuji? Běda, čert stonásobné ruky, komisař bezpočetných ramen a metly v andělských rukách na posledním soudu! Varuji tě, což nevíš, kdo je to? Čině si šprým (zcela zavržitelný) z jeho zvyku neobraceti se, přiznal ses, že jej miluješ. Slyšel jsem o papírku na kabátě a stopách křídy, jako by se vrátil školní věk a klepání na housle. Slyšel jsem o tvém nepohodlí, když jsi potom spěchal zahladiti nepořádek méně nápadný, než ses domníval, neboť Pilipaninec s pruhem ocasu není podivný. Pilipaninec, tvůj nevyličitelný přítel, jemuž nic neškodí tou měrou jako právě tvoje přátelství a nauka, která je záminkou lenosti. Souhvězdí jsou namalována na kartách a prohráváš ve hře nesmyslnější než je Farao. Fi, odlesky nebes v souvislosti čísel. Fi, pěťák v mém klobouku, daný namátkou, více se blíží smyslu nekonečna než tvoje nestoudná znamení, jdi si po svých, rybáři příhod, rušiteli tříd. Jdi si po svých, člověče z knihy a měřiči světla, které klopýtá, kdykoli bůh zavře oči. Lelkuj nad zahnutým růžkem své učebnice; veškerá moudrost je ti odepřena a veselí je vzdáleno tvého chechtotu, zatím co Pilipaninec se směje.

Nemám naděje, že mi porozumíš, hvězdáři, jehož polárka je ztracena. Nemám naděje, že se vyznáš v potřebách jídla, rodiny, neděle a míru, ty, který věčně něco hledáš, který jsi mimo čas, bez dítěte a zpola nasycen, ale dovol Pilipanincovi, ať se vrátí s Iliadorou do svých Karpat.

Ano, odpověděl doktor Weil snímaje klobouk, mohl bych to vše způsobiti či aspoň pracovati k tomu konci, avšak jakkoliv jsem porozuměl, neuvěřil jsem vám.

Pilipaninec je zaměstnán, zamiloval se, má půtky s Dejmem, ale nedělá nic zlého. Snad sleduje hodinky a kalendář pozorněji než dříve, ale hvězdná obloha je mu, pokud vím, lhostejná.

Ramus již mlčel a tak se rozmluva skončila povzdechem, že čas nemá pokračování ani záměru.

V tu chvíli bila devátá a mimo Ramusovo stanoviště nešel nikdo ochotný k milosrdenství. Žebrák se zlostí zvedl svoji hůl a Weil se vzpřímil.

Toho shluku názorů a hněvu pro nic, myslil si Weil odcházeje. Ramus se vracel nad zahradou řeky, v níž plynula ubohá žnečka nedosahujíc srpku, který se zrcadlil před její vztaženou rukou, žebrák se belhal, zatím co měsíc a mrtvá spěchaly. Konečně byly pruty mříže vystřídány náruživým meandrem, zrobeným za pohnutých dob radničního boje, a tu na místě snadno poznatelném, neboť růžek hlavice byl uražen, Ramus se obrátil a přešel ulici. Hejtman, škaredý dům, slepý, přestárlý a zedraný, dům, jenž civí k nebi jako džbán, dům s ubohou ranou dveří, z nichž vytéká pramének zlověstného světla, sklepení, které se vzneslo, když země opadávala, krystal soumraku, děravá loď a stoleté hnízdo krys ozvalo se ranou, dveře zapadly s výbuchem, neboť byl večer a naděje vystřídána tmou.

Nemocní tohoto domu se neuzdravovali a stálý podzim a stálá květena hrobů od plísní až ke kalichu hub poskvrňovala zdi a lezla po podlaze připomínajíc můru a smrtihlava.

Ramus došel do své světnice, kde spali čtyři lidé, ale nikdo z nich nevstal a nepromluvil. Příchozí ulehl na postel, chtěl spát, ale tma vybuchovala barvami dne, čas protékal lichou hodinou a všichni větrové byli zapřaženi do jeho snění.

Pilipaninec dvakráte zveličen krájel chléb.

Ljuta (jak tomu bývá v Solnohradsku a nikoliv v Karpatech), Ljuta s kostelem na stráni, se zelenou

řekou a dobytkem, který okouní, zatím co sedlák (zůstavil svůj bicykl před hospodou a nezavřel nádobu cínovým víčkem) vykládá o mlynáři, který (a je tomu tak) se při své hrabivosti zamiloval do Lízinky s dvěma copy, do Lízinky rozdávající nejkrásnější sny.

Naposled opět viděl Weila ve středu roviny veskrze uherské a váhy stepných studní stály na obzoru jako pavoučí nohy.

Konečně usnul. Ljuta se vrátila na staré místo. Pilipaninec dolehl na svůj pelech, bylo ticho a oddychování připomínalo hlas vábničky bolestí.

Na druhý den, když opět žebrák stál u svého mostu, vyhledala jej Iliadora, zdálo se jí, že něčemu naslouchá, a otálela přecházejíc mimo, ale kdy konečně přece k němu přistoupila, Ramus překvapen a polekán nerozuměl jí více než několik slov.

Jsem jist tím, čeho se obáváš, odpověděl, Pilipaninec je zblázněn doktorem, který dávno ztratil míru.

Ne, pravila opět dívka, nebojím se toho, co právě dělá.

Nuže? děl žebrák, zvedaje děravé ucho.

Nevím, táži se vás na věci, které neznám, odpověděla Iliadora a znamenajíc, že Ramus není kněz, že jeho tvář připomíná zjevence, déšť, smutek a nemoci, propůjčila jazyku hbitost dlouho odpíranou mluvíc tak rychle, že nerozuměl zhola ničemu. Sbohem, děla nakonec, zůstavujíc žebráka bez díku a nepřijavši rad.

Toho štěstí, té obezřelosti, byla bych málem mluvila o vraždě a tento krysař, jenž se nestydí, jakkoliv byl snad pánem, vyzváněti hnáty v blízkosti chrámu, v nějž nevěří, tento piják tmy, byl by běžel doprostřed úřadu a byl by křičel vše, co se dověděl. Přemýšlejíc, šla rázně jako chodí chlapecké děvče a neostříhaný anděl. Bylo v úterý a táhlo na pátou. Všechno pražské koňstvo, všechna vozidla stihla cíl a křižovatka mezi mostem a pomníkem byla prázdná. Strážník sňal helmu, bylo příměří. Směsice manželských párů plynula po

chodnících a s jejich klobouků vlály chocholy starosti a péče, muž mával nitěnou rukavičkou, zosobňuje slávu důchodkového úřadu, kde je kontrolorem, a ohnul pěkně pravici, takže loket spočívá na ženině boku a pěst na vlastním břiše právě v bodu Maelburnově. Žel, most a prostranství před ním, jako stvořené pro vpády Děvína, zůstaly bez dějepisných událostí; zde studenti neválčili se Švédy a tak tupohlavé manželky cupitají po těchto místech bez poučení.

Když si strážník utřel čelo a kukaň přiklopila líheň, přiběhl vůz a zrodil souvislou řadu jako svárlivá rodina. Větřík spěchu pohnul Iliadořinou zástěrou. Byla rozhodnuta, sestupovala dolů a když spatřila vrak Nikodémovy lodice a záda Pilipanincova, usedla na složené dlažební kostky. Čekala právě hodinu, než na lodi odložili naběráky a než přistali.

Hle, děl Dejm, který měl na návštěvě zájem, nečeká tato dívka na tebe, není ze Ljuty?

Zajisté, odpověděl Pilipaninec, neznamenaje posměchu, je to Iliadora.

Dívka se neostýchala a když domluvili zdvořilosti, pravila Pilipanincovi, aby s ní došel do chalup vystěhovalců. Proč choditi tak daleko, řekl Pilipaninec, chceš mi něco? nuže usedněme a mluv.

Je třeba, abys mluvil s Mejgešem, nikoliv se mnou, odpověděla.

Když odešli, Dejm nemohl nemysliti na Pilipanince. Vídal jej bezbranného proti Odetiným rozmarům, avšak teď vládl dokonale údy i jazykem zbytečně nepřiostřeným. Byl klidný jako ten, kdo jedná, a do Dejmovy rány závist vložila nové zrnko soli. Jeho zlost vzrostla, neboť bylo zřejmé, že Iliadora právě tak jako Odeta není lhostejná, když mluví Pilipaninec. Strom se rozložil a počítalo se do dvou. Když Odeta šila, majíc půvabně přehozenu nohu přes nohu, Iliadora stála před srubem vystěhovalců štípajíc dřevo a sotva zaťala

sekeru do špalku, Odeta vzhlédla k zrcadlu a vzala pudrovadlo. Když se lelkovalo nad rozkročeným střihem pyjama, ukrajinská dělnice střežila oheň. Ale obě byly vydány zuřivým útokům lásky a obě myslily na Pilipanince. Jedna z nich považovala za nutné zmíniti se o jeho bláznovském obleku, jenž postrádá znaků úpravnosti (rukavice na jeho ruku nebyly dosud utkány, jeho kazajka sahá do půli zad, chodí bez punčoch, hryže kartáček na zuby a nemá potuchy, že je nepřípustné strkati si malík do ucha). Ale Iliadora z příčiny ven a ven jiné praví, že je Pilipaninec blázen, neboť jeho kazajka bez knoflíků je příliš krátká, neboť nosí střevíce a dal se oholit. Ach, vždy po jídle olizuje kostici a čistí si uši téměř bez přestání.

Když se Pilipaninec vrátil domů, zastihl doktora v pilné práci. Jeho stůl byl pokryt papíry plných početních veršů, jež se vystříhají veselí, a přece byly označeny kresbou havrana o jedné noze.

Dnes odpoledne, řekl Rusín usedaje na svou postel, čekala Iliadora na nábřeží. Weil střásl hvězdy do knih a naslouchal s velikým zájmem.

Říkala mi, že vás Mejgeš polekal vypravováním o jakémsi nočním neštěstí ve Ljutě, je postrašena, že jste mu uvěřil.

Mluvila tedy o mně, děl Weil a zřeknuv se zcela ostýchavosti, pohlédl do zrcátka. Otázka sama ho neznepokojovala, uvykl nepravidelnému vypravování a nepřipouštěl samu událost. Pah, řekl, vymyslili jste špatné důvody, jestliže byl váš hajný vzdálen sto kroků, nemohli jste jej zabíti. Ostatně nepodobáte se nikterak tomu, kdo číhá za lesními stromy, a vaše zbraně jsou hrozné jenom na pohled. Chcete snad říci, že tato vaše ručnice vydá více než pšouk a že přenese jedinou kapičku olova přes ulici.

Pilipaninec vzal mlčky ze skříně hlaveň a nabil ji po způsobu vojsk Radeckého, jež se rozněcovala střile-

jíce o holi. Weil se smál, vida Pilipanince utloukati prach a utahovati jej víchem papíru. Ale sotva byl Pilipaninec hotov, přistoupil k oknu a spatřiv kocoura, který se vracel z tiché podoby k divokosti, srazil jej ranou na komoru.

Hrome, vykřikl Weil, domníváte se, že jste doposud v lesích. Mám sežehnutá víčka a vaše zahulákání mi uvízlo v uchu.

Za několik minut po výstřelu stanul před domem sličný strážník a označil Weilovo okno. V tu chvíli hvězdář se vyklonil ven, aby se rozhlédl po účincích rány, ale bylo mu řečeno, že neuteče, ani kdyby se vrhl dolů.

Zavřete, vykřikl strážník, a když se to stalo, bez lichotek a s hrdinstvím, v němž není úmyslu ani vypočítavosti, vystoupil po schodech.

Pilipanince obešla Ljuta a Weil byl postrašen úsečností jeho obrátek, neboť se rozhlížel jako výr zastavený v letu.

Páchne zde prachem. Kde je vaše zbraň? Po kom jste střílel?

Pilipaninec pohybem staré truchlohry si utáhl řemen (zdálo se, že je to řemen zbojnického pláště, a vskutku lesy a nebe s vichřičnou bradou stály za ním). Viděl nesprávné postavení strážníkovo, vratké koleno a chabou patu. Mohl jej sraziti několikerým způsobem, ranou do břicha, pod zdvižený podbradek a krátkou ranou, jež přejde v trhnutí vpřed.

Kruh ticha se zúžoval v zřítelnici téměř zločinnou a panny zákonů sahaly pro kapesník. Avšak Weil spěchal promluviti. Jsem ten a ten, vidíte moje knihy a čistotu světnice. Eh, dodal klidněji, neboť Pilipaninec již sestoupil s vyhrůžného podstavce, eh, rána nic neznamená. Toť okno náhody, násada rozmaru, vejce, jež jsme vyseděli uvažujíce. Vidíte, pane, Rusín Pilipaninec a já prohlíželi jsme zbraň, jež ostatně zbraní

ani není. Je to pohozená hlaveň, kterou jsme sebrali na smetišti zároveň s nábojem málo zlověstným, zpěčuji se uvěřiti, že vskutku střílí, neboť to, co jste slyšel, byl výbuch. Při hře udeřili jsme pahýlem o okenní rám, toť vše.

Dobrá, děl strážník, jehož odvaha si již oddechla, dobrá, nicméně je mou povinností zabaviti zbraň, o níž tak špatně mluvíte.

Tu k dovršení všeho zla, zraněný kocour, z těch, kteří mají schopnost žíti s protknutým srdcem celou hodinu, nyní zavřeštěl a střemhlav spadl se střechy. Weil mohl říci, že smrt volá námořníka bouřlivěji než moře, ale bylo mu odpovídati strážníku, jeho schopnosti se zřejmě rozvíjely, neboť uváděl již obě příhody v příčinnou souvislost.

Ne, nikterak, děl Pilipaninec, který se domníval, že je třeba lháti pestře, neměl jsem v úmyslu zabíjeti zvířat; je to náhoda.

Věc končila udáním a spisem o veliké váze. Soudní znalci neshledali však nijaké podoby mezi ručnicí a zbytkem předovky, z níž bylo vystřeleno. Tento výrok ulevil Pilipanincovi, ale nepřivedl k životu jeleny a srnce, kteří zašli v jejím ohni. Když se právo dostalo k slovu, úředník vyměřil Pilipanincovi jen policejní trest, avšak zaznamenal si jeho jméno co nejvýrazněji. Iliadora čekala před budovou. Šli Spálenou ulicí a obrátili se k řece. Pilipaninec světil styk s úřady jako svátek a toho dne nepracoval.

Chtěla jsem ti říci, pravila Iliadora, že zůstanu v Praze a neodjedu.

Tím lépe, odpověděl Pilipaninec, dotýkaje se růžku listiny, jež mu byla dána, tím lépe. Kráčel, shlížeje s výše širokých ramen, a hnětl papír v kapse, která šelestila jako kapsa notářova. Neměl obezřetnosti ani bystrozraku lásky, aby poznal odvahu Iliadořina rozhodnutí.

Můj otec Mejgeš odjíždí čtvrtého dne s poslední skupinou Ukrajinců, doložila Iliadora.

Mám dost času a přijdu do té doby do vesnice, odtušil Pilipaninec, avšak jsem rád, že zůstaneš.

Zatím co se přibližovalo poledne, došli na nábřeží. Bylo nutno chviličku počkati, neboť Weil slíbil přijíti o dvanácté. Iliadora myslila na přeplavbu, jež jižjiž počíná. Její tvář, tvář vášnivé vážnosti, která klade otázky a čeká až se přestanete smát, se zabarvovala strachem.

Ale již přicházel Weil.

Několik zvědavců, kteří se vždy potloukají podél řeky, upozorněno prodavačem pamlsků, obrátilo pozornost ke karpatským Rusům. To děvče se mi líbí, řekl jeden z nich a druhý přisvědčil s blahovolným výrazem. Ano, však zachovejme si němá přátelství s hromotlukem, který stojí vedle ní.

Nejen s ním, řekl si Weil, jenž přešel mimo tuto dvojici.

Zatím co Pilipaninec ještě dokončoval svůj soudní příběh, Weil poznal na řece známého rybáře a neposlouchaje již, jal se po svém způsobu tlachati.

Viděli jste, že by někdo na těchto místech ulovil parmu nebo bělici? Je možno, že ryby, tak těžko skolitelné, nejsou ozdobou klobouků, a je možno, že se pojídají jako ztracení vepři? Dříve, než dořekl, rybář složil svůj prut, tu shlédl doktora a zamával kloboukem.

To jest arciděkan Kolbenova mlýna, zhýčkaný čtenář knih a bohatec zblázněný do rybolovu, děl doktor na vysvětlenou. Kolben nebyl oděn způsobem svého sportu, nekouřil, měl tvrdý klobouk a střízlivé šaty diplomata, který ztloustl za prvého úspěchu. Byl asi čtyřicátník. S Weilem se znali již dlouho a velmi často se spolu přeli usmívajíce se a opovrhujíce krvavými důvody. Na vzdory přátelství jejich styk nebyl pravidelný a právě teď trvalo období lhostejnosti příliš dlouho. To

bylo mlynářovi povzbuzením, aby spěchal obnoviti starý svazek. Pozdravil a omluviv se Pilipanincovi a Iliadoře, pravil k Weilovi: Nebyl jste tak dlouho na ostrově, prosím vás, přijďte zítra či lépe ještě dnes večer.

Váš ostrov, odpověděl Weil, je nebezpečná půda a nadto jsem vázán ztráviti večer s přáteli, jež mám příležitost vám představiti. Pilipaninec nadzvedl klobouk a Iliadora se usmála, avšak tento úsměv je půvabný ve všech společnostech.

Což vaše slavnosti dosud trvají? otázal se Weil. Dostalo se mu zevrubné odpovědi, neboť právě před týdnem Dejm ztrávil neděli v Kolbenově ohradě.

Máte vskutku štěstí, děl Weil, neboť Pilipaninec je čtvrtý z Nikodémovy lodice; nyní znáte posádku již beze zbytku. Jeho přítomnost je ovšem náhodná, neboť jenom omylem nebyl dnes uvězněn.

Kolben se netázal po soudním důvodu, ale vyslechl jej s ironií svých kněh.

Nuže, děl při loučení, jsem zvědav na vaši hru, jsem zvědav, zasáhnete-li karpatskou zbraní třikrát po sobě kartu.

Rozloučili se a když se vraceli, Iliadora se opožďovala. Weil váhal, ale konečně šel po jejím boku. Ach, toho výpadu lásky příliš zjeveného. Těch svalů, cukajících se pod zanedbanou koží, aniž stihnou cíl a svedou pořádný úsměv. Hlas, který vzpírá jediné slovo, odvaha hotová leda kýchati, déšť času, ledabylosti pradlen a pohledy, které vás usvědčují, aniž zjednaly milosti mluviti. Iliadora, znamenajíc tyto novoty, upadla v rozmrzelou péči dívek, jimž se ulil srp místo podkovy.

Zdá se mi, řekl Pilipaninec, že jste nadšen výsledkem sporu, ale to není jediný důvod k veselosti. Neřekli jsme vám, že Iliadora neodjede. Weil se radoval, ale dříve než dokončil svá souvětí, společnost narazila na

Ramuse, který na znamení, že se skončilo čekání nad kloboukem, jedl. Jakousi škvírou ve své slepotě, jediným paprskem, jedinou střílnou, jediným chlupem horoucího malířství rozeznal příchozí a vyslechnuv noviny, děl s nakvašeností hospodáře, jenž ztrácí vliv: Jakže, tlacháte o střeleckém závodu a chcete se měřit v této dokonalosti? Bah, toť velmi záslužné.

Zdá se mi, řekl Weil, že se zbytečně rozhorlujete. Co na tom, jsem dalek toho, abych smýšlel špatně o člověku, který si hraje.

Ovšem, pravil opět žebrák, znám záruky tvého oběda, ale nemluvím o tobě. Je nutno, aby Iliadora neměla podílu na tvém stíhání groše, ani na rozmarném ohništi pískařské lodi.

Bojím se, že se nikdy nedorozumíme, řekl Weil, odváděje Iliadoru.

Šli mlčky a Weil v nepravé vážnosti zakoušel bezradnost dětské samoty, za níž jste se snažili poznat tvar elipsy na hrdle džbánu, tvar, který se promění, kdykoliv chlapeček zaštká. S jakou péčí zachováváte zapomenuté zvyky a slovíčka, prořeknutá při laskavé a zuřivé správě svých hraček. Bezhlavý koník, který kluše s nohou věčně zdviženou a nad nímž maličký chlapec křižuje bičem a hláskem, až při jakémsi křiku bezděčně mu zaniká první zahvízdnutí. Doposud je chcete opakovati.

Ach, tyto jámy, tyto vrcholky hry, tato nepaměť a knížecí kůň, který připomíná kroky dobrodružství modrého jako mladost chlapců a mladost národa. Není pochyby, že Weil o mnoho nezmoudřel.

Již nastal večer. Nikodémova loď byla plná písku a Odeta, přemohši dvakrát svůj hlad, vstala od oběda, který uchovávali až k půdám noci. Sebrala poslední nitě s rukávu a vsedla do vozu elektrické dráhy. Měla maličký klobouček, obhajující zájmy, o něž neběželo,

měla slunečník a brašnu vážného rozhovoru. Jakási venkovanka hleděla Prahou až k tržnici a mluvila se slepicemi, pán s dvěma laloky snil a jeho tvář přecházely podoby od hrocha po seláiko a dvě děti se opíraly o sebe rameny, vkládajíce dobrý smysl jízdě, jež zbůhdarma končí v blízkosti cementárny. Odeta po způsobu stavů, které žijí z proměn vkusu, považovala vše, co je v krejčovství nenadálé a překvapující, za známku osvícení a pokroku, proto byla její sukně a její slunečník tak krátké, proto měla šátek na rameni a několik závěrečných úsměvů, když vystupovala. Na stanici čekal již Dejm a sotvaže Odetu pozdravil, řekl: Bojím se, že dnes nebude na řece veselo. Vsedli do lodi, vyměňujíce sotva několik slov, neboť Dejm se odhodlal k vyznání, které se nedostavovalo. Sňal klobouk, maje v úmyslu již již počíti, avšak Odeta držela zrcátko s úctou příliž pozornou.

Domnívám se, řekla konečně dívka, že jste přivykl mlčení, ale nepředpokládejte, že je chci sdílet. Snad něco znamená, ale zbavte mne povinnosti hádat, mám bezpečný pocit, že vám neporozumím jinak, než když promluvíte.

Dejma se zmocnil prostomyslný vztek, mlčel a chvíle za chvílí přecházely jako řada husí. Ze zeleného večera vyskakovaly jiskřičky a vrhaly se do hlubiny. Dejm se opřel o vesla a zdálo se, že počne mluvit. Již otevřel ústa, ale právě v tu chvíli doběhl na nábřeží Pilipaninec a shlédnuv lodičku, křičel, aby zaměřili ke břehu.

K ďasu, zaklel Dejm v hrozných nesnázích, copak se nikdy nezbavím toho člověka. Neříkám to často, ale nenávidím ho jako čerta. Nenamítejte nic, ten okouzlující hlupák vás získal. Ano, dodal s vášnivou prudkostí chlapa, jenž konečně nabil zbraň, vidím jej ustavičně s vámi, vím, že vás líbal.

Dosti, řekla Odeta s úsměvem téměř hrdým, nemohu

vás nutit, abyste měnil své názory o Pilipanincovi. Jak chcete, ale pokud jde o mne, mluvte zdrženlivěji.

Nuže nyní, není-li vám to příliš protivné, veslujte ke břehu. Volají na nás.

V

KAPITOLA

STRACH

Jednatelství dopravní společnosti »Uhr« vystavělo v dohodě s městskou sociální péčí mezi Karlínem a Libní, na poli Invalidů, skupinu baráků, v nichž vystěhovalci mohli bydleti, či lépe čekati na odjezd lodí. Společnost zřídila téměř karpatské světnice s větrnými okny, zimou, dýmem a vedry. Kdekterý kout byl černý pomocným ohništěm, jež chlapi zakládali v mrazivé noci na posměch stráži, která (napodobujíc minulá století) bděla při hře.

Jak špatně jsou vybrány věci krásy! Maličký praporek a loutkové divadlo venkoncem učitelské, jež nemůže zjeviti než zhoubnou chirurgii tváří čtyřikrát scelených a příběh v řadě oznamovacích souvětí, která důrazně odpírají lihové nápoje. Tyto hry byly zkratkou vzdělanosti a strakatily se nevkusem školního druhu. Představeným divadla a vystěhovalecké vesnice byl Jiří Wegener, komisař společnosti, muž pod tvrdým kloboukem. Sedával v pracovně, do níž se vcházelo po vysokém schodišti, připomínaje policejního presidenta, s nímž se kdysi setkal. Bylo nutné ohlašovati mu všechny návštěvy a Pilipaninec, kdykoliv přicházel, opovídal se strážci německého složení, jenž býval sklíčen, nenalézaje za svými zády Braniborska.

Skupina, s níž Mejgeš přijel před třemi měsíci do Prahy, byla onoho léta prvá a neměla hospodáře. Bylo tedy nutné přikročiti k jeho volbě, neboť společnost, vyplácejíc vystěhovalcům peníz na výživu, nemohla počítati s čísly příliš malými a s troníčky po kapsách. Wegener velmi dlouho se rozmýšlel, koho má ustanoviti, až konečně padla jeho volba na Mejgeše, otce

Iliadořina, neboť tento stařec co nejvýrazněji dával najevo touhu zbohatnouti.

Neodcházejte, řekl komisař, když skončil před shromážděním výklad o závazcích, zůstaňte! Zatím co se vyprazdňovala síň, Mejgeš s třesením si vzpomínal na ljutského myslivce. A přece stál! a přece mohl odpovídati, stíraje hřbetem ruky zbytky oběda!

Po chvíli ticha řekl Wegener, že nemá příčin, pro něž by mu měl důvěřovati více než ostatním, nicméně, pokračoval, vzhledem k vašemu stáří ustanovuji vás správcem. Setrváte, dokud neodcestuje poslední skupina Ukrajinců. Budete šafářem stanice, budete vypláceti svým lidem mzdu v období čekání a budete se starati o jejich jídlo, buď, že je sám připravíte, buď že sjednáte, aby obědvali po hospodách. Tento úřad neplatí ovšem pro cestu a tím méně pro Kanadu, avšak není vyloučeno, že vám jej ponechám.

Mejgeš se bál, že odklad cesty, s níž tak pospíchal, byl nařízen soudem a že tajemství hrozné střelby bylo prozrazeno. Zblázněn nejistotou a předstíraje svrchovaný nezájem, mluvil s cesty.

Republikánští úředníci, děl, přicházejí do chalup se zjevným přáním rušiti vesnický řád, způsob orby, trestů a sklizně. Nic se jim nelíbí a proti úmluvě přeměňují i domácí věci, jakkoliv mají moc jen nad veřejnými skutky. K řízení správy je třeba ušlechtilých záměrů a já neučiním zadost těmto povinnostem. Nehodí se to pro mne, a jestliže se mi přece dostává shovívavého štěstí býti správcem, bude vystřídáno hroznější pohromou.

Třesky plesky! řekl Wegener, domluvili jsme. Zůstanete.

Mejgeš neuvykl raditi se a přijímal vše, co přicházelo, se selskou trpností, která časem věc ohne podle své vůle, a tak, když strach poněkud ustoupil, propůjčený úřad nabyl v tomto opatrném kadlubu tvaru dů-

stojnosti a bohatství. Vrátiv se po rozmluvě s Wegenerem do světnice, Mejgeš dlouho mlčel. Zelená rozloha Ljuty, nejchudší a nejkrásnější kraj Karpat, přibližoval se s jasností, jež mohla učiniti pochopitelnou jediné zuřivá láska. Mejgeš obešel chrám a slyšel hlasy v chalupách. Ach, řekl si, jsem nevinen, to není jisté, že právě moje rána zasáhla myslivce. Jsem týž, jako jsem býval, a nikdo nic neví.

A přece! Bděl příliš často zježen, vyděšen a s korunou potu, zatím co odbíjela půlnoc a kroky obcházely podél stavení. Ach, těch hovorů, které se vždycky vracejí. Toho úsilí mlčeti a přece mluviti. Toho děsu, když slyšel, jak Pilipaninec tlachá!

Vystěhovalci přijali Mejgešovo povýšení bez podivu a ti, kteří přicházeli po těchto prvých cestovatelích, nazývali jej notářem. Strach a spravedlnost podřimovaly. Již byla schystána na cestu poslední skupina a za pět dnů měl Mejgeš odjeti. Ljuta se vzdalovala a Kanada byla již blízko. Tehdy přišel Pilipaninec opět do baráku a po svém zvyku se chvástal, až se dostal s kýmsi do hádky. Mejgeš se rozhněval a vyspílal všem, mimo Pilipanince.

Eh, řekl ten, jemuž ukřivdili, nevěřím, že Mejgeš zmoudřel. Prohrál bys znovu při o své pole a kdyby ses vrátil, vsadili by tě do vězení. Vím velmi dobře o hrobu, který jsi skrýval.

Pilipaninec ani zdaleka nebral tuto věc za svou, nicméně vztáhl k mluvčímu ruku jako přes hřbet stáda a rozkázal mu, aby mlčel.

Viděl jsem Mejgeše a nebojím se opakovati, co jsem řekl, odpověděl sedlák, nebojím se, díky bohu, v těchto končinách jsme bezpečni i před tvými rohy.

Pilipaninec se domníval, že je třeba obnoviti prvenství, které upadalo v zapomenutí, a dal dopadnouti své dlani na rameno nespokojence, který klesl na kolena, jako by si vzpomněl na blízkost boží.

V zápětí bylo odzvoněno k večeři a pořádek Ljuty se vrátil mimo vteřinu rozpaku, kdy se nedostalo Pilipanincovi talíře. Mejgeš rozdával chléb. Byly chvíle, kdy vstával, osvojuje si nenadálé vítězství Pilipanincovo, a kdy se třásl, neboť ten, kdo prve mluvil, nevečeřel s ostatními. Jak kdo dojedl, vycházel na nádvoří a síň se mlčky vyprazdňovala. Míjela nevlídná chvíle. Iliadora potají svlékala s prstu ubohý prstýnek, jejž kdesi směnila za karpatské šátky.

Zatím nastal již soumrak. Vystěhovalci utahovali popruhy na svých vacích, kdosi (zakoušeje všechny složité pocity vynálezce) vztáhl po prvé ruku k vypinači, sova stíhala netopýra a dvacetiletý hoch se ujal mořského kormidla, jež mu (s nenápadnými slůvky bázně) odevzdá zoufalý kapitán v okamžiku svrchovaného nebezpečí. Ach, malé děvče si vzpomnělo na skupinu stromů, pod nimiž se obrací ljutská cesta směrem k průsmyku, princezny zvedly svůj plášť a řada snů s hvězdami, penízem či v příšerné kápi stála jako podkoní u vysutých loží.

Pilipaninec se vracel sklíčen a cesta pod měsíci svítilen, cesta bez zvířat, světelné pásmo, po němž výměnou se vrhá vůz za vozem, jej nerozveselovala.

Zatím Mejgeš, oděn jako za zimní nepohody, seděl na lůžku. Tu zachřestily mu v kapse zápalky a přestrašený správce po nich sáhl jako nemocný si sahá k srdci. Vstal a po špičkách došel ke dveřím světnice, kde spal ten, který věděl o karpatském hrobě. Probůh! doposud mluvil a Mejgeš rozeznával slova a slyšel jméno lesa a truchlivého koutu. Z hlubiny světa se zvedl mírný měsíc a Mejgeš se vracel. Bylo mu počítati do sta. Vzal lodní lístek, s hromady cestovních pasů vybral dva: jeden pro sebe a druhý pro Pilipanince. Tu bylo slyšeti hodiny a kroky, které po šesti hodinách docházejí opatrného cíle.

Zločiny jsou psi chudoby. Kolem ostnatého drátu,

který odděluje místa vystěhovalců, potloukala se skrčená fena prašivého zadku, hnusná a obžerná fena, jejíž utržený dráp rachá a chřestí. Bylo slyšeti děsné a mámivé vytí položivého psa, jenž se svalil a znovu zvedá cukající se čenich.

Mejgeš přepočítával poklad, který mu byl svěřen. Byl velmi malý! To není mzda, to jsou peníze Společnosti, řekl si v jakési rovnováze závrati. To jsou peníze Společnosti! A jestliže přece je zde několik halířů chudých, budou jim vráceny.

Pokladnice již vyloupená vdechla mu do tváře dým a jiskry sprostého nákupu. Hle, sytá hospoda a lesy bez vichřice. Hle, klubko vteřiny, s něhož se odvíjejí časy hojnosti!

Mejgeš svázal listiny opaskem a zanechav vše ostatní v strašném nepořádku, čekal na hodinu, kdy se vstává.

Ráno se přibližovalo rychleji než bdění. Weil procitl prvý, ale nevstával. Konečně i Pilipaninec se ozval hlomozným vzdechem.

Cožpak nebudeme dnes vstávat, řekl Weil a Pilipaninec, vzhlížeje k oknu, jež je nebem právě tak jako Ljuta byla svět, mu odpověděl, že je sotva čtvrtá.

Mnohohlasné jitro dotklo se svých zvonů, bylo slyšeti mlékaře, paní a roznašečky novin, bylo slyšeti zahýkání koně (který napodobuje oslici) a rostoucí hlomoz užitečných prací. Weil vstal, kypící hrnec byl přehlušen sykotem umyvadla a naposled nade vším hlukem byl uvázán Weilův pokojný nákrčník, Pilipaninec, neznalý správnosti pořadí, zakončil ranní správu smyčkou nad střevícem, zdviženým do výše kolen.

Víte co, děl Weil, vzpomínaje na domácí snídani jako na věc hodnou nenávisti, zanechte starého zvyku, nekuchařte, budeme píti kávu v kavárně, neboť již nejsme nezaměstnané chudinky, jimž všechno svědčí.

Porozuměl jsem vám, odpověděl Pilipaninec, poněkud ukvapeně vylévaje obsah hrnce do umyvadla. A již byli

připraveni k odchodu. Weilův den ještě před nedávnem počínal kolem deváté. Jakže, říkával, vstávati časně? Tato záliba má v sobě cosi prázdného a malicherného. Cožpak jste si nevšimli pustoty uliční dráhy, belhavého koně, soumarsky svěšených hlav a krevních stříkanců, které zmizejí o osmé s omítek? Což jste si nevšimli ranního ptáčka, který by byl o poledni se svým skřekem vypískán?

Tyto názory, pronášené rovnou z podušek, od doby Pilipanincovy se zmírnily, neboť Rusín, který byl hotov přijmouti všechny smluvní krásy vody, kartáče a ohně, nezřekl se svého svítání. Vstával co nejčasněji a ťapaje vlčí nohou mimo Weilovu postel, tropil obšírný hluk. Klapal víkem své truhličky, hřebelcoval dveře, rozdmychoval oheň, obrátil kapsy a sypal ptáčkům, volaje jako na slepice. Tohoto rána byl však již předstižen Weilem, spal o dvě či tři chvíle déle a vstával, obdivuje se zdvořilosti hvězdáře, jenž se probudil, aniž si pohvizdoval.

Avšak teď pili kávu se střídavým přáním, aby chladla a vřela. Když vyprázdnili i obě sklenice vody, dali se na cestu. Weil chtěl ztráviti dopoledne na Nikodémově lodi a šel s Pilipanincem. Na ulici zvolna přibývalo lidí, domy zatahovaly železné jazyky a dřevěné veřeje ze starých časů se otvíraly jako vějíře, obnažujíce úsměv pekařek, ryšavé křídlo řeznického vousu, zlost zelinářčinu a knihu na klíně stárnoucí slečny ve sběrně prádla, knihu s ukazovákem, jenž zatknut do příběhu drží souvislost vypravování, zatím co žaluzie a stín stoupá nad skloněnou tvář. Teď přibývající čas sahal ke břehu trafik, ale hodináři, zlatníci, knihkupci, prodavači porculánu a hraček čekali na pozdější hodinu. Pilipaninec a Weil stáli již u řeky. Nábřeží bylo pusté, mimo Mejgeše, který v samotách a bezměrném tichu krádeže (neboť noční chvíle šla s ním) čekal na soudruha, aby jeho strach byl snazší. Vida Weila, Mejgeš chtěl ode-

jíti, avšak Pilipaninec byl mu záhy v patách a Weil, krouže kloboukem na zdviženém prstu, již k nim přicházel. Ubohý zloděj ubohých peněz! Stál pod vysokým srázem kyklopského zdiva, pod schodištěm, jehož stín připomínal žalářní mříž, která se klade na jeho tvář.

Co se ti stalo? zeptal se Pilipaninec, ale Mejgeš neodpovídal. Ó, příběhy karpatského lesa, lomozy, jimž jste naslouchali v polospánku či promočeni podzimním deštěm, stíhajíce kozla, tajemství ručnice a noční střelby, o nichž jste kdysi mluvili tak snadno! Mejgeš neřekl ani slovíčko.

Myslím, že jste nemocen, pravil Weil, a nešťastník, jist, že část jeho kořisti dostačí, aby kdekoho umlčela, zvedl zsinalé čelo. Zde jsou peníze, děl, odjeďme, odjeďme co nejrychleji.

Našel jste je? zeptal se Weil, jemuž ani zdaleka nepřišlo na mysl, že někdo krade, avšak Pilipaninec, který znal hrůzyplné stíny Mejgešovy, se zděsil a oddaluje ruku plnou bankovek, řekl jako ten, kdo uvykl rozkazovati.

Je šest hodin, dříve, než bude desátá, vrať peníze, nemohu déle čekati. Přisámbůh! jestliže v tu hodinu nepřijdeš, abys mi řekl, že je věc vyřízena, ohlásím krádež!

Zlodějova ruka klesla, zasunul papíry a hřeben strachu se mu zježil na ubohém hřbetě. Již za pět hodin tě bude hledati strážník, děl se zbytkem hněvu, jenž jím kdysi otřásal, což jsi zapomněl na myslivce, který se nevrátil, což jsi zapomněl na své pytláctví a rvačky, při nichž jsi zlámal svůj nůž?

Vím o tom všem, odpověděl Pilipaninec, a vy pane, který jste tolikrát slyšel lecjakou zmínku o této zvůli, poslouchejte až do konce. Bral jsem dříví z lesa, střílel jsem jeleny v oborách a všechnu zvěř v měsících sněhu a v měsících bouří. Tato jízva je způsobena nožem ve

rvačce bez příčiny. Jsem pytlák, rval jsem se až k mdlobám, avšak nezastřelil jsem onoho myslivce!

Pilipaninec téměř křičel a dva či tři mužové, kteří přešli mimo tuto skupinu, se zastavovali, měníce výraz od rozčilení až k hrozbě, pisklavá bouře Rusínova hlasu zdála se jim býti křivdou, neboť Pilipaninec byl příliš silný a Mejgeš se třásl. Ale Weil, jemuž se zdálo, že krádež je jakýsi netvorný omyl, obrátil se k nim hněvivější, než byli sami.

Co chcete, vykřikl, co chcete se svými krky? co chcete se svou samozvanou spravedlností, jež je hloupější než kyj. Nevidíte, že je zpit a že jej osočuje křivě jako blázen?

Jitro se měnilo v přítmí a dvojnásobný kyv připodobnil místo truchlivému moři, Mejgeš omdlel. Pásmo slabosti, jakási pokorná myšlenka, jejíž zauzlená slova přecházela ve hvizd odjíždějícího vlaku, prodlužovala tuto chvíli, toto sladké a utěšující temno.

Konečně chrt uštval zajíce a truchlivá kopí dešťová zmizela pod hladinou, zatím co vlnka postupovala v rozšiřujícím se kruhu. Den, veliké oko, opět zářil.

Pilipaninec nebyl příliš citlivý a složil bez okolků své břímě. Vzhůru, vykřikl, jdi, pospíchej!

Dosud se nestalo nic zlého, pravil Weil, který se vyhýbal pohnutým výjevům, peníze vám byly svěřeny a věru nesejde na tom, jsou-li v zásuvce či v tobolce; vrátíte je a věc je vyřízena.

Mejgeš přisvědčil.

Odcházel, zvedaje ramena a tiskna chudobnou kapsu, ve které chřestily bankovky a v níž mince narážely jedna na druhou. Když se po chvíli ohlédl, spatřil již Weila a Pilipanince na konci dalekého nábřeží a menší než košíček hub. Odtud již spěchal, zakoušeje přechodný půvab žalu a lítosti výjimečně hořké. Neviditelný krkavec opět krákal, rybářova pěst zdála se hro-

zit zrcadlenému nebi a nad hlubinou, která je roubena obrazem zdi, skákal korkový poplavek jako dušička.

Škoda, že jsi nebyl s námi, řekl Dejm, když Pilipaninec a Weil došli k lodi, koupali jsme se na Císařské louce a Odeta si vzpomínala, kde jsi. Ovšem, doložil, znamenaje Pilipanincův úsměv, ptala se, protože jsi jí slíbil jakousi vyjížďku.

Pilipaninec poznamenal, že nemá peněz, a Weil, jehož příhoda Mejgešova měla k vypravování podobně jako nebe po bouři opět vyjasněné podněcuje k vycházkám, jal se mluviti.

Tehdy, řekl, kdejaký říční pytlák lovil žížaly a jejich lucerny sledovaly křivé cestičky červů, viděl jsem, že jste byl mezi nimi vy i Odeta, ale neříkejte, že trocha rosy ozářená pobřežní lucernou je koupel a slavnost. Ach, to jsou oči lásky, které vám propůjčují tak velikolepé vidění, máte za to, že jste zlézali pohoří, zatím co jste se dotkli hromádky říční správy, která v tklivé snaze okrašlovací vrší oblázky pěkně na sebe. Eh, všechny řeči, které jste tehdy pronesl, dají se shrnouti ve výkřik, že bylo vedro. Jděte mi k šípku, vy, i Pilipaninec, jenž právě řekl, že se mu nedostává peněz, a odmítl maličký poklad.

Ano, pokračoval, obraceje se k tomu, kdo se otázal nejdříve, otec Mejgeš, když mu byly odevzdány peníze na kanadskou cestu, přišel, aby se rozdělil s Pilipanincem a snad i se mnou, vzal je, jak se říká, bez žebříku a sotva je měl, zachtělo se mu co nejrychleji cestovati.

Vskutku, myslím, že pospíchá, pravil Pilipaninec, a snad je již doma. Nikodém a Zajíc na znamení údivu ustali v práci a Dejm se zlým úsměvem opakoval, že Pilipaninec vyhrožuje udáním.

Na neštěstí, děl, přibližuje se k Pilipanincovi, na neštěstí a proti svému zvyku nepřidržel se starých zásad. Ty a Mejgeš jste přece stejně zapleteni do vraždy myslivce! Či je to tlach a zdvořilost, kterou ti prokazují

ljutští vesničané, označujíce tě za zbojníka, který zabíjí? Kdo jsi, chlap či chudinka, běhající k soudům, aby donášel? Dosud jsi mlčel, či jakýmsi mdlým záporem přikyvoval této pověsti, je věru na čase, abychom věděli o tobě více, než jsi nám dovoloval.

Karpatská jistota, dub z doby nájezdů, dub, který po osm století rostl uprostřed lesů, přehrozná víra v sekeru, zastřela Pilipanince svým stínem. Vzepjal se, chtěje odpověděti, a vztek škubl jeho chřtánem. Na čele mu vyvstalo větvoví zuřivého stromu a v kruhu rudého vidění zatřásl se smích a třepení Odetina šátku.

Dejm nedořekl věty a hrozná ruka Pilipanincova jej uchopila za opasek a vznesla jej jako potkana. Weil vykřikl a jakási pradlena, jež od své valchy přihlížela k tomuto výjevu, si zastřela tvář, očekávajíc ránu. Zajíc a Nikodém odhodili násady, jako ve válce se odhazovaly ručnice, a Weil, oslněn Pilipanincovou zuřivostí, mlčel.

Ale divoký hněv již opadával. Pilipaninec se svým břemenem se otočil o pravý úhel a zvoliv písek, otevřel jeřáb své pěsti.

Tu Weil, vida, že nenadálé divadlo směřuje ke konci předplatitelů, kteří uvykli vídati aspoň štipec štěstí a veselí jen vykleštěné, nabýval opět řeči a mluvil, řka: Kdo se nadál, že Pilipaninec bude takto vyřizovati při sotva započatou, že bude kývati a třásti člověkem, že mu podtrhne zem a že jej zavěsí na přezmen bláznivého ramene? K ďasu! Škubnouti tak těžkým chlapíkem, aby se vznesl jako parma na konci rybářského prutu!

Avšak již se utište! Utište se, na vaši tváři hněv zanechává stopy patrnější než neštovice.

Slušelo by se, naučiti tě lepším způsobům, pravil Nikodém, ale dávám přednost tomu, abys odešel. Tato loď je příliš lehká pro tvoje siláctví. Nikdo z nás není upejpálek, ale po celých deset let jsme neměli sporu,

který by končil rvačkou, a vaditi se je na této lodi mým právem.

Ne, děl Dejm, vstávaje s hromady písku a otíraje si odřený loket, nemohu připustiti, aby pro tak malichernou příčinu jste vzdálili Pilipanince s této lodi. Neměl mě napadnouti bez výstrahy, ale nemluvte o věci, která se vás týká tak málo. Trváte-li na tom, pracovati bez Pilipanince, zasluhujete, aby odešel. Je z nás nejsilnější, ale váhy se doposud pohybují a tento útok bude splacen!

Pilipaninec se díval do vody, na klášterní věži odbíjela předčasná hodina, neboť se styděl, a rozpaky jako přetržený náhrdelník ztrácely chvíle, viděl zlomený obraz sochoru a sršící parsky, jež se obnovovaly v nepřetržitém proudu barev, vrstvených jako peklo a nebe.

V tu chvíli Iliadora uklízejíc zvedla víko otcovy truhličky a spatřila zlodějský nepořádek listin a knížek. Totéž ticho, do něhož se vměstnávají hodiny rozpaků a strachu, totéž zrcadlení nebeské pouště, totéž a stejně nepřirovnatelné utkvění myšlenek, jež se přece vznášejí, vydechlo jako chlad sklepní a plamen krve, jako střídání sekery a křídel. Iliadora ustrnula. Rychlost žalu, jako vůz Einsteinův, předstihla pravdivost děje. Iliadora se nemýlila. Ach, ubohá mechanika odchodu, oběda, spánku a probuzení, ubohá mechanika vyšetřujícího soudce, který vyslýchaje se zmocnil pilníčku na nehty a připodobňuje rány strašného vzletu a světélkující vteřiny k pozounu zákona a metru Aristotelovu. Mluví o spravedlivých a nespravedlivých jako o kozlech a srnách, zatím co tisíciletí hvězd trvá, zatím co město se rozezvučelo foxtrotem, zatím co na karpatských svatbách se pije hořící kořalka, v pařezech včelaří medvěd a pozemková reforma měří lesy loktem a lokýtkem jako šířku a pohodlí politického křesla. Karpatské lesy jsou hluboký čas, čas vlající hřívy z doby přepadů.

Myslíce na Ljutu Pilipaninec a Iliadora se setkávali jako nemocný a dítě, jež nemohouce spáti, čekají na svítání. Shledávají se se všemi hrůzami lesa a přece se blíží k vytouženému mlátku, nad nímž je slyšeti slavíka. Někde nablízku se ozývá zvonec krávy a štěkot psíka, který je beze vší pochyby poznal a přiběhne s vyplazeným jazykem.

Ale ve městech je hluboký nepořádek a kruh hodin se směstnal kolem vesnice, když dvanáctá odbíjí jako táhlý výkřik.

Mejgeš zaslechl tento hlas, kladl již ruku na dveře hospody, ale neotevřel jich. Šel dále a za ním dupot, cval a oddechování strachu. Zastavil se před výkladní skříní, neznamenaje nic, než potemnělou hladinu skla, která zjevovala jeho vlastní tvář, tvář, k níž se naklání cizí a zvídavé obličeje. Město se přiodělo povážlivostí krádeže, hospody zněly ostřím nože, lidé se míjeli bez pozdravení, stráže bděly syčíce nedůvěrou, a v kapsách chodců tikaly hodinky jako nástroje soudu, připomínajíce mrtvici a žalář. V tomto smyku a hlomození města bylo slyšeti hluboký a tichý hlas, jenž se rozplakal a kvílí.

VI

KAPITOLA

OSTROV

Ptáci všech barev vody a ledu stali se šedými a jiní zčernali ve špatném přírodopisu města. Proud se opožďoval a ostrovy se přiblížily ke břehům. Kolbenův mlýn, mlýn bez mlečů, hnizdiště ptáků, hranol, v němž sotva zbýval moučný poprašek, zdá se souviseti s městem a nic jej neoddělovalo mimo stružku vody, jejíž čerň se rovněž měnila. Byl sem příchod úzkým mostkem, ale Dejm volil pramici, s níž připlouvali s jižní strany .Ve mlýně bydlili s Kolbenem dva lidé, hlídač málem stoletý a sekerník stejného věku; tato posádka pěstovala holuby k obrazu růží a růže připodobňovala opět k holubům. Jeden ze starců byl stižen neutuchajícím hněvem, který podoben Kainovu kouři se plazí při zemi v kotoučích, avšak druhý se odíval v myslivecký kabát a jeho tvář byla jasná jako paluby ráje a slavnosti pod širým nebem. To byl sekerník. Nepodobali se navzájem ani výškou vzrůstu ani objemem a hašteřili se, jak zní pravidlo.

Je to pravda, děl zlostný a tlustý hlídač, že Kolben píše zamilovaná psaníčka jakési kněžně silozpytu?

Jeho vědění nestálo nikdy za mnoho, děl prostodušně sekerník, a bylo by dobře, kdyby znal nějaké jméno z učebnice. Eh co, dodal po chvíli, jsem jist, že nebrousil za učenými ženskými. To rozšiřuje asi Weil.

Weil? vykřikl hlídač, pravíš, že Weil o něm mluví špatně? Eh, toho hlupáka! Tu jal se přecházeti, klepaje holí o zem, a sotva utichl, měl nový důvod ke hněvu, neboť Weil, Dejm, Odeta a Pilipaninec přistávali.

Ten chlap je zde! a nikoliv sám, ale s tlupou žráčů, po nichž nezbude na stromě jediné jablíčko (třebas jsou nezralá). Přicházejí v přestrojení dobrého přátel-

ství s maškarádou dělnických čepic a kazajek bez rukávů. K ďasu! kdo však je to děvče?

Sekerník poznával jenom Weilovu přibledlou tvář s velikým nosem a o Odetě nevěděl rovněž nic.

Zatím příchozí stáli na břehu. Dejm, když viděl zmatené stopy u sotva naznačeného zálivu, bál se, že je ve mlýně více hostí, než si přejí, avšak sotva to řekl, Odeta počala naléhati a přiměla je, aby se hnuli s místa.

Slunce bylo velmi nízko; plavé světlo barvilo vrbu, topoly a stavení s horoucími okny. Pilipaninec váhal s každým slovíčkem a Dejm si hleděl lodi; když věc spravil, loudal se za ostatními se skloněnou hlavou, neboť Odeta právě před chvílí snad přečtla lístek, jejž včera odeslal. Toho hrozného rukopisu! Ach, kdybych věděl, kdy dostává poštu, kdybych věděl, byla-li doma! Avšak Odeta šla mlčky, zůstavujíc za sebou stopu voňavky.

Tu Kolben, jemuž sekerník byl již ohlásil návštěvu, vyšel jim v ústréty. Pro Odetu znamenalo toto setkání malé nepohodlí, avšak přece se usmála uctivými zuby.

Pane, řekl Weil, shledávaje povětrnou výmluvnost, přivádím k vám dámu, již se mi podařilo přemluviti po dlouhých hodinách. Slečna se zdráhala vstoupiti na tuto pevninku, děsíc se mlýna a hodin v jeho průčelí, neboť rázem osmé byla očekávána na jiném místě. Mlynář byl velmi zdvořilý a Pilipaninec s Dejmem poznávali, že jejich nesnášenlivost vzrůstá.

Weil s Kolbenem dali se již do řeči o mladých lidech. Co nás především od nich vzdaluje, řekl mlynář, je strach a tělocvičení, což je totéž. Pánové z klubu byli by mi srozumitelnější, kdyby chodili volněji a holení méně pronikavou.

Kolben byl odhodlán souditi o všem s patra, neboť měl jistotu, že všichni, kdo ve městě něco znamenají, s ním souhlasí. Byl přítelem sládka, který proslul ví-

rou v rituální vraždu a dovedl kdysi vtěsnati své jméno na okraj zpráv a písničky ze soudní síně. Díky ostudě, která se směšuje se slávou, mohl si založiti deník, odtud neopouští řehole pokrokovosti a přijímá názory Kolbenovy propůjčuje jim obecné znaky a genia večerníků. Pro to vše Kolben nebyl pyšný a lpěl na rybářských nástrojích, zanedbávaje sládka stejně jako mlynářskou živnost (jež se ostatně ve starých rozměrech již nevyplácela) a zvolil si přátele bez rukavic. Příčiny tohoto svazku byly vratké, a zdá se, že neúčelnost pronikala do té míry vědomí návštěvníků, že nikdo mimo dívku a Pilipanince se nestaral, co si zde počnou. Odeta však jevila jakýsi nepokoj, špička jejího slunečníku, aniž jiskřila, zněla o kamení. Její kabelka, příliš pohyblivá, se kývala v hrstičce jako srdce ostrova a dvojsmyslná věštírna. Poslouchala Pilipanince, který se po chvílích odmlčoval, a tu se kabelka otvírala a zavírala, připomínajíc opět chvatné srdce zkoušek a dostaveníček.

Čekala jsem, že se dnes večer shledám s Iliadorou, proč nepřišla? Řekli mi, že ji Kolben velmi důtklivě zval. Rusín pokrčil rameny, ale nakonec přemožen pohnutím hlasu a odstínem, který poletoval kolem Odetina čela jako spanilý hmyz, jal se zamítati Iliadoru. Kdyby byl mluvil déle! Avšak luk oné chvíle byl popuštěn Weilem, který cosi vykřikoval. Jeho vyjevená hlava se po učitelsku třásla proti jasnému proudu nebe, Pilipaninec ztichl a díval se za vztyčeným prstem, neznamenaje, že Odeta lituje jeho pozdní horlivosti a péče o Velkého medvěda ve chvíli, kdy mohlo býti jednou provždy domluveno o Iliadoře.

Zatím míjela nová hodina, Weil měl hlad a Kolben poslal hlídače pro anglickou slaninu a láhev vína do sklepa, který býval o povodních zatopován. Odeta rozdala skleničky, a tu jedna zůstala na svém místě. Weil tedy přehlédl tlupu a hle! Dejm chyběl. Vzápětí prošli

křížem krážem ostrov a volali, aniž se někdo ozval.

Viděli jste vcházeti Dejma do mlýna? Oba strážcové odpovídali, že nikoliv.

Pomyslím-li, že se snad utopil, pravila Odeta, přehánějíc své znepokojení.

To věru chybí, řekl rozhněvaný hlídač sekerníkovi, jehož pohled utonul v nezřízené modři cévnatky a neviděl zřasená nebesa, to věru chybí. Takový pořádek, takové příhody vyvěrají z lehkomyslnosti. Je hluchý k našim radám, ani si nepovšimne výstrahy, kterou opakuji tak často. Jakže, to že je Ludvíček, to že je mladý pán, jehož jsem učil chodit?

Konečně mezi stromovím a výběžkem zdi, který směřoval k jezu, Pilipaninec uzřel pravidelné čeření vody a nočního plavce. Hle, řekl, ukazuje k tomuto vidění, Dejm se vrací.

Šel již po dně, vynořuje hrudník s osmahlým límcem, a dával jim znamení, aby nekřičeli, potom se tiše octl na lodi, kde měl šaty. Dříve než byl hotov s oblékáním, přiběhl Weil, který naprosto již nemohl snésti tohoto tajnůstkářství a naléhal, aby řekl, oč jde.

Není nic jednoduššího, odpověděl Dejm, zapomínaje na svou zasmušilost, vím, že loď, již vidíte mezi kozičkami před vrátky výtoně, je pytlácká; ovšem na tom nesejde, doložil, vida zklamání doktorovo, na tom nesejde a věru bych se nezajímal o toto plavidlo, kdyby rybář s provázky o šedesáti udičkách nebyl strážníkem. Nemohl jsem se přiblížiti s lodí až k jezu, avšak šprým stojí za noční koupel. Přivázal jsem na vlasec splávek a pustil jsem jej vrátky dolů — až zatáhne, jakmile se přiblíží proudu a voda se opře o prkénko, ten, kdo bude na lodi, se zblázní radostí, že chytil ryby.

To je povedený žert, pravil Weil za smíchu, bojím se však, že jste příliš rybáře zostudil, což nepřijde-li v noci? Slibte nám, že neporušíte úcty, kterou jsme povinni strážníkům.

Konečně byl Dejm hotov s oblékáním a Odeta se přiblížila na šest délek svého slunečníku. Plavá, s ohnutým nosíkem, na nějž se kladl stín, vykružuje lorňon, hbitá, trochu posměvačná, ztepilá a nikoliv bez půvabu i v šatech zhotovených jehlou až příliš rozmarnou, jala se uváděti nepořádek chvíle v jakousi soustavu a měříc všem stejně, rozdělovala slaninu na spravedlivé dílce, jako kdyby šlo o večeři na předměstí. Vzala láhev z rozzuřených rukou stárkových a nalévala víno s pocitem, že není nutno šetřiti, stůj co stůj. Dejm a Pilipaninec nesouhlasili s péčí, která zavazuje obřadem jídelny, avšak Weil, jemuž Odetino počínání co nejlíbezněji připomínalo Iliadoru, myslil na ženění a řekl: Jste všechny stejné, kterápak dívka nemá v hlavě manželství.

Hovory se protahovaly a bylo právě deset, když Dejm připomenul střelecký závod. Je příliš pozdě, řekl Kolben, je tma. Lituji, že nebudeme svědky vaší dovednosti.

Až se Pilipaninec vrátí domů, usedne na pelest a bude se dotazovati noci, jednal-li, jak se sluší na muže, který se zřekl ručnice, avšak nyní se bál, že mu bude vzata příležitost, aby byl prvý mezi ostatními. Ticho připomínalo příliš pochybovačnost a mělo býti rozbito hlučnými skutky pistole. Jakže, pravil, domníváte se, že tento soumrak je na překážku? Tento polosvit, tuto záři, jež by oslepila vlka, považujete za tmu? Eh, co bylo zastřeleno sluk při jediném měsíci Ruska!

Dobrá, řekl Weil, mohu doposud čísti na číselníku svých hodinek. Odeta cosi namítala a tu Pilipaninec, cítě tíži jejího pohledu a nesnadnost odpovědi, zvedl svou zbraň. Zde je terč, vykřikl sekerník lačný příhod a Dejm odpočítával první, druhou a třetí. Pilipanincova pistole zařvala jako venkovanka, která upustila koš s vejci. Sekerník byl nadšen a spouštěje svůj příklop,

jenž po deset let sloužil rozumnějším věcem, prozpěvoval, že je střed zasažen.

Avšak nebylo tomu tak. Probůh, děl sekerník, snižuje hlas, chybil jste se cíle a já jsem prohrál sázku. Pilipaninec byl zmaten a Odeta se smála. Snad létají karpatské sluky pomaleji.

Eh, děl Kolben, snaže se zmenšiti Pilipanincovu chybu, kdy kdo slyšel, aby se střílelo bambitkou. Chybí vám puška, pane.

Nuže, upevněte terč, ať se nekývá. Stalo se a Pilipaninec jej opět minul, druhé dvě rány šly, bůhví kam, a teprve pátá se zaryla do stromu.

Nechte toho, ztratil jste Odetu a můj zájem, řekl Weil a vida, že Pilipaninec je pro stud zbaven smyslů a že chce pokračovati, doložil již bez výsměchu: cožpak nevidíte, že vás pobízí jediný Dejm a nikdo jiný?

V tu chvíli se ozvalo pískání na řece a strážník (příliš zvědavý, neboť byl mimo službu) se blížil k ostrovu.

Vaše pokuty, vaše řízení na soudech se vrací. Dejte sem pistoli, nezbývá mi než se přiznati.

Mlynář chtěl cosi namítat, avšak Dejm jej přiměl k mlčení, ukazuje na řeku, tam, kde zůstavil poplavek. Nekřičte, řekl, to je právě můj rybář, myslím, že dnes nebude míti chuť k svému řemeslu a že nás neudá. Řeka se třpytila a stromy plné šepotavých slov, smíchu a vzdechů nad pohyblivým obrazem, stromy, písňové klíče, stromy, jimiž procházívá vánek s křídly holubů a jimiž chřestí zbloudilá vichřice, držely jako rybář síť ticha. Strážníkův člun již se nehýbal. Byla to nenapravitelná chvíle, neboť chlapík na lodi neměl rybářského lístku a nadto je zakázáno chytati na provázky o třiceti udicích. Ticho se prodlužovalo, zastřený hlas Odety, která se dotazovala na jakési vzdálené věci Dejmova řemesla, se vzdaloval a umlkl. Lkavá barva řeky se ustálila v nasyceném roztoku nebe a její zelená světla přešla v nenadálou modř právě před lodí, která se podobá

střevíci, když jej při zkoušce zvedá palec nedbalého žáka.

Neslyšeli jste střelbu? otázal se strážník a pohnul vesly. Weil odpověděl, že nikoliv, ale Odeta se smála skoro nahlas. Loď tedy přirazila ke břehu a strážník naléhal: Budete rozumnější, shledáte se se svými smysly! Jářku, měsíčná noc, jakž byste neviděli, kdyby někdo přešel ostrov. Jak byste mohli přeslechnouti rány?

Cožpak jste opravdu něco slyšel, pane? otázal se Weil a tvář mu zářila dobrou zásadou, že je potřebí stěžovati strážníkům kde co.

Pane kapitáne, pravil Dejm, upadaje v přízvuk okrsku okolí kláštera, pane kapitáne, my jsme neposlouchali nic než šplýchání od řeky. Dejte dobrý pozor, co říkám: jakýsi ničema házel udičky z lodi, jež se podobala vaší jako vejce vejci.

Jakže, děl strážník, pohlížeje pozorně a beze strachu do Dejmovy zjasněné tváře, to jste vy? Nu ovšem, vy jste nejlépe obeznámen s těmito způsoby lovu, myslím, že mi to přiznáte. Pamatujete si dobře místo?

Weil, jejž příhoda zřejmě bavila, jal se vykládati o přepadech, střelbě a samotářích, řka, že mu strážník přispívá k obnově paměti.

Přistihuji vás při starém hříchu, děl Kolben, ale dříve než skončili, Pilipaninec, Dejm a strážník v úplné shodě vstoupili na loď a veslovali směrem, jejž udal Dejm. Ve zpětném odrazu paměti doktor viděl kdejakou podrobnost staré rvačky a neustal, dokud krev kapku za kapkou nedovedl k smiřlivému konci. Zatím loď stanula, bylo viděti chlapeckou hlavu Pilipanincovu, která se zvedá nad obě postavy jako vysoký hlas ve sboru, když se zpívá na počátku období. Lenivé vody, lenivý stín a šípy měsíce, měsíce podoby kalichu, z něhož upíjí povětrná hlava, se ani nepohnuly.

Tiše, děl Kolben, ukazuje k lodi, zdá se mi, že se něco přihodilo. Hádají se, doložil Weil po chvíli ticha.

Pramice, stojící dosud jako díže, se rozkývala, rýhujíc řeku a protínajíc obraz prsténci třpytu. Ach, děl Weil, jemuž často unikala skutečnost, zatím co představy byly vždy rázné, bojím se, že Pilipaninec byl stížen jedním ze svých karpatských záchvatů. Je zamilován, proč počínati dobrodružství, pokud staré neskončilo, proč odpovídati jemu i Dejmovi, Odeto?

Nepostřehl jsem nejmenšího rozladění, děl překvapený mlynář, oba pánové se smáli, jsem jist, že doposud žertují.

Jsem jist, že se rvou, odsekl Weil a jal se křičeti.

Jakési zdání bouře sneslo se nad lodici, jež se kývala tíží těl, během a pády. Zlověstné znaky jeden po druhém, svist, tma, měsíc, černé vody a všechny příkrasy srážek, narychlo stržené s balad a ztroskotání, padly na tůni, v níž se nepohybuje ani zrnéčko písku, na řečiště, kde utopenec tlí mezi úlomky láhví a plechových krabic, na hlubinu několika metrů, jejíž ryby jsou spočítány a v níž se neskryje žerď vděčných slavností, na louži, po které se vleče pruh olejů a slina chodce, přecházejícího most s příslovečnou rozvahou, a tyto přívlastky tak obecné měly dosti truchlivé síly, dosti zlého ražení, dosti šíleného světla, aby zděsily Odetu, Weila a mlýn, do jehož ramen padl křik kulicha.

Hladina řeky, o níž se domnívali, že je bezpečná, se vzdula křikem a chvěje se jako tětiva luku.

Zdálo se, že loď stojí a že se zmítá na témž místě, avšak plula a vzdálenost k jezu se zmenšovala víc a více. Weil, jemuž dalekozrakost byla teď s výhodou, zděsil se této cesty a jeho obličej bledší než plátno se otevřel novými křiky. Toto volání odnášel západní vítr k obvodové zdi a hlídač, který již ulehl, se posadil na svém loži, naslouchaje se sevřeným srdcem. Odeta při-

běhla podél břehu hledajíc loď, vesla či zázrak, jenž by zastavil zběsilé počínání, tuto plavbu a nepochopitelný zápas; ale na straně, obrácené k řece, byly řetězy prázdné a jediné člun plný vody zvedal příď nad hladinu. Bylo na čase, aby plakala.

Táhlo na jedenáctou, vítr, jenž sleduje řeku, hlas, sykot města, osamocené a ponuré světélko, připomínající podzim hřbitovů, přešlo mimo ostrov, zatím co nastávala hodina milenců, pohoda, mír a skvělost měsíčního nebe, na nějž, majíc hlavu ve dlaních, vzhlíží mezi prsty útlá slečna s balkonu nábřeží. Tu, dříve než minula nová chvíle, dříve než dopadlo zdvižené kladívko věžních hodin, zblázněná loď se dotkla hřebenu vlny. Dejm, znamenaje konečně hukot a běhutý schod, jenž se bělá, vykřikl a vyprostiv se skočil do vody. Loď narazila dnem, neboť stav vody nebyl právě nejvyšší a bylo slyšeti drknutí dřev a pád.

Odetina krása nebyla v podstatě než zdraví naprosto nezamilované do muk a do pláče. Její strach byl přístupný rozhořčení a mohla se otázati, upravujíc si střevíc zpola vysutý: co ti lidé u všech všudy dělali? Weil, vida se čeřiti vodu kolem obrácené pramice, rovněž si oddychl.

Bojím se, že jsme ztropili příliš hluku, řekl Weil. Pokud mohu rozeznati, dodal po chvíli, Dejm se zabývá lodí a Pilipaninec jde k ostrovu, v těch místech je mělko a stačí. Probůh, pravila Odeta se smutkem opět probuzeným, snad se utopil ten třetí. Ale Weil odpověděl, že se strachuje než o Rusa, neboť v jeho potocích je věru nesnadno osvojiti si umění plavby. Díky bohu, je zdráv a Dejm dostihne břehu i s lodí. Byli tři, opakoval Kolben, jehož dobrý rozmar byl ztracen.

Pomozte mi, ozval se muž z řeky, *váš* hlupák, který se rve, aniž to dovede, je příliš těžký. Weil stál již ve vodě a zvedal Pilipanince. Ve chvatném zděšení

přiložil hlavu k srdci omdlelého a vydechl teprve když slyšel ozvu. Pilipaninec otevřel oči.

Zdá se, že příhoda nemá škaredého zítřku, náš utopenec bude zdráv. Kolbene, přineste ještě láhev. Věc je u konce a ani loď není ztracena; jsem jist, že Dejm ji upoutá co nejlépe, slyšíte, jak volá? Nuže, nalijte víno. Zbývá omluviti se za tuto výtržnost.

Nikoliv, odpověděl Kolben, nevíme zhola nic, co se přihodilo na lodi, vskutku jsem velmi zvědav! Odeta naslouchala jako vždy, když slýchala mluviti o sobě, a Pilipaninec se obrátil k městu. Jeho záda, široká a zúžující se jako klín a jako vějíř, se otřásla vzteky.

Ach, děl strážník navrácený své licoměrnosti, vyťal jsem udičku z huby parmy a Dejm si ji přisvojoval, tahali jsme se o ni a tu tento skopec, jemuž není rovna, jakkoliv padlo jen několik slov a nikterak příkrých, tento zběsilec, který ničemu neporozuměl, jal se rváti na život a na smrt. Fi, pitomče, dodal vida ochablá ramena Rusínova a jeho pochýlenou hlavu, jež, jak se mu zdálo, vyjadřovala lítost, fi, fi! Ale umlkl, postřehnuv pohled a tvář znovu strašnou, jež se obracela zvolna jako žernov.

Musím dodati, děl rychle, že Dejm překročil míru a že mu spílal ve věci, jež se snad týká vás, slečno.

Dejm a Pilipaninec si velmi dobře rozumějí a jediné vy jste mohl vnésti svár do této shody. Vy jste výtržníkem a neradi bychom, abyste setrval na mínění, jež jste pronesl, pravil Weil tak velitelsky, jako by byl představeným stráže.

Na druhý den Kolben se probudil uprostřed svého empiru a odkládaje čepici plnou snů, zatím co kachnička na umyvadle kvákala po slepičím způsobu, zatím co harfy kanárčích klecí zněly jako tklivá tetička (na jejíž krk byla přiložena dlaha zuřivé kostice) a zatím co všechny zvuky cosi napodobovaly (neboť ještě včera v této světnici spala pětiletá holčička a její slepá

loutka ležela dosud v koutku), myslil na všelijaké věci. Dotkl se zlekaných mravů střední školy, zkoušky dospělostí a rozpaků, jež kdysi zažil v telefonní centrále, nemoha opakovati svého čísla, konečně si vzpomněl na Weila a na Pilipanince, o jehož útlý pás pečuje řecký bůh. Po snídaní byl jist, že nemá příčiny horšiti se na nikoho z nich.

Toho vzruchu, děl otvíraje křídlo novin, jejichž růžek bez všudypřítomného oka od polenské vraždy bývá přeložen, toho vzruchu. Souhlasím, Odeta je šličná a Pilipaninec krásný. Nemohu však naléhati, aby mi vysvětlili svá tajemství zevrubněji, než jim stačí jazyk. Konečně mrštil novinami, shledávaje v nich všechny své pravdy zmrhané tupohlavým sládkem, a vyšel opakuje si, že Pilipaninec stojí za trochu nepohodlí.

Toho dne Weil vstal pozdě, dávaje tím najevo nesouhlas s věcmi, které se přihodily na řece. K ďasu, řekl vzpomínaje na kocoura, který kdysi spadl se střechy jako jezdec se svého koně, můj Pilipaninec zadal své pověsti, ale proto bych nechtěl býti v kůži toho osla Dejma nebo strážníka, který jej pohoršil tak neomaleně. Nejsem zvědav, kdo s koho, toť zřejmé. Odetin krejzlíček je náš a nechci, aby jej vrátil. Ale kdyby se přece rozhodla pro onoho mrkvu (a vzpomínám si, že je škaredá, že je bez ňader, chocholatá, zlá a svárlivá), Pilipaninec se snad zblázní. Snažil jsem se dnes ráno předstírati spánek a viděl jsem dobře, že je zaražen a smuten. Odcházel všecek nesvůj a bylo mu zatěžko shledati se s Dejmem u naběráku.

Když bila devátá, Weil vyšel maje v úmyslu posnídati, ale byl přepaden Iliadorou, která kvapila se svými starostmi mluvíc o Mejgešovi a žádajíc rady. Z bláznivé noci nezbyl ani útek. Weil mlčel.

Bojím se, pravila Iliadora hlasem služtičky, která ztratila peníz, když jí byl svěřen, bojím se, že se nevrátí, že kradl, že mu budou spílati, že jej vsadí do vě-

zení. Bojím se, že kradl a že mu nikdo neodpustí. Vy, pane, který jste doktorem a který se vyznáte v jednání s úřady, mohl byste pro něho něco učiniti. Snad by bylo vhodné mluviti se soudci, ale nejnutnější jest najíti jej, dříve než vydá nějakou částku z onoho jmění, neboť vzal všechny peníze, co jich bylo v barácích. Jděte, pane, spěchejte, byl jste vždy laskav a rozprávěl jste s námi tak shovívavě.

Weil, zatvrzelý dlužník, rozmarný vypráveč, žid, který se vyvaroval zisku žmole učitelský cecík, z něhož tryská pramének tenký jako nitka, nosatý milenec na zapřenou, písař dopisů služek (ve kterých uhadoval, kam je obráceno průčelí chalupy), týž, kdo se nezmýlil vymýšleje výšku topolu a počet kroků od humna ke studni, teď mlčel. Prošli ulicí, aniž řekl slova a aniž nabyl vysvětlení, proč si nevzpomněl na tuto hroznou krádež, z níž se zloděj vyznával před ním. Mohl mu vzíti peníze. Mohl je vrátit.

Ach, veliké a nicotné veselí, truchlivá lehkosti, žaly tak podobné smíchu a radosti, jež zaznívá hlubokým hlasem nářku.

Až se zloděj vrátí, až vyjde ze soumraku, tohoto pátku, této zahrady (jež je pustá a v níž nikdo neprodlévá mimo Jidáše, který si drhne provaz kolem chroptícího chřtánu a v úzkosti pobíhá zanechávaje ve třetí a sedmé stopě nohy krev, zanechávaje otisky dlaně vedle otisků chodidel a důlek vyhloubený hřbetem), až vyjde z této zahrady, setká se jediné s Iliadorou. Snad mu vrátí pláč, bolest vesnice a chudobu.

VII

KAPITOLA

VYZNÁNÍ

Hle, uchvácené nebe a světlé zástupy andělů nad karpatským chrámem, hle, spanilé pásmo, spanilé filmy, jež kostel vrhá do tmy! Ó vytržení, ó prsty, ó kladivo, které sochaří v těchto horách! Slyšte neodolatelné volání genia, jenž k obrazu země je spit, slyšte slitovné vypravování knihy Jobovy! Pozev krásy opět se ozývá, křídla vanou. Zvon, stádo, všechny barvy rozličné setby, mrtví a děti ve spánku, krev a spáleniště, vše, co se stalo, vše, čeho žádáš, vstupuje na nebesa a padá dolů v sloupích malátné a divé modlitby, ve zdviži hrozného ticha a mdlobného vytržení. Karpaty vypínají své kříže, zatím co čpí hlad a páchne choroba. Mějte motyku, jež odskakuje od tvrdé půdy, neboť štěstí nevolá nadzemským hlasem a špička vysoké sosny nepřechovává hnízda.

Mejgeš vyšel z nálevny a smečka hrozného smutku a psi nejošklivějších vzpomínek šli za ním. Viděl se v kruté samotě čekání a osudná hodina stála v nadhlavníku, aniž udeřila. Všechny podoby jeho ducha, všechny tvary vášnivého osudu se vracely, děsíce jej svou škaredostí. Neměl dlaní ani loktů ani úst a jeho tvář byla smazána. Chtěl plakati a tu v okamžiku, kdy poslední zastíněná myšlenka dostačovala, aby rozeznával, spatřil chrám. Vešel hlubokou branou znamenaje blaženou krásu, svaté sochy s kruhem vůní a posléze útěchu. Našed konečně kohoutek vzlykajícího štěstí mohl plakati a jeho úpění prodlužovalo hudbu právě umlklou. V chrámové lodi byl polosvit a lidé chodili mimo tohoto kajícníka s nespustošitelnou přísností mravu, zlehka našlapujíce a křižujíce se, jako by tento muž byl umírající a jako by jeho žal příliš barevný

tvořil pod jeho koleny jezírko krve. V podobných chvílích milosrdenství šumí údery křídel. Hle, plynulý a táhlý dvojzpěv útěchy a trýzně vržený k hvězdě, která se zrcadlí v slzách.

Tu chrámové nástroje vpadly hlasem přísahy jako bouřící souhvězdí, jako pohroma pevnin, jako andělské zbíjení a vrah pozvednuv hlas k běsnění varhan, jal se křičeti o svých zločinech k poušti nebe, k záři, již viděl zaněcovati se pod temným křížem klenby.

Zpěv ustal, varhany stanuly a knězova latina ztichla.

Naposled jsem vzal peníze chudých, zcizil jsem ubohý troníček Iliadořin. Částku, kterou stěží vrátím, uzlíček tak snadno vyprázdněný!

V poboční kapli se zřítila vdoví stolice a naslouchající kostel se osvětlil vlnami pohybu a otázek. Bylo slyšeti, že označují Mejgeše za blázna, za opilce a za člověka, jenž se rozhodl zemříti. Jakýsi muž s tváří posetou neštovičnými jizvami, se štětkou vlasů, všecek šedý jako prach a odpadky brusičů, vznášeje klobouk po způsobu ženicha, který drží kytici, schýlil se k Mejgešovi a patře do jeho ztrnulé tváře, jal se mluviti čině pohyby vhodné při zhasínání svící.

Vyjděme, nu, hněte se! Povídám, vzhůru, ven, na čistý vzduch! uvidíte, jak to rozveseluje.

Přišel i chrámový sluha a jakási dáma připomínající hodinu, která míjí, a vyvlekli Mejgeše.

Jas a údery hodin střehly opět jeho zlodějskou rozvahu, mlčel; ale již tu byl strážník, který zaslechnuv cosi o krádeži, bez okolků a zřetelu na chrámová opojení, jal se dotazovati ostřeji a ostřeji.

Proč jste to říkal? děl přísně, a když Mejgeš nechtěl odpověděti, řekl, že bude nejlépe, jestliže mu dopřeje pohodlí, aby se rozpomněl na strážnici.

Jakže, děl truchlivý muž a štětka se mu prodloužila v chochol, jakže? Až sem jsme to přivedli? Odkdypak

je vroucnost zločinem? Což odvlečete do vězení všechny, kdo konají pobožnost?

Jeho kruté samotě dostalo se daru býti utěšitelem a nemohl připustiti, že ten, koho podpíral, a s nimž by byl nejraději plakal, si zaslouží trestu. Nicméně bylo nutno dáti se na cestu. Tvoření v temnu, povznesená kajícnost opadávala.

Ještě před chvílí Mejgeš nemohl mlčeti a zajíkal se spěchem vyřknouti nevyslovitelný strach, teď však šel mlčky. Konečně mohl opět přemýšleti. Pojmenují můj čin, jak se jim zlíbí, pojmenují jej vraždou a vsadí mě do žaláře; ach, nezbývá, než abych popíral všechnu pravdu, než abych mlčel. Hle, tma již nastoupila svůj běh, žel jsem příliš stár, abych se serval se svým strážcem, jenž by mě nevedl před deseti lety ljutským lesem. Nezbývá, než abych šel, a abych se bránil mlčením.

Nastával večer po dni plném pohrom, veselí a špatných obchodů, po dni úvodníků o ministrovi, obchodních clech a obrazárně, kterou vystrnadili do sklepů, a na jejímž místě zřídí vodní nádrž, kde by si ubožácký poslanec omyl ustálé nohy; tento rozptýlený den míjel v neskonalé vzdálenosti hodiny, která odbíjela. Iliadora ošetřovala děti své sestry s tichostí, jako by otec byl v domě. Táhlo již na devátou. Vystěhovalci se vraceli do baráku a jejich vzrušení připomínalo časy, kdy před ohradou stál medvěd.

Dva či tři zřízenci ve věčných tvrďácích a s těžkou kapsou, kterou proděravěla uzávěrka pistole, zvyšovali nejistotu a strach. Neuvěřitelně drzí a neuvěřitelně hloupí vměšovali se do všech hovorů.

Hej, chlapíku s červenou hlavou, jářku, nejmenujete se Michal? Zdá se mi, že se schováváte, zdá se mi, že hledíte k plotu, jako byste očekával zvenčí hosta. Což pak máte-li podíl na onom taškářství? A což máte-li dnes o desáté na nádraží schůzku? Aha! váš úsměv

přechází, nechtěl byste mi vypravovat, co jste dělal před dvěma dny a včera?

Jiný kolouch spravedlnosti stejně nevycválaný (jehož ruka se vznesla do polohy zjevení a setrvá ve výši, dokud neumlkne) po způsobu neurasthenických dějepisců, jal se hledati dívku, která je prapříčinou této práce přes čas. Byl hotov přičísti všechny činy, jejichž význam se blíží tisíci korun, nadšení pro jakousi sukni či tvářinku a sdílel je již předem.

Iliadora se zděsila před kyrysem náprsenky, na níž deště leckterých putyk zanechávaly skvrny, třásla se před posunkem, obnažujícím válec ze žlutého kaučuku, zrytého prodlouženými čarami dlaně, před odporným náramkem s knoflíčky, třepajícími se v rozeklaných dirkách, ale přece postřehla zájem, který si vykládala jako shovívavost, projevenou nazdařbůh.

Třetího dne po události s penězi předvedli ji do úřadovny komisařovy, aby se odpovídala, a její pozornost udržovaná takovou silou znovu se mátla. Viděla kříž, stůl nepodobný stolům, růžici vetkanou do dlažby a pavouka v okenním rohu, hotova zříci se obtížné pravdy a propůjčiti věcem nový smysl a nová objasnění.

Promiňte, děl úředník s podezřívavým úsměvem, myslím, že neposloucháte, a že bude třeba vás nutiti, abyste odpovídala na otázky. Je to velmi důležité pro vašeho otce, dodal, vida její tvář, pokrytou bledostí, jako jedle bývá pokryta sněhem.

Konečně Iliadoru propustili, neboť její peníze (bylo jich tak málo!) zmizely s ostatními a nezdálo se, že je se zlodějem smluvena. Nicméně konajíc trapnou a omrzelou povinnost svědeckou, vedla si příliš nápadně, odpovídala s hněvem, roztržitě a jako by znala více, než řekla. Ach, moudrosti! Iliadora neměla jiného záměru, než umenšiti otcova muka tím, že nic neodmítala vzhledem k sobě. Nevzpomínám si, nevím. A zatím co pod

zástěrou lomila rukama, opakovala si: Mlčení! mlčení! mlčení!

Když Iliadora vyšla z ulice policejního komisařství, zpozorovala, že je sledována. Strach, nastřádaný hodinu po hodině při výsleších, za noci a ve chvílích, kdy střehla otvírající se bránu baráku, naučil ji opatrnosti a odvaze. Šla přímo a náhle, aniž upustila své tajemství, se octla tváří v tvář svému stínu. Byl to Weil. Ach, vydechla pociťujíc mráz a úpaly ohromení, nenadála jsem se, že jste to vy. Nenadála jsem se, že máte podíl na otcově lupu! Strážníci, kteří vyšetřují krádež, jmenovali vás a Pilipanince, že víte o věci již od počátku.

Weil neměl smyslu pro tíživá pohnutí a bolesti, dlouho prodlužované. Již se zotavil z výtek a obviňování, jimiž se zahrnoval prvého dne klna si lehkomyslníků a trubců, protože ho nenapadlo vsaditi Mejgeše do drožky a odvézti jej i s penězi domů k dceři. To je velmi špatný zloděj, říkal Pilipanincovi, vždyť byl podoben spíše svátečnímu střelci, který utíká s pole, když jeho ručnice sama spustila.

Copak vám natlachali ti hlupci v kapucích, děl s údivem, že jeho opominutí nebylo dosud odpuštěno, ztotožňují nás s blázny? Což pak jsme věc schvalovali, což pak jsme neměli vašeho otce k tomu, aby se vrátil a vložil peníze na staré místo? Pamatuji se, že Pilipaninec mu velmi srozumitelně řekl, že oznámí ztrátu, jestliže neuposlechne této důtklivé rady.

Ovšem, odpověděla Iliadora, naklánějíc se nad tuto výčitku, neudělali jste *pro nás* nic více, než právě toto.

Weil chtěl poznamenati, co je s vedrem, a že se překroutil kohoutek od počasí, ale spolkl to. Vida, děl po chvíli mlčení, toulával jsem se a byl jsem všelijak živ, ale teď bych chtěl začíti znovu a lépe. Ach, dodal, vzhlížeje úkradkem k truchlivé tváři, která jej jímala, mluvím příliš zdaleka, rozumíte mi, Iliadoro?

Ne, pospíchám, čeká mě pilná práce, zahálela jsem po celý den, odpověděla Iliadora odcházejíc.

Doktor Weil zůstal stát.

Vrátivši se do baráků Iliadora zastihla ve světnici shon lidí. Pach octa, koření a horečky stoupal z lože a z kotlíků, ve kterých se připravovaly léky. Praví se, že na moře nejčastěji pršívá; kout vystěhovalců, malé a nepřirovnatelné jezírko neštěstí, mělo dosti přítoků nehod, tmy, pohrom a chorob. Jedna z dívek, o nichž nelze nic říci, než že byla střídavě husopaskou a dělnicí, onemocněla za příznaků hlavničky. Teď se pozvolna dělo vše, co je zaznamenáno v lékařských knihách. Nemocná, jak je zvykem její krajiny, chodila ještě posledním zbytkem sil, vlekouc smrt na svém rameni, jako kdysi nosívala snop a ovčácké pytle. Bylo ji zříti, jak se opírá o veřej hřbetem, roztřeseným horečkou, ale přece naslouchala zmatenému vypravování o krádeži, vnímajíc leda slovo, které se prodlužovalo v znění. Lidské tváře se směšovaly. Nemocná uchopila uzlovitý provaz zvonice, jež v napodobení smrti se vznesla k výši, a cloumajíc a rvouc tímto copanem času jala se žádati některé ljutské chvíle, okamžik mezi spánkem a bděním, jakési příhody nad vodou potoka, vytrhujíc je až z břicha posledního kůru nebes. Uložili ji do postele Iliadořiny, neboť mimo Mejgeše, jemuž byla propůjčena tato výsada s důstojností správce, neměli v barácích pevných lůžek. Zdálo se, že na hřbetě pokroku, takto vyvýšena, může zemříti mlčky, ale práva horeček trvala na svém.

Zavolali jste lékaře? otázala se Iliadora.

Nu ovšem, odpověděl otec nemocné, komisař, jakmile se doslechl, že onemocněla, vzkázal do města. Opravdu, doložil vzhlížeje hněvivě za Iliadorou, opravdu jejich starostlivost je vybraná, naučili se tak snadno měšťačit a jezdit motorovými vozy za ljutské peníze. Hleďme, neskrblí radou. Zatím co tatík předcházeje dcerušku

rozhodl nejen o nemoci, ale i o hladu, sebrav vše, co se vešlo do kapsáře.

V poryvu jakéhosi přání, které je dlužno bez prodlení vykonat, nemocná usedla na loži a kdo stáli nejblíže, objali její pas a rvouce se s horečkou v hrozném křížkování ji přemohli.

Rázem nové hodiny stanul před ohradou vůz lékařův.

Hle, pravili, když vcházel, je mlád a hubený jako myslivec.

Shlédnuv nemocnou lékař jal se vyptávati na vzdálené věci, na hmyz a na čistotu ve vesnici, jako by si hrál, jako by byl čas kárati, jako by nešlo o nemocnou, jež málem umírá. Odpovídali velmi neochotně a rozmrzeni, že přichází s holýma rukama, aby porozprávěl a nikomu neprospěje zase odešel.

Ale záhy se ukázalo, že lékařovy otázky směřovaly k opatření, jehož se nikdo nenadál. Nemocná byla převezena do nemocnice sdělných chorob a těm, kdo zůstali, bylo zakázáno vzdáliti se a vcházeti s kýmkoli ve styk. Vracela se léta převratu, léta překotných nařízení a zdravotnického šílenství, jež mělo zorati Poloniny a vymýtit nákazu listinou, jediným lékařem (jenž, žel! byl téměř voják), jedinou škaredou ošetřovatelkou ze Spojených států, večeřející v rukavicích, čokuládou a cigaretami Gold Flake, pro něž posádka zachovala věrnost a nesběhla, ani když ošetřovatelka zemřela, a po všem bylo veta. Napodobuje tuto vichřici péče, toto žertovné očišťování od příjice k zardělkám, tento pokrok od chléva k manicuře, zcela tak, jak snívají dámy z nedělní školy (které vydány na pospas studu a ruměncům ozřejmují nepřístupná místa hygieny a končívají připomínkou života pana Edisona, jenž chud přece se koupával a nakonec stav se presidentem, zrušil otroctví a zřídil vysílací stanice s Benešovou dechovou hudbou) napodobuje všechy podobné nesmysly a jakýsi lékař, který uvěřil, že nemoci přicházejí z úradku bo-

žího, dal se do práce. Tento lékař platí za velmi samostatného ducha, neboť ani zbla nevěří stínům v políčkách drobnohledu (ať je odnesen!), pívá při večeři láhev burgundského a vyplňuje s ošklivostí povinná hlášení. Jeho pomocník je hubený pečlivec, strádající v sterilním prostředí bez koberců, a bůhví, že jednou zemře na ozhřivku. V řadě lékařů ten, kdo spravoval zdravotnický obvod pole Invalidů, byl třetí, nesdílel ani vášnivosti láhve ani rukavic, byl to člověk bez hany, ale mimo stanovenou hodinu od deseti do jedenácti odpovídal svým nemocným jen úšklebkem. Tito pánové vyhotovili záznam o chorobě rusínského děvčete, směšujíce své barvy s šedostí úřadu.

Baráky vystěhovalců byly zavřeny a Pilipaninec stanuv před branou byl dvakrát upozorněn, že nesmí vstoupiti. Jakže? pravil, rudna až po temeno, což pak se domníváte, že uposlechnu každého vašeho rozmaru? Řka to, odstrčil vysloužilce, který hlídal vrátka, ale již tu byl policista a našed před tímto obrem pohřešovanou zdvořilost, jal se mu vysvětlovati, proč je toto opatření nutné. Cožpak chcete, abychom pro vaši návštěvu pomřeli? pro zbytečnou zprávu, kterou přinášíte již pozdě, neboť Iliadora Mejgešová byla již třikrát vyšetřována. Pilipaninec netrval na svém, ale dříve než se vzdálil, zapískl po ljutském způsobu jsa jist, že v ohradě jej všichni poznávají.

Občanská stráž (již vně ohrady) kvapila k rychlé radě. Jářku, pravil muž se dřevěnkou, považuje za nezbytné skrývati svoji prostomyslnost za tento nástroj, není to znamení? Není ten chlap zapleten do krádeže, nebyl jmenován v řadě podezřelých a není jím? Což pak se nedopustil hrubého násilí vynucuje si vstup? Druhý policista přisvědčil a tak toto pozorování nazdařbůh zvedlo síť, jež pro samé oko je slepá. Pilipaninec byl sledován.

Chci vám říci, pravil Weil, když se Rusín vrátil do

Podolí, že jste se ve věci Mejgešově nechoval náležitě. Postrašil jste chudinku do té míry, že nedošel domů a nevrátil, co nebylo jeho. Křičel v tom kostele, jako by nebylo možno věc napravit. Probůh, vždyť nevydal více než ubohých dvě stě korun! vždyť nebylo nic snazšího než je uhraditi! Nuže, děl po chvilce mlčení, proč neodpovídáte? Schvalujete toto divadlo tak zbytečné, toto pokání bez vkusu, tuto ostudu, pro kterou Iliadora věší hlavu, jako by šlo o ztrátu paměti?

Mejgeš se bál a nemohl se vrátit. Co mu zbývalo? řekl Pilipanincc. Myslíte, že je to snadné přiznati se? Ostatně povídám, že nešlo o krádež, ale o zabití v lese. Nechte Mejgeše, neopravujte jeho strach, ať mluví, ať se dozná.

Pah, vytrvalé volání vašeho lesa, vykřikl Weil rozhněván, veliká slova a vymyšlené hrůzy! Nic na to nedám! Nic nedám za vaše příhody! Slyšeli jste zvoniti o zbojnicích a abychom u vás uznali špetku divokosti, přisuzujete si k ovčímu kožichu pytláckou zbraň. Napodobíte kapsáře. Kazíte občanský zákoník. Nutíte nás, abychom byli diváky toporné hry! Nechte démony hřadovati na větvích, neobviňujte se, jednejte jako lidé na západě! Vymeťte obludné sny a zbude ubohý kalendář, sled dnů bez příhod, deště, senoseč a vroucí zahálka. Nuže, ať je vystřídána stráž strachu! Žertujme mimo úřad a soud. Choďme městem a v paprscích lamp bez vzpomínek!

Na druhý den jako by vlna Weilova znepokojení dosáhla Nikodémova prámu, dělníci obraceli se k Pilipanincovi se stejnou výčitkou.

Nu dobrá, pravil Zajíc, nemám námitek, pokud se zbůhdarma rveš, ale nevnucuj nám své strachy, svá nutkání a pronikavý křik sýčků, zatím co jíš a piješ. Věci nejsou tak složité. Mejgeš kradl a byl dopaden. Pilnost, s níž vykládáte o soudu a úlevě, která s ním přichází, je k smíchu. Soudní rada není hrnčíř děsu.

Posmejčil sem leckterou lopatu a leckterý řetěz, aniž jsem puzen k vyznání a aniž pociťuji potřebu vyjeviti, jak povídáš, svou hanbu.

Dejm znamenaje, že je Pilipaninec v úzkých, řekl cosi posměšného o Ljutě a sotva to vyslovil, Pilipaninec skloněn nad vodu a táhna koš, uviděl ve vlně jakési zbožnosti, černavé lesy s obrubou nebe, lesy, zachycující déšť, lesy, v nichž kráčejí blesky, les, ve kterém zvučí tisíce hnízd a jehož větvoví zastírá okna chalupy, která schází.

Člověk vidí špatně a jenom nepatrnou část věcí. Chtěl bych se vrátit, pravil.

To nekvapí, odpověděl Dejm, zbyde nám dosti času, abychom tě usvědčili ze lži. Ale dnes večer půjdeš s Odetou do divadla, jsem jist, že jsi počítal s tím vydáním, a že na to máš.

Pilipaninec skryt za neviditelným křížem, Pilipaninec bez jistot, sám jako čtyřkolí, když odvedli bystré koně, sám, slabý, bez myšlenky, která by obrátila nohu na stupeň schodiště, bez myšlenky, jež by otevřela zámek nesrozumitelného pokroku, zůstal tich. Zdálo se, že Weil a jeho poučení přátelé považují Mejgešovu lítost za horší krádeže, zdálo se, že zloděj přiznav se, padl do díry posměchu. Pilipaninec viděl své hovory státi před sebou; byl nazýván bláznem, protože je vně lesa, vně karpatské pravdy. Hvozdy se stráží dubů, mřížkování svitu a stínu, vlčí stezky, tržiště černé zvěře! To vše jest. To vše trvá. To vše se nezměnilo. Doposud se střílí kusem olova, doposud neděle čpící kořalkou zanechává nůž v zádech strašného tanečníka.

Chtěl něco říci, ale Dejm jej přerušil. Dobrá, dobrá. Až budeš vypravovati o svých kouscích, pamatuj, že chceme po této slzavé příhodě vždy důkazy. Ovšem, dodal, Odetě dostačí, když se serveš s obrazem v zrcadle, či když z nenadání uspořádáš bitku na lodi, ovšem těsně nad jezem, aby se skončila dříve, než ztratíš dech.

Myslím, že jsem tě držel dobře, odpověděl Pilipaninec, ale Nikodém je již okřikoval: Ticho! hleďte si své práce!

Čas zvolna míjel, Ljuta a město se směšovaly jako dvé řek. Mejgeš odpovídal zatajuje vzlykot, Iliadora prala střehouc oběd, děti a hodinu, s níž přichází posel s novinou, že vše, co se stalo, je prominuto, že je dovoleno se vrátit, děvčátko že je opět zdravé a Pilipaninec na ljutských cestách. Tak jako je náboj středem kola a špice tryskají k obvodu, jako je půlnoc středem tmy a poledne výhní a ohniskem hlasů, bylo snění středem tohoto dne a Iliadora pracujíc a odpočívajíc snad po prvé se mu oddávala. Strach, vroucnost či jakési blažené neštěstí prozařovaly její přísnou krásu, tvář Medusy, tvář pověrčivého chlapce, který je blízek slzám a přece se nerozpláče. V těchto hodinách čekání Iliadora zakoušela tíhu podobnou jitřnímu polobdění, tíhu působící božskou nevolnost, zatím co předměty samy přicházejí a letky hodin se tetelí právě nad hlavou toho, kdo takto čeká.

Teď odbilo poledne, rozlišujíc se zvukem zvonů. Sto věží zvedlo svůj hlas ve sladké neomalenosti a domýšlivé víře, že vskutku dobře počítají.

Zatím policejní právník, jehož hlava podle přísloví zmohutňuje pod biretem, do omrzení unavoval svůj vyptavačný jazyk. Mejgeš však neodpovídal. Metal své pohledy do kouta světnice, pohledy chytráka, jehož rozum dosyčel, pohledy blázna, jehož vytržení skleslo zůstavujíc v paměti jízvu. Dostalo se mu, jak bývá zvykem, divoké papriky bez nápoje a přece nezmoudřel a přece nepřerušil vrtácké mlčení. Vysoké slunce vrhalo zlomenou záři na dno úřadovny, zatím co stěny ve stínu budily představu prostoru, který se dotýká dvou nocí. Minula nová hodina a Mejgeš neuměrný právu i zpronevěře dosud tu stál s pochýlenou hlavou. Jeho duch byl zbaven všech příkras žalu, všech barev lítosti,

všech hnutí naděje či muky. Úředník, který pospíchal, patřil s úžasem na tohoto chlapa a byl by zapomenul na veslici v podolském přístavu, kterou klubovní sluha podle úmluvy právě teď spouštěl na vodu.

Nuže, vy se nepřiznáte, děl, nebudete jmenovati nikoho z těch, kdo vás měli k této krádeži? Tím hůře. Mějte své právo zapírati, ale nedožadujte se úlev! Domníváte se, že věřím blbosti, kterou předstíráte? Domníváte se, že výtržnost v kostele může být zahlazena tichem, jejž jste narobil při výslechu. Přiznejte se, odcházím!

Tu Mejgeš jako by procitl a jako by se omlouval za obtíže svého vyslýchání, jako by chtěl nahraditi čas, jejž promrhali, jal se mluviti a nic nezatajil mimo ljutské neštěstí.

Bylo mi svěřeno příliš mnoho peněz a tu jakkoliv jsem dobře věděl, že je zakázáno krásti, přece jsem je vzal. Z této částky jsem vydal sto sedmdesát korun, ostatní peníze jste našli v mých kapsách. Druhého dne ráno, když se chodí do práce, čekal jsem na Pilipanince a dával jsem mu více, než si kdy mohl přáti, aby se mnou odjel do Ameriky. Měl jsem dva pasy a věc byla snadná, avšak Pilipaninec mi vyspílal a nařídil mi, abych vše vrátil. Doktor Weil, který se o Pilipanince stará, slyšel, co mluvíme, a rozhněval se hůře než on. Odtud jsem chodil skoro dva dny městem. Peníze, které jsem utratil, jsou Iliadořiny.

Tu úředník vstal a jal se otřásati tímto sdělením, jakkoliv věděl, že je správné a že se shoduje s udáním ostatních.

Kdo je to Weil? Kdo je Pilipaninec? tázal se zhurta.

Weil je učitelem a Pilipaninec pracuje na pískařské lodi.

Světnice temněla a Mejgeš po sté opakoval svoje doznání. Byl utahán i oblben tímto výslechem a nakonec již zuřivý vylál ouřadovi oslů.

Konečně byl hanopis hotov a komisař odnášel svůj skřipec na talíři protivného úsměvu.

Zdá se mi, děl na odchodu, že budete dvakráte litovati neomalených výrazů, kterých jste užil.

Zřízencům ochotným k útrpnému právu byl tento náznak vybídnutím a vskutku, jakmile zapadly dveře, bylo slyšeti potřebnou lítost.

Na druhý den směnil Mejgeš svůj byt. Byl převezen do soudní vazby a jeho trápení se téměř skončilo. Vstával jako za starých časů a mohl naslouchati příhodám podivnějším než byly jeho. Po domě třískaly okenice jako při ustavičné bouři.

Kteréhosi deštivého dne Mejgeš vzhlédl ze svého sucha k didaktickému oknu, jež bylo členěno mříží jako tabulky ve škole výtvarných umění, pokud šlo o správnost obrazu zhotoveného postupně uhlem, šedí a naposled barevnými nátěry. Za touto sítí podobalo se město prahloupé kresbě. Krsny, žlaby a okenní podpěry směřovaly k netvornému chrliči pravděpodobně římskému jako právo a malířství na akademiích. V tomto úběžníku říms, okapů a štítů zvedala se věž plná neřestí, podvojí a neforemných zkroucenin až k vrcholu trojúhelníka (na nějž je míti bedlivý pozor, aby nepřečníval). Nahoře byly hodiny s pěknýma ručičkama z hadů, jedna z nich chybovala devátou a druhá střílela trojku latinského jazyka. Odtud stékal čas do protokolu věznice. Čas, jímž se trestá, jenž míjí a trvá. Čas, který listuje v knihách hodnostních tříd od čekatelství až k soudnímu radovi, čas, jenž nás obrátí břichem vzhůru.

VIII

KAPITOLA

POŽÁR

Ramus se blížil k Nikodémově lodi. Byl příliš stár a se snadností, s níž se vracel do starých časů, uhadoval i věci budoucí; větřil něco neblahého. Jeho bolesti, zatím co chátral, se ztišily jako stádo, které se pase. Chtěl aspoň naposled jednati po způsobu patriarchů, chtěl míti syna! Žebrácký klobouk mu opatřil několik grošíků, a protože téměř nejedl, mohl zanechati svého řemesla. Vstal co nejčasněji, jako právě vstávají starci, a spěchal, aby jej neminulo rozhodování, jež se snad za chvíli zvedne. Před pátou stanul u řeky. Byla široká, zářící zelenými světly a čistá, jako by noc dala zmizeti všemu, co tlí, a jako by městské pahorky, po nichž stoupají ulice, se staly horami s chocholy sněhů. Bylo viděti hřbety chvějného stádečka ryb, jež stálo nad jakousi záhadou. Město se probouzelo klapajíc vývěsními štíty a vozidlo z Podolí míjelo starce za štěkotu psíka, který se raduje tak nesnášelivě. Přešla kuchařka s dvojí bradou a zarosenýma očima, byl den opět krásný a opět bystrý, jako se přihází, když jste se vrátil do tohoto města hradu a mostu, když jste se zbavil rozpaků celnice i utajované lásky a opět se můžete horšiti, že se pouliční hodiny pozdí.

Ramus došel, ale teprve za hodnou chvíli spatřil Pilipanince sestupovati po schodišti.

Čekám na tebe. Ovšem, doložil vida Pilipanincův údiv, chtěl bych tě varovati, pokud je čas. Mejgeš nemohl zpronevěřiti peníze, dříve než mu je nacpali do kapes, a ty bys nenapodobil hýsků, kdyby tě nevtlačili do jejich společnosti. Jakpak to jsi oděn? co děláš? Slyšel jsem, že den co den přicházíš před Odetinu dílnu a že se vzhlížíš v oknech jejího krámu, hlupáku!

Dělám, co se mi líbí, odpověděl Pilipaninec.

Vím, co jsi za kohouta, vím, že se strojíš prokázati veřejně svou hloupost. Vím, že ses chvástal před Kolbenem, a že se ti nedostává uznání. Vezmi si ranec a vrať se! Dávno jsi prohrál svou věc a Iliadora se dost naplakala!

Ramusův předvídavý strach rozeznával znamení na čele mládenců, kteří se vydali na cestu, jako se kdysi chodívalo, a z vlastní prohry ve dvaceti letech (jak se podobal Pilipanincovi!) a z těchto příznaků utkal příběh, jejž si přál odvrátit.

Pomyslím-li na všechny Weilovy tlachy, pokračoval, na jeho opičí výmluvnost, na všechna šílená čísla jeho nauky, jež mluví o nebi jako výhybkář o svém nádraží, pomyslím-li, že to vše posloucháš, aniž jsi poznal, že nerozeznává, co je nahoře a dole, aniž jsi poznal, že jeho střemhlavost je pouhý vtip knihy, která nelétá, a která se praví míti křídla! Pah, vrať se domů! Je třeba, abys přivedl strýce a Iliadoru do Ljuty, je třeba, aby ses učil jiným věcem než snadnosti řeči a hře. Odeta je pouhá husa a Weil ukazuje na světla, pokud je tma a noc.

V největší nouzi o odpověď přišel Dejm a vyslechnuv, oč jde, pravil, že Pilipaninec neučiní, leč to, co mu doporučí Weil a co se líbí Odetě.

To znamená, že zdědí můj klobouk, děl Ramus.

Odcházel zemdleně a zdálo se, že opět zestárl o dávnou pravdu.

Hrome, řekl si již bez zanícení, člověk by si mohl zlámati jazyk vysvětlováním a přece se každý přidrží skopičin a pošetilé zvědavosti.

Ovšem, dodal snad na omluvu, je moje chyba, že vím o své nesrozumitelnosti.

Pilipaninec odvázal provazy a jal se posunovati velikou loď. V tu chvíli vyšlo slunce zpod mraků, zůstá-

vajíc na okamžik jako hodinky povytažené z kapsy před odjezdem vlaku.

Rusín hledal vhodný způsob pro výraz smiřlivosti, ale do této přívětivé snahy vpadl Dejm starým a nesnášenlivým způsobem.

Posloucháš u každých dveří a přece nevíš, co máš dělat. Vykonej jeden ze svých hrdinných skutků! Ukaž proslulou odvahu, o níž jsi tak dlouho mluvil! Viděl jsem tvoje rozpaky a hloupou radu, kterou jsi dal Mejgešovi. Ano, tys jej měl, aby řval v kostelích, které vytloukáš! To vše, protivné nic, ukořistěná záře lucerny, zatím co dostavník je v pekle, ljutské zásluhy (střelecký plášť, který spadnuv tvoří u tvých nohou kruh, není víc než pytel), to vše je k smíchu.

Když Nikodém s oharkem v sevřených rtech (s oharkem hrozícím zanítiti jeho hlavu počínaje věchýtkem kníru) přirazil k lodi, rozhovor se doposud vlekl.

Není radno si hráti na střílejícího čtveráka, když se ti třese ruka jako písaři!

Co chcete, děl vrátný přemísťuje fošny, můj venkovan býval všeho ušetřen: oběda i neštěstí, které svoláváte. Jeho lesy jsou snad hrozné, ale vyznal se v nich na rozdíl od tohoto města, v němž, jakkoliv je mírné, může zablouditi. Teď však jej nechte! Pokud je na lodi, stojí za víc než my!

Skončiv svůj úsměv (který byl uchováván až z času školní návštěvy), Nikodém dodal, že jde jen o klacka, který by rád vzbudil zájem.

Po obou březích stejnou rychlostí a stejným směrem se posunovaly vozy elektrické dráhy, na obou březích milenci smlouvali zásadní rozhodnutí, po obou březích půjčovny loděk (na zpěněné řece, v níž plave jablíčko s otisky klukovských zubů) jako lyrické knihovny sestavovaly úhrnnou báseň ze jmen hřbetů, které se vynořovaly a mizely. Chviličku měl vrch Šíp, ale byl zvážen Hašteřilkou a zastíněn Piráty.

Pilipaninec se díval za naběrákem, který se potápěl připomínaje vše, co jste ztratili.

Vše, po čem toužil. Toto město, noci bílé a ohnivé, tato soudružství, Weilova úsloví, Odetinu krásu, z níž se line vůně. Odetu, která jako by se vzdalovala, když je nejblíže. Vše, co si přisvojil a co jste mu dali, sklenici vody, v níž se odráží smavá tvář děvčete, sklenici vody stejně opojnou jako karpatská kořalka.

Prahu, kterou si zamiloval.

Dobrá, žádáte-li si tak příliš svědectví o mě, vydám je! Rozbiji sklepení, vykonám něco věhlasného, otevru Dejmovu lebku, založím požár, o němž nebylo slýcháno!

Večer chtěl Pilipaninec vyhledati Odetu a čekal před jejím domem. Nebylo dovoleno vcházeti do příbytku, jejž sdílela se svou tetou. Odeta nikdy nepřipustila, aby Pilipaninec nebo někdo jiný shlédl tuto stájku, páchnoucí veteší a domácí lékárnou. Bolestný a zároveň sladký půvab zastírané chudoby zůstal nepřístupný. Teta byla výměnkářkou voskařství, které se zhroutilo dávno před dvaceti lety; nezbyla z něho ani hromnička. Ty časy byly dávno pryč, ale přece se z nich zachovala obřadná pravidla, jichž bylo nutno šetřiti. Paní odkládala střevíce, sotvaže vešla, v její ruce byl věčně utěrák a kyvadlo jejích hovorů se pohybovalo mezi dvěma myšlenkami: od důstojnosti k nezapomenutelné příhodě milostné. Na neštěstí pocit vážnosti převažoval vzpomínku a tato opět zlehčovala stáří do té míry, že bylo věčně proč se hněvati a nakonec obé se stalo neuvěřitelné.

Za mých časů se děvčata netoulala. Za mých časů jsme trávily jinak večery a ti, kdo rozhodovali o naší společnosti, byli velmi vybíraví. Avšak kdo je tvůj Pilipaninec? nádeník? kdo je to?

Odeta nebyla vybíravá a mohla odseknouti, tak jak se mluvilo v krejčovské dílně, ale tklivý hněv a vymyšlené důstojenství ji odzbrojovaly. Ostatně paní

měla právo na trochu hluku, byla poslicí téhož krejčovství, jež zaměstnávalo Odetu, a nevydělávala peníze lehko. Odeta by ji mohla nevlídně posuzovati, kdyby vynalézavost přesahovala obvyklou míru, avšak to, co opakovala (sahajíc do přihrádek příliš vysokých a vystupujíc na špičky jako maličké děvče), bylo prastaré, otřelé a tak všední, že se to nezdálo býti ani bláznovstvím. Odeta mohla podržeti svoji veselost.

Společenství obou žen trvalo pátý rok, Odetě bylo dvacet, paní třiašedesát let a jejich křivý stůl, věčně nespravedlivé vahadlo, se skláněl střídavě tu k paní, tu k dívce. Když se ustrojila, dříve než pojedly (paní bezpodmínečně vyžadovala, aby jaternice, sýr či hrozná pečeně nebyly zhltnuty jen tak halabala), vzhlédla oknem a tu spatřila Pilipanince. Bylo zřejmé, že truchlí, a jeho postava, převyšující o hlavu městský národ, sahala až ke znamení pohrom, až k čáře, k níž roku devadesátého vystoupila hladina Vltavy. Bála se, že bude výminečně nudný, a vzpomenuvši na obtíže s tímto obrem, který ji přiměl tak často k ústupkům, váhala, má-li vyjíti.

Ztratila jsem příliš mnoho času s chlapíkem. Co s ním? Bude mluviti o zemi kožišin, zatím co se blížíme zimě téměř nazí. Je posedlý a obléká se jako hastroš.

Nakonec však se přece usmála a nalezla svůj klobouk.

Jakmile měl Pilipaninec jistotu, že byl spatřen, tvářil se jako sama náhoda. Někdy Odeta dosti pravděpodobně se obdivovala, že se s ním setkává v těchto místech, avšak dnes přešla a bylo na Pilipanincovi, aby ji oslovil.

Domnívám se, řekl, že nepůjdete na představení, je příliš krásně.

Na Rusínově tváři se chvělo znepokojení, jež vyžadovalo pozornosti, a Odeta nebyla přísná.

Nepůjdu, odpověděla cítíc, že tohoto hromotluka miluje, a že se jí líbí stokrát víc než švihácký střihač a

hodinář opakující posunek k vlastním kapsám, jako kdyby v každé z nich přenášel odzátkovanou láhev.

Přišli mlčky ulicí a bylo zřejmé, že Pilipaninec nevystačí se siláctvím a Odeta se smíchem.

Chci se vám přiznati, pravilo děvče, že se nejmenuji Odeta, ale Štěpánka. Víte, proč jsem si přivlastnila cizí jméno? Mám prázdno teprve večer, ale celý den se dívám na přecházející pásmo kočárů a vystrojených lidí, zatím co můj šicí stroj napodobuje vůz a po oknech stéká déšť a krásné počasí. Mám ve stolní zásuvce knížku, jejíž desky jsou přiloženy na sebe a hřbet zlomen. Je plna příběhů. Přivlastnila jsem si to jméno, protože zní lépe, ale nedomnívejte se, že jsem příliš rozmarná.

Tu Odeta svlekla rukavičku a bylo viděti, že její prsty jsou rozpíchány jehlou.

Pohříchu Pilipaninec pominul toto vyznání. Chtěl, aby bylo jednáno *o jeho věci.*

Vím, že si tropíte ze mne smích. Jmenujete se tak, jak vás volají. A sotva to dořekl, již spustil (spílaje Dejmovi i ostatním, kdo se dotkli jeho slávy) o strázni s pomluvou. Blízkost dohodnutí či výsměchu jej znovu zbláznila a protože byl jeho duch stejně prudký jako chabý, opakoval jedinou větu.

Dobře, odpověděla Odeta již rozhněvána. Dejm vám neuvěřil, ale kdo o vás smýšlí jinak? Iliadora? Ceníte-li si své příhody tak vysoko, proč v nich nepokračujete? Mejgeš je v tom smyslu důslednější než vy a jeho velikost bude ověřena. Br, měla bych strach před vaším rabijátstvím, kdyby bylo jen pravděpodobné, ale toužiti po podobných vlastnostech je vskutku zábava!

Odeta odcházela smějíc se nahlas.

Zatím nastal hluboký večer a noc. Ulička zločinců se přibližovala cestě, po níž kráčí blázen dotýkaje se potemnělého čela. Je mu projíti od lucerny k lucerně, je mu učiniti čtyřicetpět kroků. Je proklet! Jak velmi

nesnadno kráčel k tomuto nároží a nyní nezavrávorá na dlažbě pokryté hlenem a duhou vnitřností, které se vyvalily z těl červů. Jakým omylem si zasluhuje této jistoty? jakým omylem již neváhá?

Pobřeží nočního nebe s lodicemi souhvězdí se zastřelo vlnou rzi a plá jen paprsek z knůtku málem na troud, pod nímž mezi hrudami hrobky se hýbe studený pavouk křižák.

Pilipaninec došel až k Vltavě a zdálo se mu, že se její řečiště snížilo. Stíny dosahovaly s břehu na břeh pruhujíce vodu, a v mezerách tmy, která se podobá nepaměti, zářilo světlo připomínající bdění. V jednom z jezírek plynul maličký lístek, jejž včera strojila dívka s popíchaným prstem, v jiném se kolébal oharek podobný poplavku, oharek, který tu zbyl po muži opakujícím při čekání tvé jméno, a hle, na ohbí černavé vlny jablíčko nesoucí otisky dětských zoubků, jablíčko, jež jsi již viděl!

Ach, tyto sotva znatelné stopy štěstí na kraji cesty popravní setniny a duch ukrytý jako jádro ořechu pod skořepinou pýchy a blanami bláznovství! Pilipaninec nevykonal nikdy nic zlého, ale již není nevinen. Ó, vznosné polnice řeči, rány a dunění hrozeb, burácející houfnice kletby, zatřeste jím! Pohněte se chrámové zvony!

Pilipaninec již neslyší.

Zoufalec chodil po nábřeží a přišel až k vyšehradské skále, čekal před pískařskou lodí, ale nesetkal se s Dejmem a s nikým, koho by znal. Táhlo na dvanáctou, když stanul před mlýnským ostrovem. Lítý, s vnuknutím smrti, jež v této chviličce se pohnula ve svých plátnech, přešel můstek a vběhl do dvora zanechávaje vrátka dokořán. Na vysokých sloupích spali tu holubi, ticho a dvě záře kolem luceren. A jako hospodář, dříve než začne jarní práce, a jako nevěsta, jež obhlíží dům, Pilipaninec ucítil ve svých prsou nové srdce. Od-

hodlání. Strach od něho odstoupil a jeho údů se zmocnila ztrnulá přísnost, děs, který nezastírá smyslů a přece zbavuje rozumu. Pilipaninec se podobal těm, kdo zachovávajíce věrnost lhali i na mučidlech. Nenaleznuv na dvoře nic podivného, vešel do kolny a dílen řemeslníků. Hlídač se sekerníkem odešli již dávno na lože a Kolben nebyl dnes doma. Tu zvedl zoufalec bednářskou kyjanku a udeřil jí do dveří. Nikdo se neozval. Mohl snad mlýny zbořiti a přece by byl neprobudil spáčů ze sna a z hluchoty. Zatím co Pilipaninec naslouchal, jeho ruka zůstala napřažena, ale když po nové ráně se sotva pohnuli v hnízdech ptáci, zdálo se, že musí odejíti s nepořízenou. Až dosud chtěl měřiti svou sílu v nadpřirozeném zápolení a smrt jako služebník měla nositi zvěř, kterou by sklál, teď nemaje protivníka váhal, avšak již v příštím okamžiku jako by zběsilý bubeník obkročil jeho krk a udeřil mu do lbi, v poskvrněné a nečisté vítězoslávě, v bouři, v tomto dobrém počasí bláznů, vpadl do kouta kolny, kde se válela otep, a obrátiv kapsy vylovil knížtičku sirek. Byly jich plné dva hřebeny, ale protože pospíchal ulamuje z řady po čtyřech a protože je příliš spěšně odhazoval, zbyla jen jediná. Zdálo se, že jakási mocná přímluva věje jako vítr a zhasíná žhářský ohýnek. Pilipaninec vstal, rozmáchl se a srazil kohouta, jenž ze všech kurů zbyl ve mlýně jediný. Pták vzlétl křiče. Kohout již kokrhal. Tu se žhář schýlil nad poslední zápalku čině ze hřbetu můstek, snad aby děs mohl po něm přeběhnouti, a založil oheň. Konce stébel vzplanuly, ale Pilipaninec ještě neodcházel. Byl dosti kliden, aby vích po víchu živil plameny klada na vyvyšující se jazyky ohně slámu ve vrstvách. Konečně přistavil k hraničce žebř a všechno dříví, které nalezl při zdech. Byl hotov s dílem. Kouř a ohnivý sloup sahaly až k trámoví, až k přilehlým sýpkám a všechny věci mizely od ohně. Zkáza se podobala pekelnému nanebevzetí, válečnému

plášti a kápi, pod níž vyzírá zuřivá tvář. Pilipaninec ustupoval krok za krokem, jeho vlasy byly již ohořelé a rukáv podoutnával. Naposled uviděl kohouta, jemuž úděsný křik rozeklál zobák jako nůž drůbežníkův; vzlétal sežehnutými křídly a zemdlev svalil se dolů. Pilipaninec přirazil dveře, jež do půlnoci byly dokořán, a zavěsil zámek. Až jej zároveň s petlicí zvednou z vychladlého požařiště, zdali si někdo pomyslí, že žhář vešel právě těmito vrátky?

Ale již se ozval třeskutý nástroj trubačův a již se sbíhali lidé.

Hoří mlýny! Hoří mlýny!

Rozkřičte novinu! Hoří mlýny!

Požár vybuchoval tvoře nad městem korunu a z této koruny pocházelo blýskání ohnivých jazyků, hřmot a třaskání. Jako bývá slyšeti hudbu na svatbách a jako se křičívá při slavnosti, zněl po Novém městě hlas. Děti se probouzely a opírajíce čelo o ozářená okna, viděly sršeti bohaté jiskřiště. Obloha zrudla jako záclona, snášel se déšť uhlů, popele a jisker; strhlo se řežavé sněžení. Byl strašný požár. Lidé vybíhali, dveře příbytků zely dokořán a malé děti v košilkách se octly na schodišti. Bylo nutno vylévati proudy vod na střechy, neboť výheň metala plameny do dálky a oheň přeskakoval. Záchranné sbory seděly na domech jako na zvířatech. Lidé ustupovali od podívané odnášejíce školáky na rameni, okenní sklo praskalo a paní zastíraly lože rodiček. Jako trs, který obludně vzrůstá, jako kytice blesků, bouřněji a více planul ostrov. Štít a okrajové zdi mlýna se zhroutily do temného středu, který vybuchoval. Hořící trámoví a uhly, připomínajíce lokty a ruce, jimiž lomí truchlivá vdova, padaly do propasti nového ohně. S úpěním, za pokřiku stráží, za nářku žháře, který již zmoudřel.

Požár se šířil a Pilipaninec poodstupoval. Byl téměř

spokojen. Stál jako řezník nad býčkem. Přišel k svému. Zahrnut pohrdáním byl hoden pohrdy.

Ach, těch slov, toho nedorozumění! Hle, oheň, který se zvedá k pasu zatracencovu. Plamenná poduška, plamenný stolec, před nímž mu bude důvěřováno.

A přece!

Ať se vztekne toto požařiště, dbám pramálo o jeho sovy! Avšak sotva to řekl, sotva si pomyslil, že je někdo uvnitř a že se kolem jeho lůžka úží ohnivý prstenec, zajektal hrůzou a střemhlav právě tak jako ve starých podnicích se vedral do hořícího domu.

V tu dobu doběhli k požáru první lidé, strážník, několik přátel vracejících se z práce v tiskárnách a návštěvníci hostinců. Nádvoří se plnilo povykujícími lidmi.

Pilipaninec proběhl mlýnicí, jejíž schody se zaněcovaly, octl se na chodbách, zotvíral dveře, vnikl do přístěnku, vystoupil o patro výše, prohledal půdu, křičel zvyšuje hlas a nakonec stanul bez dechu před světnicí, z níž škvírou unikal dým. Byly to tytéž dveře, které již dvakrát otevřel. Tu se roztřásl znamenaje svoje bloudění.

Praví se, že mrtví, kteří jsou pohřbeni v domech, mají zlé sny, praví se, že výkřik a pláč lze nahraditi bolestí.

Z noci, z dýmu, z bludiště, tápaje a hryže si pěst, s očima, do nichž tímto požárem vcházela tma, vyléčen a znovu zblázněn, znaven a nezvolniv kroku Pilipaninec vešel do nových komor bez oken, do nových síní, jež přihořívaly, do nových děr a zastavoval se jen na okamžik v těžkém zamyšlení, hledaje pravý směr. Bylo mu přeběhnouti hořící střechu a šplhati se vzhůru po drátěném laně, aby vnikl oknem do přilehlých budov. Bylo mu mysliti na smrtelnou ránu a zdálo se, že hledá myslivce, kterého zabil Mejgeš. Promočen potem, zatím co horký van mu spaloval brvy, třásl se palčivou zimou,

jež čišela jeho ranami a po nerovné podlaze třeštění, po podlaze, která se zvedá a padá jako lodice v barevném vánku, došel k jižnímu křídlu mlýna. Z poloviny již hořelo. V chodbě vedoucí k tolikerým dveřím stála bedna a Pilipaninec padl tváří na její víko zapomínaje na smysl a příčinu hledání. Viděl sám sebe, jak se svléká před spánkem ve světnici tak dobře známé. Bylo uprostřed zimy. Zdálo se mu, že se Iliadora obrátila k svatým obrazům stírajíc palčivou slzu lásky. Vnímal praskající ticho žní.

Ale smysly se mu opět vrátily, slyšel sykot ohňů, slyšel hlas a řeč vzdálenou vytržení. Toť zřejmé, byl blízko obou starců!

Rozbil okno a vychýliv hlavu čekal na závan chladného větru. Bah, zatím co pod ním hořely sudy! Ještě dvakrát se zmýlil, ale již rozeznává slova; to mluví hlídač a věru nepospíchá.

Snad bys nechtěl, Jene, abychom slézali po žebřících? Nu, vstávej, sestoupíme.

Vpadnuv k nim Pilipaninec odhodil uzlíky sekerníkovy, svázal mu ruce řemenem a přehodil si jej na záda jako pytel. Hlídač mohl doposud jíti.

IX

KAPITOLA

NEMOCNICE

Na dveře kostnice čekání, plné větru, jehož kvil klepá oknem, udeřil opilec a vevrávorav do temného průjezdu, přiložil ruce k ústům, aby jeho prasklý hlas byl slyšán.

Hoří! Hoří!

Bolavé přikrývky, které se lámou v zelených záhybech, spadly s loží rychleji, než je přiměřeno útrapám spáčů či nocležníků, neboť jenom polovina těch, kdo čekali v Hejtmanu na nový den, usnula. Ostatní bděli ohmatávajíce své rány; někteří v chlipné rozkoši si drásali strupy, někteří připravovali odpověď na otázku šlechetného dárce a jejich přání lezla po zdech jako vši a padala dolů.

Ramus spal oděn, jeho noc se podobala tak příliš dni, že byv probuzen hulákáním mohl nalézti potmě svoji hůl; avšak nebyl s to jíti po palčivých nohách a odpovídal své úzkosti křikem, křižuje dvě stopy prostoru berličkou. Konečně se zachytil za hřívu strachu, jenž ho vyvlekl.

Opilec doposud ukazoval k záři a Ramus slyše o mlýnech a věren putování až do konce, dal se na pochod podél řeky, předbíhaje mdlobu a skok pijáka, který vposled padl do bahnité vody a zůstal ležet.

Mlýny hořely hořekujíce a nad jejich zdivem stály vlasy úsvitu a zježená záře. Došed blíže k dýmnému a parnatému požáru (neboť vrhali do plamenů málem desetinu řeky) Ramus v povídavosti stáří rozmlouval se svým duchem a nemohl nevzpomenouti na Pilipanince.

Oheň nevznikl sám, nuže, kdo jiný by jej založil než on? Oblekl si plamenný plášť a za hřmotu a sesou-

vání zdiva hledá Odetina ústa. Hle, bláznovství obnovující pustinu a propast. Hle, divné skutky údivu a směny ustrnutí. Dlouho se vám obdivoval připodobňuje vše k slovům, která jste pronášeli. Nevěřili jste, že má smlouvy s knížaty snění a s výbojci, kteří vládnou chlapeckým letům. Byl jako oušlapek, zlehčovali jste jej, učili jste ho smějíce se navzájem a dali jste mu píti nápoj, který zbavuje rozumu. Co vy víte o pevnosti těch, kteří jsou u vytržení, co vy víte o rozličnosti zemí a zmatku při změnách bytu. Ó, nejistoty, víno hněvu, zběsilá pokoro, ó, horlení!

Ramus přemýšlel, kdo asi jsou Pilipanincovi příbuzní a co dělají, nevzpomínajíce na svého syna. Který z nich se rozhněvá, až přijde neblahá zpráva? Kdo zapláče jda mezi skalami, v nichž poletuje ozvěna, kdo se bude prodírati pasekou popíchán na lokti i bocích a zanechávaje stopy mezi trním, kdo poběhne nejkratší cestou s dopisem na poštovní úřad?

Stráž, rozšiřující po nábřeží kruh zevlounů, zatlačila žebráka až k mříži a on skloniv se přitiskl tvář k prutům.

V tu dobu přišli k ohni Weil a Dejm. Weil zvláště spěchal a rozrážel zástup loktem. Na jeho tváři byl patrný dotek horečky, ale nikomu z diváků se nezazdálo, že je požár více jeho věcí než jejich, a osopovali se naň.

Jindy by byl Weil odsekl a všechny je rozesmál. Bývaly doby, kdy jej nic nepřivedlo z rovnováhy smíchu, který mu rozeklál tvář (nebýval k utišení a jeho dobrá míra přesahovala vždy výšku láhve a váhu příhod). Avšak nyní byl schliplý a neměl času k odpovědi. Právě tak jako Ramus i on byl jist, že strůjcem neštěstí je Pilipaninec. Vzpomínal si na otřásající žal, když se mu smáli, na jeho umíněný smutek a opět na jeho zběsilá přání býti před ostatními prvý.

Toť zřejmé, myslil si zarmoucený Weil, učinil to a

je nevinen, neboť kdo se má odpovídati za tento požár, jsem právě já. Neřekl jsem nikdy, že se Pilipaninec nevychloubá naplano, ani že nelže, a přece, jak se zdá, jsem to věděl. Je pouhý chlapec, prokázal mi nespočetné služby, je mírný a my jsme rozdmýchali oheň.

Weil za tohoto obviňování dospěl až k řetězu vojáků, ale nepřesvědčil důstojníka, že je nutno, aby jej vpustil. Jeho naléhavá žádost a rozhořčení vzbudily účast několika skupin a ukazovaly za ním, pronášejíce na účet krasavce, jehož pláč se podobá šklebu, ukvapený soud. Ústup byl příliš patrný a Dejm, který se potloukal někde nablízku, nemohl jej neviděti.

Pane, řekl přistoupiv k doktorovi, myslím, že uhaduji žhářovo jméno.

Nevyslovujte je, nechte si své strašné domněnky. Jsem postrašen právě tak jako vy a nevím nic více!

Oheň pohasínal a nítil se novou silou, mlýnská mršina olizována plamenem ze čtyř světových stran se kroutila jako neřestný tanečník a padala dolů kámen po kameni a stěna za stěnou.

Vím, řekl Dejm beze zbytku starého záští, vím, že to byl Pilipaninec, a že i já mám podíl na tomto ohnivém břehu. Já, vy a Odeta.

Weil, v jehož zornicích se odrážely záblesky ohně, se odvrátil pln vzteku či vzlykání a odcházel bez odpovědi.

Táhlo již k ránu. Pach spáleniště vlál městem, jako smuteční prapor, a záře opadávala. Okno Mejgešovy kobky bylo obráceno k východu a do propasti dvora padal sotva poprašek zlověstného světla. Avšak vězňové bděli, ukazujíce k růžovému stínu na hřebenech střechy a na okraji hrnečků. Snad očekávali náhlé a nespravedlivé ukrácení času, pohromu města a šklebícího se soudce, pohromu, jejíž tlapa by rozšlápla vězeňskou čtvrť a dala padnouti závorám. Ve světnicích

s jediným oknem vznikalo ropotání a šeptavý hlas protkal stavbu od sklepení až k vazbě. Bylo jisto, že se osidlo nestrhá a že klíč vězí v zámku. Strážcové a ponocní vyměnili o požáru sotva několik slov a mávli rukou na znamení, že pevnost jest bezpečná, a přece naděje vězňů rostla jako tráva na střechách.

Mejgeš obnovoval své snění a mrákota jej vedla po točitých schodech k východu. Je lépe spáti! Stařec se obrátil na bolestném loži, ale myšlenky neustávaly. Nakonec snil, že se jej lidé venku vyptávají, co udělal, slyšel, že je souzen, a když za pokutu vlekl přetěžký dub z Karpat (dub, který bude osou chrámu, jejž zbudují na spáleništi), nesmysl nabýval špetky rozumu.

Právě tak jako vězňové, byli vzrušeni i lidé v barácích vystěhovalců. Viděli rovněž poprašek záře. Podobalo se, že žnou na témž poli a sbírají v jednom lese. Pokřižovala je stejná naděje. Čekali na klíčníka, který otvírá úsvit. Chřestili svazky penízků a stříhali nit, rozdělujíce na cestu nejstarším synům po dvou stříbrňácích a mladším po jediném. Strojili si venku stoličky a zveličovali rudý přísvit.

Ten, který znal příčinu Mejgešova strachu, a který ji rozhlásil, vyhledal Iliadoru. (Jediná nevycházela ani ze dveří.) Pravil, že táhne k ránu, že požár sežral v domě všechny hořlavé látky, neboť pach se stává již trpký a svíravý: toť troud a částečky uhlí, jimiž povívá horký vítr.

Je obtížné mluviti ze srdce a tak rozprávěl, zastíraje příčinu návštěvy, nicméně bylo zjevné, že si žádá, aby dívka přezvěděla a zkusila jeho upřímnost.

Iliadoro, řekl naposled, ať se vrátím, ať odjedu do cizí země, *bude za mnou volati.*

Že jsem nemlčel!

Však *on sám* si to spraví! Však si to spraví s obojkem strachu! Nevážil jsem svých slov. Řekni *mu*, ať mi dá znamení, že je dobře.

Iliadora mlčky přisvědčila. Pokud šlo o trest, nesdílela nikterak svědkova strachu, ba přála si, aby otec s Pilipanincem odpykal svoje pytláctví. Toho míru, až by se vrátili a bez ručnic chodili po lesích, neuskakujíce před těmi, kdo hlídají a mýtí. Toho míru, až by nebylo příčiny naslouchati, přichází-li hajný nebo zlý soused, toho blahého spánku, kdyby pohyblivé břevno ve srubu bylo upevněno a skrýše zrušena. To, co Iliadoru nejvíce zraňovalo, bylo zapírání, pro něž lomíc rukama se rozhodla při výsleších. Ostatně staré účty nebyly na soudě čteny, neboť ljutský četník, který z nařízení soudců se poptával po Mejgešových skutcích, nebyl doposud hotov se svým šetřením.

Iliadora neodpovídala, myslíc již na Pilipanince. Na Pilipanince, jejž nyní vyslýchá nebe.

Zdrán, popálen, s ranami, které se budou vyprazdňovati jako sutky, s ranami, jejichž hrozná drť bude odpadávati, s ranami, které se zjízví v hrůzyplnou špetku a ztrnulý údiv, věhlasný myslivec (již nikdy nepřimhouří oka při střelbě a bude spáti, zíraje do noci jako zvěř), týž Pilipaninec, který chodíval tak sličně, nyní leží na dně Nikodémovy lodi a smáčí si v louži řežavý dráp. Je zahrabán v hadry. V přísvitu nahmatal kazajku s pytly a nyní ukryt po hlavu, vtlačuje si do úst hnusný uzel, aby utlumil naříkavé štkání.

Byl obvázán, jako se obvazuje na místech neštěstí, byl vsazen do nemocničního vozu, ale podařilo se mu uniknouti a zmatek s nocí ukryly jeho kroky. A teď je napaden a štván biči bolesti, je smýkán hřebcem a válejí se spolu jako pekelní přátelé po dlouhém odloučení.

Tato drásavá hra, tyto utajované zpěvy trvaly tak příliš dlouho. Bylo slyšeti údery hlavou a škrabání vylezlé kosti, bylo slyšeti veliký vzdech a ticho, jako kdyby smrt Pilipanincovi podávala černou kytici. A nastojte, jeho ruce se již podobají strašlivé růži, v jejich

středu se cuká rudnoucí a mokvavá céva a kolem zuhelnatělé lístky tkáně s cárem kůže tvoří prašivé okvětí.

Žhář se roztřásá, již dáví svá skučení, již omdlel.

Ráno přišel na loď Nikodém a ani ji nepřehlédnuv, zůstal na přídi pohřížen v četbu novin. Nemínil počíti s prací, dokud nepřijdou ostatní. Četl, pohvizduje si a kradí vrhal pohledy ke schodišti. O chvíli později přišel Zajíc a poslední Dejm.

Nechte noviny novinami, řekl odmítaje žertování vrátného, povím vám zprávy, při nichž zachází smích.

Ale dříve, než mohl domluviti, všichni spatřili, že se na dně lodi pohnuly hadry. V zápětí vynořila se ruka, jež jim kyne.

Mužové stáli již nad Pilipanincem a s děsem a s hrůzou poznávali svého soudruha. Dejm přiklekl a opřel mu hlavu o svá kolena. Tu se raněný usmál.

Bila šestá, ale zvoneček na mlýnských hodinách se neozval, ohořelý terč byl prázdný a z roztaveného kladiva hodin zbývalo sotva několik krůpějí na dně černého vraku. Chvilička ticha se třepala jako prapor. Zdálo se, že nepokojní ptáci přeletovali loď a vraceli se, jako by chtěli shlédnouti Pilipanincovu proměnu. Slunce stoupalo s pochmurným spěchem, připomínajíc kormorana, jenž ponořuje svůj ohnivý zoban do rány a drásá ji a štípe. Mouchy (přicházejí tak záhy) křižovaly nad Pilipanincovými obvazy a řeka, naplňujíc koryto mírem horského pramene, tiše plynula.

Dejm stál se svěšenýma rukama a nevěděl ani, co má činiti, ani co má říci, stál bez pomyšlení na otázku, na útěk či na sladké milosrdenství.

Hrozný plášť, díra vedle díry, jako je nebe poseto hvězdami, hýbal se Pilipanincovým dechem a z jeho pohlcovaných slov dal se sestaviti komolý žalozpěv. Konečně jeden z přátel nabyl odvahy otázati se, co jej nejvíce bolí, a dostalo se mu tiché odpovědi. Podobalo

se, že Pilipaninec zemře, a kdykoli se ztišil jeho dech, ti, kdo byli s ním, cítili nutkání přesvědčiti se, bije-li dosud pod přiloženou dlaní Pilipanincovo bouřné srdce. Omotali mu uvolňující se obvazy kusem plátna, jejž Dejm natrhal s rukávců košile, a potom poodešli, aby se poradili.

Dejm ztajil ostatním Pilipanincovo žhářství, jako by dosud sešlo na činech, které od noci tak zestárly. Avšak nebylo třeba příliš mluviti, kdekdo poznával, že tato hrozná znamení souvisí se zločinem.

Vrátil se na loď a skrývá se. Mlčte. Nejsem tlumočníkem úřadu ani spojencem těch, kdo jektají zuby, ale neučiním nic, čeho si Pilipaninec nežádá!

Zajíc upíral nehybné oči na kokardy ran a prst na ústech uvědomoval si jen mlhavě, oč jde. A tu Nikodém znovu opakoval, že je třeba oleje a léku, jejž slýchával chválit.

Když Dejm odběhl, aby přivedl Weila, vrátný odpoutal loď a postrkoval ji do středu řeky, neboť po nábřeží přicházeli již první chodci.

Slyše o Pilipanincovi Weil se neomeškal ani chvíli a zanechav práce, pospíchal nezavřev dveří. Běželi skokem a týž Weil, který nevěřil v účinnost rady, nyní prosil aspoň o znamení, co má činiti, aspoň o souhlas či o zamítnutí návrhů, jež byly vesměs špatné.

Mluvte, máte jasnější hlavu v této chvíli.

Spěchali, potlačujíce v lékárnách svá pohnutí, v lékárnách a opět na křižovatce, neboť v svém běhu byli nápadní, a lidé, jdouce mimo a proti nim, hledali křížek tajemství na jejich tvářích.

Konečně došli, konečně se octli na lodi. Jestliže Weil na cestě přiváděl v pohyb jazyky zevlounů, byl by je teď přiměl k mlčení. Shledání se podobalo chvíli, která nastává při pohřbu, když kněz přivádí vdovu. A přece! jakkoliv se jeho výmluvnost kolísala, Weil jal se vypočítávati kdejaké nicotnosti, příhody jen zpola vtipné,

odpovědi bez otázek, vše, nač si vzpomněl, bláhová slovíčka, která nepostačí k zdání nenucenosti.

Pilipaninec poslouchal a v hloubce odulých rtů mu úsměv zvětšil rýžku nad vlčími zuby. Když Weil konečně umlkl tiskna klíč hluboko do dlaně, když umlkl předstíraje hru, která jej zraňovala, Pilipaninec pohnul rukou a žádal doktora, aby navštívil Iliadoru. Řekněte jí, pravil, že jsem založil noční požár. Slyším, jak naříká, avšak vyřiďte to. Odetě vzkazuji, aby sem přišla dnes večer.

Pah, odpověděl Weil, snad nebudete přenocovat na řece? Dost těch pošetilostí, učiníte to, co vám poradí lékař! Jsem jist, že si poležíte v nemocnici celý týden.

Když se Weil vyvadil, nezdály se mu již věci býti tak děsné. Nabýval rozmaru. Dejm s Nikodémem spustili naběráky a všichni si vedli, jak náleží. Zachraňovali se útěkem z milostné zátoky, v níž vskutku věje poněkud výsměšný vítr.

Zatím co pod slovíčky (která si opět osvojovala ostré sykavky předměstí) se chvělo ukrývané hnutí, úřední řeč zněla čistě.

Do komisařovy síně bylo svoláno několik lysých chlapíků příslovečného odění a bez šetření jakékoliv lásky jim bylo hlášeno, že požár mlýnů byl založen.

Není mou věcí, abych vám radil, řekl stárnoucí muž k chasníkům. Zde je plán stavby. Oheň vznikl v kolně či v přilehlých dřevnících. Nelze souditi, že žhář užil hořlavých olejů, celá hloupost svou povahou připomíná způsob, jakým vypalují tuláci. Jde pravděpodobně o mstu. Poohlédněte se po svých známých, přál bych si, aby věc byla hotova nejdéle do večera. Nechci nic naznačovati, ale připomínám, že si při požáru vedl velmi nápadně jakýsi Rusín jménem Pilipaninec, poznáte jej po vysokém vzrůstu. Byl popálen a obvázán.

Strážníci věděli o Pilipanincovi vše, kde bydlí, kde pracuje, i s kým chodívá, bylo jim známo vše, co lze

přezvěděti o muži, který mimo pět či deset přátel nezná nikoho a sám sklíčen chodí cizím městem.

K desáté dostavil se do úřadu Kolben, ale nemohl říci nic závažného, nepodezříval nikoho a nezveličoval škody.

Mlýnské budovy, pravil, velmi sešly a to, co zůstalo uvnitř, bylo co nejchudší. Mlýn měl cenu, kterou lze vyjadřovati penězi jen obtížně.

To není naše věc, nezjišťujeme ztrát, odpověděl komisař, vraťme se, prosím, ke vzniku požáru. Zdá se, že byl založen. Zdá se, že má na něm vinu jakýsi Rusín, velmi horlivý při záchranných pracích. Byl by jinak vnikl do domu již již se hroutícího? Ohořel jako pometlo a přece odmítl nemocniční péči. Ztratil se, dříve než mohl býti zatčen.

Kolben byl tímto míněním překvapen a netajil se svým rozhořčením.

Pilipaninec, o němž mluvíte, si zasluhuje obdivu, lituji, že se o něm smýšlí jinak. Vykonal věc, kterou by bylo obtížné opakovati! Jsem mu zavázán díkem z důvodů, pro které se snad může zdáti potrhlým, ale opakuji, že není schopen nízkých věcí.

Kolben odcházel pobouřen, ale mezi dvěma výbuchy jeho hněvu vznikalo maličké podezření. Vzpomněl si na nesmyslnou rvačku nad jezem, na divokou původnost Pilipanincovu, na ztřeštěné sázky a spor, o němž mu vypravoval Weil. Kdoví, snad to byla odpověď na blahovůli jeho krásky, snad jej někdo poslal, snad se založili. V zápětí, nepřiznávaje si práva, aby o někom takto smýšlel s hrotem nedůvěry a s pocity studu, chtěl jíti k Weilovi a navštíviti starce, aby mu řekli, jak se věc sběhla. Hlídač a sekerník leželi v nemocnici a Kolben se rozhodl jíti za nimi, protože bylo snazší tázati se nemocných než Weila, který byl hned nakvašen, když šlo o poklesky přátel, a buď jak buď

vyznával jejich nevinu. Věc nebyla snadná, ale konečně Kolbena vpustili do přísné světnice.

Dvě postele téměř manželské stály obráceny čelem ke zdi. Hlídač podřimoval a sekerník bděl jediným okem, odmítaje i radosti míru, jež sněží v nemocnicích, obnovujíce běl prádla a okrvavených roušek. Zdál se něco počítati s námahou a soustředěním desátníka, jenž zatočí s každým, kdo mu vleze do cesty, byl stále týž, byl stále popuzen, jakkoliv lože, na kterém spočívá, jej nese k břehu nevýslovné líbeznosti, a strop prosvítá mlýnskými výjevy, jež tak zkrásněly. Lékař, povolující tuto návštěvu jen s váháním, požádal Kolbena, aby dlouho neprodléval.

Ani prvý ani druhý není popálen na smrt, neštěstí je poznamenalo, ale neodnese. Nicméně jsou tak staří! Srdce menšího dědečka je slabé, udeří stoosmnáctkrát za minutu. Navzdory lékům nemění svůj běh a nezotavilo se.

Kolben tedy pospíchal s vyptáváním.

Můžete mi říci, jak se to stalo, že se Pilipaninec octl ve vaší světnici? Víte, kudy vystoupil?

Přísný stařec měl obvázánu polovinu hlavy a zvětšuje nesnadnost pohybu i řeči, dříve než odpověděl, dal najevo nevůli, že Kolben s hlídačem mluví o neštěstí, jež kdekomu důvěřujíce sami spískali, zatím co on žil ve strachu, že nadejde smutný konec této lehkomyslnosti. Již je tu! Útočil na ně výčitkami, jako by vskutku povzbuzovali žháře a štvali živly.

Kolben se nic nedověděl, ale komisařovi slidiči byli na dobré stopě a dvakrát přešli mimo Nikodémovu loď.

Zatím Weil, bez zřetelu na Odetina přání, vběhl do krejčovny. Slečny odkládaly své nůžky, střihač byl popuzen a paní poněkud uštěpačně zvala doktora, aby se posadil.

Pospíchám! odpověděl jen napůl a sotva se omluviv odváděl pobledlou Odetu. Jeho pohrdání údivem švad-

len bylo nevyslovitelné. A vypadal při tom jako švícko! (Když byli venku, bezvadně oděný střihač se dotkl své vázanky a nejmladší slečna, stojíc na jedné noze, se vyklonila z okna.)

Pilipaninec je zraněn a záleží na vás, aby nezemřel ve věznici, děl Weil, jemuž kvap a bouřné vyjadřování skýtalo úlevu.

Co mohu pro něho učiniti? otázala se Odeta, zastavujíc se.

Weil nevěděl.

Byl čas zdržeti se spěchu a bláznění jazyka.

Přišel jsem, pravil Weil trošičku se odvraceje, abych vás požádal o radu, je nutno říci Iliadoře, co se stalo, prosím vás, pojďte se mnou.

Odeta se stávala opět Štěpánkou a přiznávajíc se, přidržovala si šátek před ústy.

Žel, příhody končívají tak smutně. Věděla jsem, že se něco chystá, ale bylo tolik nedostatků v našich hrách, že jsem mu doslova neuvěřila. Předstírajíc po chvilkách netrpělivost s tímto Pilipanincem, čekala jsem na něho den po dni. Říkali jsme si přibližně to, co bychom si přáli říkati, kdyby věci byly jiné. Slovíčka nejsou berné mince, ale toto pravidlo neplatilo pro něho. Jsme nevážní a nerozeznáváme to, co je důležité. Býval jste vesel bez důvodu, mluvil jste pro nic a za nic a zbytečně jsem se oblékala s péčí, o níž se vám ani nezdá.

Když Weil a Odeta přišli k poli vystěhovalců, nastalo nové sdělování. Stín sítě, neboť mluvili přes ohradu, vrhal mřížkování na tvář rusínského děvčete, měře její ztrnulost a krásu. Zdálo se, že nemá potřebí sdíleti svoji bolest.

Jsem jista, že vyvázne životem, pravila vyslechši je, a aby naznačila, že ví o Pilipanincově lásce k Odetě, zeptala se méně tvrdě, než bylo její zvykem: Hněváte se na něho?

Avšak sotva to řekla, již se zhrozila této důvěrnosti, která ji zraňovala jako ostruha, nutíc ji zároveň, aby domluvila. Tu přehlušujíc odpověď, jež měla následovati, jala se pokračovati s krutou oživeností: Jsme stejného věku. Býval v otcově chalupě a znám jej tak dobře! Není volby ani výběru. Vrátí se! Vždy se tovaryšil se smrtí, byl dvakrát raněn. Vrátí se!

Přišla jsem vám říci totéž, odpověděla Odeta, a Weil, který čekal bez dechu, jak skončí tento soud lásky, vyžadující tak těžkou daň, pronesl váhavě, že Pilipaninec na ni čeká. Myslím, dodal po chvíli, že vám nebude za těžko uniknouti.

Nikoli, odpověděla, nevyjdu, mou věcí je čekati, pokud Mejgeš a Pilipaninec budou ve vězení. Mám času nazbyt.

Odcházeli, překonáni Iliadořinou pevností, a Weil, jemuž bylo souzeno, aby rozmlouval ještě s mrákotou v hlavách smrtelného lože, pravil, že si zasluhují lepšího přijetí a lepšího propuštění.

Jsem příliš směšný, abych směl býti dojat, dobrá, jsem odhodlán mluviti se stejnou tvrdostí, neboť jsem zhořkl v jediném dni a v jedné hodině. Běda, odívala jste se nevhodně krásně. Byl jsem na obtíž s řečmi, o nichž jsem se domníval, že postihly správný výraz, zatím co jen zastíraly smysl věcí. Zmoudřela jste. Vzdal jsem se svých povídaček a nastoupili jsme tuto cestu s dary. Váš byl sličný, můj obludný, neboť i já (a budu proto vždy nalezen hlupákem), i já jsem cítil palčivé a hluboké znepokojení lásky. Nuže, cokoliv jste chtěla dáti, bylo vám vyrváno, a na mě jste po zásluze ani nepohlédly. Nashledanou, Odeto, pomlčte o této slabosti. Nashledanou! Je konec vyjížďkám na řece, je konec pařížské hře a prchlivému dvoření. Je konec židovštiny, jež se rozbíhala k nájezdům tak dalekým.

Došed na stanoviště drožek, Weil vyhledal vůz, je-

hož sešlost se mu zdála nejpříhodnější, a požádal vozku, aby jel na nábřeží k Nikodémově lodi. Hrozný faeton dal se do pohybu rachaje a drhna dlažbu. Toho šviháckého spřežení, jehož vozka je zřejmě opilec, v končině, kam nikdo nepřijíždí mimo těžké potahy, dopravující kámen, cihly a písek! Weil vyskočil ještě za jízdy a bez tajnůstkářství, zatím co vyzáblí koně se otáčeli skřípajíce ojí, kýval na plavce, kteří doposud pracovali. Po chvíli skláněje se nad Pilipanincem řekl, že vyřídil vzkaz, a prosil ho, aby nic nenamítal proti nemocnici.

Když loď přistala, mužové zdvihli bolestiplné tělo a posadili je do kočáru. Jeďte, vykřikl Weil, přisedaje po bok hrozného hostě. Tu se vyšvihl na kozlík policejní agent, jenž sledoval výjev. Weil nepohlédnuv na jeho papír, opakoval rozkaz a přibouchl dvířka.

Jeli polední ulicí a milosrdný dům je přijal se špetkou řečí a slávy, které se dostává raněným.

Konečně bylo ustláno nové lůžko, konečně mohl úpěti, konečně mohly počíti jeho zpěvy. Byl sám? Nadzvedl se veden jakýmsi varovným pudem a otočiv zmučenou hlavu, shlédl dvojici starců, jež zapomínajíc na vlastní rány, v hlubokém soucitu se mu kořila.

Ale dříve než vdechnete opojnou vzpomínku, dříve než uzříte ve snu kraj a nároží starého domu, dříve než zapláče dítě, vešel vyšetřující soudce a Pilipanincovo lože se proměnilo v kočár. Byl vystrnaděn, neboť je zakázáno, aby ten, na němž lpí podezření, měl příležitost smlouvati se se svědky zločinu.

Když vyšli, sekerník se zmocnil zvonku a tiskl jej ze všech sil.

Přiveďte soudce, chci učiniti doznání, chci mluviti věrnou pravdu.

Pane, děl umírající, metaje se slovy shovívavou záři na všechny hrany svých skutků, pane, j á j s e m t e n, k d o z a l o ž i l p o ž á r Kolbenova mlýna. Hledali jsme

v kolně sochor, kouřil jsem, a jak to bývá, padla do slámy odhozená zápalka či jiskřička.

Blažený hlídač přikyvoval, lituje, že sám nepřipadl na tuto snadnost.

Žel, pátého dne nemohli již opakovati svého svědectví. Zemřeli, jako by smrt čekala jen na to, aby mohli říci tuto krásnou lež v svůj čas.

X

KAPITOLA

SMRT

Sněžení času, tichost a mír, doubrava, nebeský háj, jimiž prosvítá prostor, se níží a padá.

Den, jediná krůpěj strašných věků, se končí, a vše, co bývalo, opět trvá.

Lis slávy, padání nebes, bouřlivé ticho, čekání a hrůza, jež rve za slábnoucí ruku, podobny čirému roztoku kamení, podobny větru, v nějž byl roztaven křišťál, podobny průzračné lávě, zasuly město.

Brouk, který se hýbe v prachu a motýl nad příkrovem hodovního stolu, byl sražen a pootáčí se kolem palčivé jehly ztrnutí.

Tkanice příhod je přestřižena ve dví a korál po korálu připomínaje pláč se odděluje od souvislosti skutků.

Ó, léta sněmování, léta dostavníků a titěrné vojny, při níž krev sotva poznamenala bělostná vojska!

Býval tesař, z těch, kdož chodili městem se širočinou. Měls brašnu a hůl a nástroj tak jemný, že bylo nutno vraceti se z předalekého Mostu, aby kterýsi pražský kovář mu nasadil nové ostří.

Chodils, rozeznávaje zemské hranice podle způsobu svěcení neděle, uctíván chudobou všude stejnou a maten cizím jazykem, zatím co doma přibývalo mateřštiny jako měsíce.

Byls ženat a narodilo se ti dítě; jaké dvory radostí ti sloužily!

Hle, křivá trubka! leží doposud na témž místě. Hle, ztracené hračky, jichž jsi nehledal.

Je tomu dávno a tvůj syn je stále stejného věku. Jeho dech pohybuje větrníčkem. Setrvej chvíli. Nepospíchej, otevři zaťatou pěst! Slyš to jméno, které opakoval umíraje!

Ležels na jeho hrobě a pomazán hřbitovní hlinou a klna paměti, vymýšlel sis příběhy o smutném konci.

Tvůj opasek byl žal.

Odtud jsi chodíval a nikde jsi dlouho nevydržel. Byls lenoch, ujídals lidem chléb. Ó, blažená strázni! oslepl jsi a tvoje přemýšlení tě zavádělo.

Nebyls zúplna nevidomý!

Nuže, vzhůru! blíží se výpočet tvých skutků.

Ramusova hlava klesla.

Vstal za časného jitra a mohl se dovléci na nábřeží, aby jeden z prvých slyšel rozsudek nad Pilipanincem. Ale došed, jako přihází se ve vysokém věku, zemdlel a stěží mohl vstoupiti na Nikodémovu loď.

Teď sedí na hromadě sesypávajícího se písku, obrácen tváří k řece jako rybář, jenž podřimuje. Nikdo nevidí, že je bez dechu, nikdo nevidí jeho škubající se tvář a ruku, jež v děsné hře pohybuje pískem.

Loď je pustá, neboť všichni jsou na soudě.

Loď je pustá a ledová socha smrti, vtlačujíc sotva znatelnou stopu do povrchu písku, vdmychuje svou blízkost v ubohé srdce. Zpod chlopní, již neuzavírajících ústí velikých cév, krev šelestíc vniká zpátky do komor a tento zvuk vzrůstá v znění a v řev.

Stal se hluk a křik.

Poslední ze vzpomínek, směšujíc se s krásnými náhodami, platí Pilipanincovi. Poslední ze vzpomínek vede válku s bezvědomím a temnotou, jež hřmíc se řítí s hůry.

Mdloba rozprostřela netopýří křídlo a mrákota kývá siným vějířem.

Zvířata, jimž děs dal vystoupiti z propasti, zvířata a hrozné údy se hýbou v popelu dějin.

Kam se poděješ? Kam se obrátíš?

Hle, tvá věrnost, tvoje smýšlení jako ořech zbavený jádra.

Zvedni se, vichřice lítosti, stůj jako zeď proti bubnování, jež rachá, jež se sesiluje, jež se rozběsnilo. Unes mě, plamenný větře.

Ó, nástroje soudu, ó, výbuchy, ó, třaskání hvězd!

Od shora dolů vládl hřmot a skála sama znějíc se třásla proti zvuku rohů.

Ze čtyř úhlů světa duní řev jako pohroma hor. Hle, rozrytý rov po úderu lbi. Hle dům, hořící dům a dým.

Po poli popelů zní polnice, duní tuba a dupot bubnů.

Jakž bys mohl odpovídati? Jak bys stál před otázkou?

Rakve skřípají a hroby, jejichž počet je jako počet brouků, jsou prázdné.

Hlomoz se ztišoval a průlinou v mracích slétl na zemi snopek záře.

Ztlumte svůj hlas víchem hrůzy, mlčte, naslouchejte.

Zvon, jasný zvon, jako kukačka v koruně buku, jako hrot na kosách hlomozů, které požínají. Toť hlahol hlasů. Hle, Hladolet sklání hvězdnatou hlavu. Zní zvon, slavný zvon daleko šíří svůj zvuk.

Smrt poodstoupila a umírající vdechl prach světla. Krkavec svěsil své křídlo a pod mosty duh vylétá holubice.

Sad se včelínem, sasanka, okov postavený na roubení studně, přetékající okov a ptačí hnízdo. Viděl hospodáře, jenž se zvolna obrací, aby se usmál na přivítanou.

Vždyť je dnes čtvrtek, třiadvacátého června, den návštěvy, tvůj svátek!

Viděl kvapné a bosé nohy chlapečka a česno se přibližovalo jako pevnina, když připlouváte.

Skoro-li se probudíš? kdy vstaneš? copak nezpívají již ptáci? Je bílý den. Vydři se z ruky mrákoty, vstávej. Milostná růže, slova, záviděný chléb, všechna pobloužení lásky jsou odpuštěna, proč se bojíš? Spatř oblaka, jež se třpytí.

Zrakům tohoto zjevení se rozšířilo místo, zdi byly průhledné jako mělčina na jezeře a čas podoben skle-

něné kouli na vrcholku vodotrysku se otáčel obraceje hodiny bez pořádku. Byla sedmá, prvá a třetí.

Poslední ze vzpomínek platí Pilipanincovi, poslední ze vzpomínek vede válku s bezvědomím a temnotou.

Již znovu se ozvalo troubení a řady bubnů bily na poplach.

Pilipaninec stojí před soudem!

Je viděti jeho hrozná zranění. Škleb jízvy proměňuje tvář v údiv, který nepřichází, má dráp místo ruky a jeho zanícené oči již nezamžikají.

Bylo mu říkati, kde se narodil a jak byl živ.

Naučil jsem se číst a psát. Chodil jsem do lesa, do lesa s uhrančivým svitem, se zbraní a jedné noci (v hluboké noci, kdy všechno spalo mimo nás) vyšli jsme s Mejgešem na čekání. Za malou chviličku jsem složil kozla a o půlnoci jsme se vraceli. O půlnoci jsme se vraceli a došli jsme za kuropění. Čmoud čpěl doposud z hlavni ručnice. Slyšte, můj kozel nebyl hledán, protože touž noc zároveň s ním se ztratil myslivec. Žaluji na sebe a na Mejgeše, který poslouchá, že jsme jej zabili.

Ať mě již nikdo neželí, je tomu tak!

Byl ihned mrtev, vidím tu okouzlenou tvář, děl Mejgeš postupuje k soudci a k hořícím svícím, vidím tu okouzlenou tvář ve svitu měsíce. Byl tenkrát úplněk. Stokrát či tisíckrát jsem zvedl hlavu zabitého, hledaje Pilipanincův vstřel. Jektaje zuby v strašné štvanici, v mrazivém klidu jsem zvedl hlavu zabitého, hledaje cizí vstřel, ale nenalezl jsem než jedinou ránu, tu, od níž umřel, tu, v jejímž středu byla koule, kterou jsem ulil. Byl pohřben v lesním hrobě.

Vracel jsem se tak často k onomu místu a listí nočních cest šelestíc doposud provází mé kroky.

Jedenkrát jsem zastihl lidi právě nad hrobem a když odešli a nastal večer, zvedl jsem ve strachu hrozné ostatky a přenášel je směrem k bažině. Byly tak těžké!

Jediný Pilipaninec ví o tom zabití a přece neví nic, vždyť on se nestrašil! Byl jako býček, málem se chlubil, když byl vyslýchán, že o věci zná víc, než říká. Měl jsem z něho strach, a přiměl jsem ho, aby odejel zároveň se mnou. Chtěl jsem pryč z těch míst a chtěl jsem zbohatnout, protože bohatý je mimo podezření. Šílel jsem ze strachu a lidé se mnou divně mluvili.

Doposud vidím okouzlené oči mrtvoly a její úsměv prosvitá až sem.

Zde v městě jsem bláznil dvojnásob, a když mě zdrželi již na odchodu, myslil jsem, že přišlo k soudu psaní ze Ljuty. Kdekdo již věděl, že v noci nespávám, a nakonec na mne křičeli, že jsem se dopustil toho neštěstí. Teprve tehdy jsem vzal peníze a utíkal.

Nikdo mi nepomáhal, byl jsem sám, přiznal jsem se a na úřadě znovu jsem zapíral.

Neměl jsem výčitek, řekl Pilipaninec, a zapálil jsem mlýny jenom pro slávu.

Hluk přeťal toto vyznání a opět nastalo ticho.

Avšak popatřte na soudcovu tvář. Usmívá se. Soudce se usmívá a vstal, svlekl plášť a odkládá jej. Vychází, jeho místo je prázdné.

Svíce již neplanou a zvenku se ozývá hřiště. Nikodém si utřel zpocené čelo a jako by nebylo soudu, praví, že je venku horko. Ve všech koutech síně povstávají hovory jako na tržišti. Lidé se smějí, nepřikládajíce si ruku na ústa, Mejgeš stojí zpříma a poznamenaný Pilipaninec se vzhlíží v Odetině zrcátku, na nějž Iliadora dechla, aby se zamžilo.

Toho žertování, té radosti!

Hle, veselí neustalo a již vešel soudce, nesa na lokti maličké dítě. Buďte přece chviličku zticha. Již usedá a maličko zvážněv praví:

Největší trest, jejž vám můžeme uložiti je desetiletí. Je to desetiletí míru, ztrávíte je o hladu a bez hoře.

Pilipanincovi náleží méně; vezměte za vděk třemi lety. Toť doba, po níž se kdysi sloužívalo u vás ve vojště.

Dítě, hrajíc si s jablkem, potlačovalo úsměv, ale nakonec obnažilo mléčné zoubky a všichni, kdo byli přítomni, opětovali tento milostný vzkaz.

Ramus již umřel. Bylo slyšeti úder na zvon a jeho zvuk se prodlužoval jako paprsek, jenž letí se ztracené hvězdy. Bylo slyšeti jediný úder, avšak srdce zvonu se kýve. Počítejte! Mezi dvojím výkyvem a dvojím zazněním plynou tisíciletí.

Hle, ovdovělý Weil v učebně gymnasia. Je právě hodina algebry. Hle, Dejmův koktavý syn. Hle, Pilipaninec, Iliadora a horská Rus, znící jako housle.

Čas plyne a dítě v soudcově náručí neskončilo svůj úsměv.

OBSAH

I.
LOĎ NA ŘECE

II.
PILIPANINCŮV PŘÍCHOD

III.
ODETA

IV.
VÝSTŘEL

V.
STRACH

VI.
OSTROV

VII.
VYZNÁNÍ

VIII.
POŽÁR

IX.
NEMOCNICE

X.
SMRT

VLADISLAV VANČURA

POSLEDNÍ SOUD

ROMÁN

Úprava: J. Bernat. Obálka: K. Teige. Vydal v létě roku 1929 jako 51. svazek EDICE ODEON *Jan Fromek, v Praze III., Vítězná tř. 11. Písmem Nordický garmond vytiskla Grafia, dělnická knihtiskárna v Praze. Vydáno bylo též 100 číslovaných a autorem podepsaných výtisků na holandu Zandersově.*

VAZAL RAJ